

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**EMİNÖNÜ KÜÇÜKPAZAR'DA ARAP HANI
RESTORASYON PROJESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Didem GÖKTAN**

Anabilim Dalı : MİMARLIK

Programı : RESTORASYON

HAZİRAN 2005

**EMİNÖNÜ KÜÇÜKPAZAR'DA ARAP HANI
RESTORASYON PROJESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Didem GÖKTAN
(502011232)**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 9 Mayıs 2005
Tezin Savunulduğu Tarih : 1 Haziran 2005**

**Tez Danışmanı : Doç.Dr. Yegân KÂHYA
Diğer Jüri Üyeleri Yrd.Doç.Dr. Gülsün TANYELİ (İ.T.Ü.)
Prof.Dr. Füsun ALİOĞLU (Y.T.Ü.)**

HAZİRAN 2005

ÖNSÖZ

Çalışmalarında desteğini ve ilgisini benden esirgemeyen danışmanım Doç.Dr. Yegân Kâhya'ya, tez konusu olarak yapıyı öneren Prof.Dr. Zeynep Ahunbay'a, bu çalışma ile ilgili her konuda bana yol gösteren Yrd.Doç.Dr. Gülsün Tanyeli ve Yrd.Doç.Dr. Deniz Mazlum'a ve İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Restorasyon Anabilim Dalı Öğretim Üyeleri'ne teşekkürlerimi sunarım.

Tez süresince bana destek veren, katkıda bulunan, başta Özgür Göçer, Bahar Demirhan, Erdem Çınar, Müge Alsancak ve Işıl Polat olmak üzere tüm arkadaşlarıma; ölçü alma aşamasındaki yardımları için Mahmut İnan'a; iyi niyetli yaklaşımlarından ötürü tüm Arap Hanı çalışanlarına; bu çalışmanın her aşamasına tanık olmuş biri olarak desteği ve sabrı için Ali Boyacıoğlu'na ve her zaman yanımda olan aileme teşekkür ederim.

Haziran 2005

Didem GÖKTAN

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	VI
ÖZET	XII
SUMMARY	XIII
1. GİRİŞ	1
2. KÜÇÜKPAZAR	3
2.1. Konumu	3
2.2. Tarihsel Gelişimi	3
2.3. Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapı	4
2.4. Genel Yerleşim Düzeni ve Mimari Özellikleri	5
2.4.1. Anıtsal yapılar	6
2.4.2. Sivil mimarlık yapıları	7
2.5. Bölgedeki Koruma Çalışmaları	7
3. ARAP HANI	9
3.1. Konumu	9
3.2. Tarihsel Gelişimi	9
3.3. Sokak Üzerinde Yer Alan Diğer Yapılar	11
4. MEKAN ÖZELLİKLERİ	13
4.1. Zemin Kat	13
4.1.1. Z01 mekanı (giriş)	13
4.1.2. Z02 mekanı (orta avlu)	14
4.1.3. Z03 mekanı (hol)	15
4.1.4. Z04 mekanı (merdiven holü)	16
4.1.5. Z05 mekanı (atölye)	16
4.1.6. Z06 mekanı (depo)	17
4.1.7. Z07 mekanı (depo)	18
4.1.8. Z08 mekanı (atölye)	19
4.1.9. Z09 mekanı (ofis)	20
4.1.10. Z10 mekanı (atölye)	22
4.1.11. Z11 mekanı (atölye)	23
4.1.12. Z12 mekanı (tuvalet)	24
4.1.13. Z13 mekanı (depo)	25
4.2. Birinci Kat	26
4.2.1. 101 mekanı (galeri)	26
4.2.2. 102 mekanı (hol)	28

4.2.3. 103 mekanı (hol)	28
4.2.4. 104 mekanı (depo)	28
4.2.5. 105 mekanı (ofis)	29
4.2.6. 106 mekanı (oda)	30
4.2.7. 107 mekanı (atölye)	31
4.2.8. 108 mekanı (atölye)	32
4.2.9. 109 mekanı (atölye)	34
4.2.10. 110 mekanı (atölye)	35
4.2.11. 111 mekanı (oda)	35
4.2.12. 112 mekanı (oda)	36
4.3. Cepheler	37
4.3.1. Güney cephesi	37
4.3.2. Kuzey cephesi	39
4.4. Strüktürel Özellikler	40
4.4.1. Temeller	40
4.4.2. Duvarlar	40
4.4.3. Demir taşıyıcı elemanlar	43
4.4.4. Döşemeler	43
4.4.5. Tavanlar	43
4.4.6. Örtü sistemi	44
4.5. Yapım Tekniği ve Malzeme	45
4.6. Yapı Bileşenleri	46
4.6.1. Kapılar	46
4.6.2. Pencereleler	47
4.6.3. Ocaklar	50
4.6.4. Merdivenler	50
4.7. Bezeme Öğeleri	51
4.8. Yapıdaki Bozulmalar ve Nedenleri	51
4.8.1. Mekansal bozulmalar	51
4.8.2. Malzeme bozulmaları	53
4.8.3. Strüktürel bozulmalar	54
5. RESTİTÜSYON	55
5.1. 18. Yüzyıl İstanbul Hanlarının Genel Özellikleri	55
5.2. 19. Yüzyıl İstanbul Hanlarının Genel Özellikleri	56
5.3. Restitüsyon Problemleri	57
5.3.1. Plan özellikleri	57
5.3.2. Cephe özellikleri	60
5.3.3. Yapım tekniği ve malzeme	61
5.4. Değerlendirme ve Restitüsyon Önerisi	64

6. RESTORASYON	68
6.1. Yaklaşım	68
6.2. Yapı İçin Yeni Kullanım Önerisi	68
6.3. Yeni İşlevin Mekansal Organizasyonu	69
6.3.1. Zemin kat	69
6.3.2. Birinci kat	70
6.4. Yapının Onarımına İlişkin Önerilen Müdahale Teknikleri	70
6.4.1. Eklerden arındırma ve temizleme	70
6.4.2. Sağlamlaştırma	71
6.4.3. Bütünleme	72
6.4.4. Yenileme ve yeniden yapma	72
7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	74
KAYNAKLAR	75
EKLER	77
ÖZGEÇMİŞ	249

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil A	: Haritalar	
Şekil A1	: Eminönü'nde hanların yerleşimi.....	77
Şekil A2	: 1812-1813 II. Beyazıt su yolları haritası.....	78
Şekil A3	: 1812-1813 II. Beyazıt su yolları haritasında yer alan yapıların listesi.....	79
Şekil A4	: 1875 tarihli Ayverdi haritaları.....	80
Şekil A5	: 1892 tarihli Küçükpazar yangın haritaları.....	81
Şekil A6	: 1904 tarihli Ernest Goad Constantinople haritaları.....	82
Şekil A7	: 1913 tarihli Deutsches Syndikat haritaları	83
Şekil A8	: 1943 tarihli Pervititch haritaları	84
Şekil A9	: Küçükpazar ve çevresinin bugünkü durumunu gösteren harita.....	85
Şekil B	: Çevreye İlişkin Fotoğraflar	
Şekil B1	: Eminönü ve Küçükpazar'ın 1938 yılındaki görüntüsü.....	86
Şekil B2	: Eminönü'nün Ragıp Gümüşpala Caddesi'nin açılışı sırasındaki görüntüsü.....	87
Şekil B3	: Küçükpazar- 2004.....	88
Şekil B4	: Kible Sokak genel görünümü.....	89
Şekil B5	: Kible Sokak genel görünümü.....	89
Şekil B6	: Kible Sokak'da ahşap konut yapıları.....	90
Şekil B7	: Kible Sokak'da ahşap konut yapısı.....	90
Şekil B8	: Kible Sokak'da kagir ve betonarme yapılar.....	91
Şekil B9	: Kible Sokak'da kagir konut yapısı.....	91
Şekil C	: Yapıya İlişkin Fotoğraflar	
Şekil C1	: Arap Hanı güney cephesi.....	92
Şekil C2	: Güney cephesinin Kible Sokak'dan görünüşü.....	92
Şekil C3	: Güney cephesi, batı kanadı.....	93
Şekil C4	: Güney cephesi, Z12 mekanı penceresi.....	93
Şekil C5	: Güney cephesi, P3 penceresi.....	94
Şekil C6	: Ana giriş kapısı (K1).....	94
Şekil C7	: Güney cephesi, doğu kanadı.....	95
Şekil C8	: Güney cephesi, doğu kanadı.....	95
Şekil C9	: Kuzey cephesi, doğu kanadı.....	96
Şekil C10	: Kuzey cephesi, 109 mekanı pencereleri.....	96
Şekil C11	: Kuzey cephesi, 108 mekanı pencereleri.....	97
Şekil C12	: Kuzey cephesi, batı kanadı.....	97
Şekil C13	: Kuzey cephesi, Z08 mekanı pencereleri.....	98
Şekil C14	: Kuzey cephesi, batı kanadı.....	98
Şekil C15	: Kuzey cephesi, zemin kat pencereleri.....	99
Şekil C16	: Teras, batıdan görünüm.....	99

Şekil C17	: Teras, kuzeybatıdan görünüm.....	100
Şekil C18	: Teras, doğudan görünüm.....	100
Şekil C19	: Ana giriş kapısı (K1) iç görünüşü.....	101
Şekil C20	: Z01 giriş mekanı.....	101
Şekil C21	: Orta avlunun batı cephesi.....	102
Şekil C22	: Z11 mekanı giriş kapısı.....	102
Şekil C23	: Orta avlunun kuzey cephesi.....	103
Şekil C24	: Orta avlunun doğu cephesi.....	103
Şekil C25	: Orta avlunun kuzeydoğu köşesi.....	104
Şekil C26	: Z03 mekanı (hol).....	104
Şekil C27	: Orta avlunun güneydoğu köşesi.....	105
Şekil C28	: Orta avlunun güney cephesi.....	105
Şekil C29	: Birinci kata çıkan merdiven başlangıcı.....	106
Şekil C30	: Birinci kata çıkan merdiven.....	106
Şekil C31	: Galerinin güneydoğu köşesi.....	107
Şekil C32	: Galerinin doğu kanadı.....	107
Şekil C33	: Galerinin doğu cephesi.....	108
Şekil C34	: Galerinin doğu kanadı ve kuzey cephesi.....	108
Şekil C35	: Galerinin kuzeydoğu köşesi (102 mekanı).....	109
Şekil C36	: Galerinin kuzeybatı köşesi (103 mekanı).....	109
Şekil C37	: Galerinin kuzey ve batı cepheleri.....	110
Şekil C38	: 111 mekanı pencereleri.....	110
Şekil C39	: Galerinin güney cephesi.....	111
Şekil C40	: Galerinin güney kanadının tonoz üst örtüsü.....	111
Şekil C41	: Çatıya çıkan merdiven.....	112
Şekil C42	: Çatıya çıkan merdiven.....	112
Şekil C43	: Galerinin çatısı.....	113
Şekil C44	: Galerinin çatı detayı.....	113
Şekil C45	: Z05 mekanı kapı.....	114
Şekil C46	: Z05 mekanı pencereleri.....	114
Şekil C47	: Z05 mekanı, ocak.....	115
Şekil C48	: Z06 mekanı, giriş ve ocak.....	115
Şekil C49	: Z06 mekanı, kapı.....	116
Şekil C50	: Z06 mekanı doğu duvarı.....	116
Şekil C51	: Z06 mekanı doğu duvarı, kemerli niş.....	117
Şekil C52	: Z06 mekanı doğu duvarı, niş.....	117
Şekil C53	: Z06 mekanı batı duvarı.....	118
Şekil C54	: Z06 mekanı kuzey duvarı, geçit.....	118
Şekil C55	: Z07 mekanı güney duvarı.....	119
Şekil C56	: Z07 mekanı batı duvarı.....	119
Şekil C57	: Z07 mekanı doğu duvarı.....	120
Şekil C58	: Z07 mekanı, niteliksiz ek.....	120
Şekil C59	: Z08 mekanı, kapı, kapatılmış geçit.....	121
Şekil C60	: Z08 mekanı doğu duvarı.....	121
Şekil C61	: Z08 mekanı doğu duvarı, niş ve ocak.....	122
Şekil C62	: Z08 mekanı kuzey duvarı.....	122
Şekil C63	: Z09 mekanı güney duvarı, kapı.....	123
Şekil C64	: Z09 mekanı güneybatı köşesi.....	123
Şekil C65	: Z09 mekanı kuzey duvarı.....	124
Şekil C66	: Z09 mekanı doğu duvarı.....	124

Şekil C67	: Z10 mekanı kuzeydoğu köşesi.....	125
Şekil C68	: Z10 mekanı doğu duvarı.....	125
Şekil C69	: Z10 mekanı doğu duvarı, ocak.....	126
Şekil C70	: Z10 mekanı güney duvarı.....	126
Şekil C71	: Z10 mekanı kuzey duvarı.....	127
Şekil C72	: Z10 mekanı batı duvarı, geçit.....	127
Şekil C73	: Z11 mekanı kuzeydoğu köşesi.....	128
Şekil C74	: Z11 mekanı I profil.....	128
Şekil C75	: Z11 mekanı I profil detayı.....	129
Şekil C76	: Z11 mekanı I profil detayı.....	129
Şekil C77	: Z11 mekanı kuzey duvarı.....	130
Şekil C78	: Z11 batı duvarı, ocak.....	130
Şekil C79	: Z11 mekanı doğu duvarı, giriş kapısı.....	131
Şekil C80	: Z11 mekanı, avluya bakan pencereler.....	131
Şekil C81	: Z11 mekanı güney duvarı.....	132
Şekil C82	: Z11 mekanı çalışanları.....	132
Şekil C83	: Z12 mekanı (tuvalet) batı duvarı.....	133
Şekil C84	: Z12 mekanı güney duvarı.....	133
Şekil C85	: Z12 mekanı güney duvarı, niş.....	134
Şekil C86	: Z12 mekanı güney duvarı, pencere.....	134
Şekil C87	: Z13 mekanı güney duvarı.....	135
Şekil C88	: 104 mekanı doğu duvarı.....	135
Şekil C89	: 104 mekanı giriş kapısı.....	136
Şekil C90	: 104 mekanı güney duvarı, kapatılmış baca.....	136
Şekil C91	: 104 mekanı güney duvarı.....	137
Şekil C92	: 105 mekanı batı duvarı, giriş.....	137
Şekil C93	: 105 mekanı batı duvarı, pencereler.....	138
Şekil C94	: 105 mekanı doğu duvarı.....	138
Şekil C95	: 106 mekanı giriş kapısı.....	139
Şekil C96	: 106 mekanı doğu duvarı.....	139
Şekil C97	: 106 mekanı doğu duvarı, ocak.....	140
Şekil C98	: 106 mekanı, pencere.....	140
Şekil C99	: 107 mekanı güney duvarı.....	141
Şekil C100	: 107 mekanı kuzey duvarı.....	141
Şekil C101	: 107 mekanı doğu duvarı.....	142
Şekil C102	: 107 mekanı doğu duvarı, ocak.....	142
Şekil C103	: 108 mekanı, giriş kapısı.....	143
Şekil C104	: 108 mekanı doğu duvarı.....	143
Şekil C105	: 108 mekanı kuzey duvarı.....	144
Şekil C106	: 108 mekanı güneybatı köşesi.....	144
Şekil C107	: 109 mekanı güney duvarı.....	145
Şekil C108	: 109 mekanı kuzey duvarı.....	145
Şekil C109	: 109 mekanı doğu duvarı.....	146
Şekil C110	: 109 mekanı batı duvarı, geçit.....	146
Şekil C111	: 110 mekanı, giriş.....	147
Şekil C112	: 110 mekanı kuzey duvarı.....	147
Şekil C113	: 110 mekanı batı duvarı.....	148
Şekil C114	: 110 mekanı, ocak.....	148
Şekil C115	: 111 mekanı giriş kapısı.....	149
Şekil C116	: 111 mekanı doğu duvarı.....	149

Şekil C117 : 111 mekanı batı duvarı, ocak.....	150
Şekil C118 : 111 mekanı güneybatı köşesi.....	150
Şekil C119 : 112 mekanı, giriş kapısı.....	151
Şekil C120 : 112 mekanı doğu duvarı.....	151
Şekil C121 : 112 mekanı güney duvarı.....	152
Şekil C122 : 112 mekanı batı duvarı.....	152
Şekil C123 : K2 kapısı.....	153
Şekil C124 : K3 kapısı.....	153
Şekil C125 : K7 kapısı.....	153
Şekil C126 : P12 penceresi.....	153
Şekil C127 : Demir kolon temel taşı.....	154
Şekil C128 : Demir kolon temel taşı.....	154
Şekil C129 : Demir kolon temel detayı.....	154
Şekil C130 : Z11 mekanı tuğla duvar örgüsü.....	155
Şekil C131 : 107 mekanı tuğla duvar örgüsü.....	155
Şekil C132 : 110 mekanı tonozu.....	155
Şekil C133 : Parapet duvarı plan.....	156
Şekil C134 : Batı duvarı ile kuzey duvarının birleştiği köşe.....	156
Şekil C135 : Galeriye taşıyan demir kirişler.....	157
Şekil C136 : Kolon-kiriş birleşim detayı.....	157
Şekil C137 : Galeriye taşıyan kirişlerin birleşim detayı.....	158
Şekil C138 : Galeri tonoz gergilerinin kirişe geçme detayı.....	158
Şekil C139 : Ahşap kiriş.....	158
Şekil C140 : Silmenin duvara kenetlenme detayı.....	159
Şekil C141 : Pencere kemeri ve söve başlığı birleşim detayı.....	159
Şekil C142 : Kapı lentolarının içinden geçen demir.....	159
Şekil C143 : Kuşevi (güneydoğu).....	160
Şekil C144 : Kuşevi (güneybatı).....	160
Şekil C145 : 1. kat pencere kemeri.....	160
Şekil C146 : Demir şebeke.....	160
Şekil C147 : Taşlarda yüzey kayıpları.....	161
Şekil C148 : Sövelerde erime	161
Şekil C149 : Silmelerde kopma.....	161
Şekil C150 : Kılıçlarda korozyon.....	161
Şekil C151 : Bitki oluşumu.....	162
Şekil C152 : Silmelerde yosunlanma.....	162
Şekil C153 : Çorlulu Ali Paşa Hanı (plan).....	163
Şekil C154 : Çorlulu Ali Paşa Hanı (dış).....	163
Şekil C155 : Çorlulu Ali Paşa Hanı (avlu).....	163
Şekil C156 : Kuveloğlu Han (plan).....	164
Şekil C157 : Kuveloğlu Han (dış).....	164
Şekil C158 : Kuveloğlu Han (avlu).....	164
Şekil C159 : Kuveloğlu Han (oda).....	164
Şekil C160 : Caferiye Han (19. yy) (plan).....	165
Şekil C161 : Caferiye Han (dış).....	165
Şekil C162 : Caferiye Han (avlu).....	165
Şekil C163 : Gül Kamondo Han (dış).....	166
Şekil C164 : Giritli Mustafa Paşa Hanı (dış).....	166
Şekil C165 : Gül Kamondo Han (avlu).....	166
Şekil C166 : Yusufyan Han (avlu).....	166

Şekil C167 : Cedit Mehmet Efendi Medresesi.....	167
Şekil C168 : Çorlulu Ali Paşa Hanı.....	167
Şekil C169 : Çorlulu Ali Paşa Hanı, ocak.....	167
Şekil C170 : Kalcılar Hanı, ocak.....	167
Şekil C171 : Yıldızlı Han.....	168
Şekil C172 : Yıldızlı Han ana girişi.....	168
Şekil C173 : Yıldızlı Han giriş mekanı.....	168
Şekil C174 : Zincirli Han (Galata).....	169
Şekil C175 : Zincirli Han orta avlu.....	169
Şekil C176 : Zincirli Han almaşık duvar örgüsü.....	169
Şekil C177 : Kalcılar Hanı orta avlu.....	170
Şekil C178 : Çuhacı Han orta avlu.....	170
Şekil C179 : Giritli Mustafa Paşa Hanı orta avlu.....	170
Şekil C180 : Mahmudiye Han, cam çatı.....	171
Şekil C181 : Gül Kamondo Han, cam çatı.....	171
Şekil C182 : Kuveloğlu Han, cam çatı.....	171
Şekil C183 : Çorlulu Ali Paşa Hanı, revak.....	172
Şekil C184 : Ticaret Han.....	172
Şekil C185 : Kuveloğlu Han, orta avlu.....	172
Şekil C186 : Büyük Valide Han, giriş kapısı.....	173
Şekil C187 : Çorlulu Ali Paşa Hanı.....	173
Şekil C188 : Giritli Mustafa Paşa Hanı.....	173
Şekil C189 : Kuveloğlu Han, giriş kapısı.....	173
Şekil C190 : Arap Hanı'nın 1956 yılındaki görüntüsü.....	174
Şekil C191 : Kahve Dünyası (Eminönü).....	175
Şekil C192 : Kahve Dünyası (Eminönü).....	175
Şekil D : Çizimler	
Şekil D1 : Vaziyet planı rölövesi.....	176
Şekil D2 : Zemin kat plan rölövesi.....	177
Şekil D3 : Birinci kat plan rölövesi.....	178
Şekil D4 : Çatı planı rölövesi.....	179
Şekil D5 : Zemin kat ölçülü plan rölövesi.....	180
Şekil D6 : Birinci kat ölçülü plan rölövesi.....	181
Şekil D7 : Çatı ölçülü plan rölövesi.....	182
Şekil D8 : A-A kesiti rölövesi.....	183
Şekil D9 : B-B kesiti rölövesi.....	184
Şekil D10 : C-C kesiti rölövesi.....	185
Şekil D11 : D-D kesiti rölövesi.....	186
Şekil D12 : E-E kesiti rölövesi.....	187
Şekil D13 : Güney cephesi rölövesi.....	188
Şekil D14 : Kuzey cephesi rölövesi.....	189
Şekil D15 : Duvar gergileri yerleşim planları.....	190
Şekil D16 : Sistem kesitleri.....	191
Şekil D17 : Galeriye taşıyan demir strüktür.....	192
Şekil D18 : K1 kapı detayı.....	193
Şekil D19 : K2 kapı detayı.....	194
Şekil D20 : P1 pencere detayı.....	195
Şekil D21 : P2 pencere detayı.....	196
Şekil D22 : P4 pencere detayı.....	197
Şekil D23 : P5 pencere detayı.....	198

Şekil D24	: P6 pencere detayı.....	199
Şekil D25	: P7 pencere detayı.....	200
Şekil D26	: A nokta detayı.....	201
Şekil D27	: B,C nokta detayları.....	202
Şekil D28	: Ocak detayı.....	203
Şekil D29	: Kuşevi görünüşü.....	204
Şekil D30	: Zemin kat plan rölövesi (hasar analizi).....	205
Şekil D31	: Birinci kat plan rölövesi (hasar analizi).....	206
Şekil D32	: Çatı planı rölövesi (hasar analizi).....	207
Şekil D33	: A-A kesiti rölövesi (hasar analizi).....	208
Şekil D34	: B-B kesiti rölövesi (hasar analizi).....	209
Şekil D35	: C-C kesiti rölövesi (hasar analizi).....	210
Şekil D36	: D-D kesiti rölövesi (hasar analizi).....	211
Şekil D37	: E-E kesiti rölövesi (hasar analizi).....	212
Şekil D38	: Güney cephesi rölövesi (hasar analizi).....	213
Şekil D39	: Kuzey cephesi rölövesi (hasar analizi).....	214
Şekil D40	: Vaziyet planı restitüsyonu.....	215
Şekil D41	: Zemin kat planı restitüsyonu.....	216
Şekil D42	: Birinci kat planı restitüsyonu.....	217
Şekil D43	: Çatı planı restitüsyonu.....	218
Şekil D44	: A-A kesiti restitüsyonu.....	219
Şekil D45	: B-B kesiti restitüsyonu.....	220
Şekil D46	: C-C kesiti restitüsyonu.....	221
Şekil D47	: D-D kesiti restitüsyonu.....	222
Şekil D48	: E-E kesiti restitüsyonu.....	223
Şekil D49	: Güney cephesi restitüsyonu.....	224
Şekil D50	: Kuzey cephesi restitüsyonu.....	225
Şekil D51	: Sistem kesitleri restitüsyonu.....	226
Şekil D52	: Vaziyet planı restorasyonu.....	227
Şekil D53	: Zemin kat planı rölövesi (müdahale önerileri).....	228
Şekil D54	: Zemin kat planı restorasyonu.....	229
Şekil D55	: Birinci kat planı rölövesi (müdahale önerileri).....	230
Şekil D56	: Birinci kat planı restorasyonu.....	231
Şekil D57	: Çatı planı rölövesi (müdahale önerileri).....	232
Şekil D58	: Çatı planı restorasyonu.....	233
Şekil D59	: A-A kesiti rölövesi (müdahale önerileri).....	234
Şekil D60	: A-A kesiti restorasyonu.....	235
Şekil D61	: B-B kesiti rölövesi (müdahale önerileri).....	236
Şekil D62	: B-B kesiti restorasyonu.....	237
Şekil D63	: C-C kesiti rölövesi (müdahale önerileri).....	238
Şekil D64	: C-C kesiti restorasyonu.....	239
Şekil D65	: D-D kesiti rölövesi (müdahale önerileri).....	240
Şekil D66	: D-D kesiti restorasyonu.....	241
Şekil D67	: E-E kesiti rölövesi (müdahale önerileri).....	242
Şekil D68	: E-E kesiti restorasyonu.....	243
Şekil D69	: Güney cephesi rölövesi (müdahale önerileri).....	244
Şekil D70	: Güney cephesi restorasyonu.....	245
Şekil D71	: Kuzey cephesi rölövesi (müdahale önerileri).....	246
Şekil D72	: Kuzey cephesi restorasyonu.....	247
Şekil D73	: Sistem kesitleri restorasyonu.....	248

EMİNÖNÜ KÜÇÜKPazar'DA ARAP HANI RESTORASYON PROJESİ

ÖZET

Bu çalışmada, İstanbul'un Eminönü İlçesi'nin Küçükpazar Senti'nde yer alan Arap Hanı'nın, mevcut durumunun belgelenmesi, tarihsel gelişim sürecinin tartışılması ve korunmasına yönelik müdahale önerilerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Şehir hanı olarak inşa edilen Arap Hanı, 208 m² taban alanına sahip, iki katlı, kagir bir yapıdır. Yapım yılı veya mimarına ilişkin kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Giriş cephesi, Kible Sokak üzerinde yer almaktadır. Yapının plan şeması, bir iç avlu etrafında düzenlenmiş, üzeri beşik tonozla örtülü mekanlardan oluşmaktadır. Birinci katta yer alan odalar, orta avluyu üç tarafından çeviren, demir kolon ve kirişlerin taşıdığı tonozlu bir galeriye açılır. Her odada bir ocak ve nişler bulunmaktadır. Tuğla duvarların üzeri taş kaplanmak suretiyle oluşturulmuş cepheler, 19. yüzyıl özellikleri göstermektedir.

Mekan düzenlenişi açısından yapı, klasik Osmanlı ticaret hanlarına benzemekle beraber, yapı malzemesi ve cephe dekorasyonunda 19. yüzyıl batı etkisi açıkça görülmektedir. Bu çelişki nedeniyle, restitüsyon aşamasında, yapının 19. yüzyıl tadilatları geçirmiş erken tarihli bir örnek olması ihtimali üzerinde durulmuştur. 18. ve 19. yüzyıl şehir hanları ile ilgili yapılan tipolojik karşılaştırmalar, restitüsyon problemlerinin yorumlanmasında yardımcı olmuştur. Bu karşılaştırmalar ve yapının kendisinden elde edilen veriler doğrultusunda, plan, cephe ve malzeme özellikleri açısından restitüsyonla ilgili sorulara cevap aranmıştır. Sonuç olarak, yapıyla ilgili en kesin bilgilerin elde edildiği 1943 yılına ait restitüsyon önerisi hazırlanmıştır.

Yapının restorasyonu ile ilgili kararlar, korumaya yönelik müdahale tekniklerini ve yapıya uygun yeni işlev önerisini kapsamaktadır. Yeni işlev önerisinin, yapının restorasyonu için ekonomik olanakları sağlayacak bir altyapıya sahip olması ve bölgenin olumsuz koşullarını iyileştirmeye yönelik bir katkı sağlaması hedeflenmiştir. Bu amaçla hanın, "Kahve Dünyası" adı altında, Türk kahvesi servisinin yanısıra satış ve sergi birimlerini de içeren bir mekan olarak kullanılması tasarlanmıştır.

RESTORATION PROJECT OF ARAP HANI IN EMİNÖNÜ KÜÇÜKPAZAR

SUMMARY

In this research, it is aimed to document the existing condition of Arap Hanı which is located in Küçükpazar neighborhood of Eminönü district in İstanbul, to discuss the historical evolution process and to determine the proposal interventions for the conservation of the building.

Arap Hanı is a double storied masonry building, constructed as a city-inn with the floor area of 208 m². There is not a certain information about the construction date or the architect of the building. Entrance facade is located in Kible Street. Plan scheme is consisted of barrel vaulted rooms around an inner court. The rooms in the first floor open to a vaulted gallery supported by iron columns and beams that surround the court by three sides. Every room has a fireplace and niches. The facades that were constructed as covering the brick masonry wall with stone, reflect the features of 19th century.

By means of space organization, the building resembles to classical Ottoman commercial inns, on the other hand, has the 19th century's western influence on facade decoration and building materials. Because of that contradiction, possibility of being an early dated building with 19th century's modifications is taken into account during the restitution stage. Typological research about the 18th and 19th century city inns has been useful for the interpretation of the restitution problems of the building. Based on this analogy and by the knowledge that had been gained from the building itself, restitution problems are discussed in terms of plan, facade and material properties. As a result, restitution proposal is prepared for 1943, the period that involves relatively well detailed information.

Restoration project consists of the proposals for the intervention techniques and the proposals for the re-use of the building. Proposal new use is aimed to have financial support for the restoration of the building and to have a contribution for the rehabilitation of the neighborhood. By this aim, the building is proposed to be used as a special place for drinking Turkish coffee with the name of "Coffee World", involving the sales and exhibition departments as well.

1. GİRİŞ

Küçükpazar Semtı, Haliç'in deniz ticaretine elverişli konumu nedeniyle, bölgenin gelişimine paralel olarak, ilk yerleşim dönemlerinden itibaren, bir ticaret merkezi olmuştur. Bu sebeple, Küçükpazar, farklı dönemlerin yapım tekniklerini ve mimari anlayışını yansıtan çok sayıda ticaret yapısını bünyesinde barındırır. Semtın, denizle olan ticari ilişkisini kuran mimari doku, Cumhuriyet dönemindeki yanlış uygulamalar neticesinde, büyük ölçüde yok edilmiş olsa da, Haliç sırtlarına doğru yayılan konut dokusuyla iç içe geçmiş ticari yapılar, günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Küçükpazar'da yer alan Arap Hanı, klasik Osmanlı ticaret han mimarisinin plan şemasını tekrar etmesinin yanı sıra, 19. yüzyılda, batı etkisiyle birlikte görülen malzeme ve üslup farklarını da içermesi bakımından, bölgedeki korunması öncelikli anıtsal yapılardan biridir. Tez konusu olarak seçilen Arap Hanı ile ilgili yapılan çalışmada, yapının tarihi gelişim sürecini ve mevcut durumunu değerlendirerek mimari karakterini ortaya koymak ve çevresi ile birlikte gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için, restorasyona yönelik, uygun çözüm önerilerini getirmek amaçlanmıştır.

Çalışma kapsamında, ilk olarak Küçükpazar ve Arap Hanı'nın tarihsel gelişimi ile ilgili yayınlar, belgeler ve arşivler taranarak, değişim sürecini ortaya koyan veriler derlenmiştir.

Yapının belgeleme ve onarımına yönelik, 1/50 ölçekli rölövelerinin hazırlanması, çalışmanın bir sonraki aşamasını oluşturmaktadır. Yapıdaki değişimler, bozulmalar ve nedenleri saptanarak çizimler üzerinde belirtilmiştir.

Restitüsyon aşamasında, Arap hanı ile benzer dönemde yapılmış olan İstanbul hanlarının genel mimari karakteri ve dönemsel farklılıklar incelenmiş, yapının sunduğu veriler, plan şeması, cephe özellikleri ve kullanılan malzeme açısından tartışılarak restitüsyon problemlerine cevap aranmıştır. Sonuç olarak, yapının

geçirdiği değişiklik ve müdahaleler ile ilgili olarak en net verilerin elde edildiği döneme ait restitüsyon önerisi hazırlanmıştır.

Çalışmanın restorasyon aşamasında, yapının korunmasına yönelik müdahale tekniklerinin saptanması ve yeni işleve yönelik en uygun önerinin belirlenmesi ile 1/50 ölçekli restorasyon projesi hazırlanmıştır.

2. KÜÇÜKPAZAR

2.1. Konumu

Tarihi İstanbul Yarımadası'nın Haliç kıyısında, Unkapanı bölgesinde kurulmuş olan Küçükpazar semti, Eminönü İlçesi sınırları içerisinde. Kuzeyi Haliç'e bakan semtin doğusunda Rüstempaşa, batısında Cibali, güneyinde ise Vefa ve Süleymaniye semtleri yer almaktadır (Seçgin,1994:160).

2.2. Tarihsel Gelişimi

Doğal ve korunaklı bir liman olan Haliç, ilk yerleşim dönemlerinden itibaren, kent tarihinde belirleyici bir unsur olmuştur. Deniz ticaretine elverişli konumu, Haliç kıyılarının, limanları, iskele ve rıhtımları ile ticari bir merkez olarak gelişmesine olanak vermiş ve topografyaya bağlı bu kentsel işlev dağılımı, Bizans'tan Türk dönemine kadar sürekliliğini korumuştur (Eyice,1994:504).

Haliç üzerindeki surlar, deniz kenarına çok yakın, diğer surlara göre daha alçak ve dayanıksız olduklarından günümüze ulaşamamıştır. Ancak, surların varlığı ve denize yakınlığı, Bizans döneminden itibaren, ticaret akslarının şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Surlardan limana açılan her kapıda, aynı isimle anılan bir de iskelenin bulunması, limana gelen ve boşaltılan malların kısa sürede sur içine taşınması sağlanmıştır (Hürel,2005:86). Dolayısıyla, doğudan batıya doğru, Neorion Kapısı (Bahçekapı), Perama Kapısı (Balıkpazarı Kapısı¹), Cornibuslu St. Jean Kapısı (Zindan Kapı), Viglae Kapısı (Odun Kapı) ve Platca Kapısı (Un Kapanı Kapısı) gibi isimlerle anılan kapılar ve kapılara ulaşan yollar, bölgedeki ana ticaret arterlerini oluşturmuştur (Ahunbay,1994:76).

15. yüzyıldan itibaren, Sarayburnu'ndan Ayvansaray'a kadar uzanan Haliç limanlarını şehrin ticaret merkezlerine bağlayan yollar üzerinde, hanların inşa edildiği görülmektedir. 16. yüzyılda genellikle ahşap olan han ve dükkanlar, bölgede çıkan yangınlarda büyük ölçüde tahrip olduğundan, bu dönemden günümüze az

¹ Osmanlı Dönemi'nde Balıkpazarı Kapısı "Yemiş İskelesi" olarak anılmıştır.

boşaltımına tahsis edilmiş iskelelerin varlığı, bölgede yoğunlaşan ticaret kolunun belirleyicisi olmuştur. Odun Kapısı İskelesi nedeniyle, Küçükpazar Senti, Bizans döneminden itibaren kereste ticaretinin yapıldığı bir alan olmuştur. 17. yüzyılda, bu iskeleye yumurta, tavuk, meyve gibi yiyecek maddeleri de boşaltılmaktadır. Ayazma Kapısı İskelesi, üzüm, salatalık, pekmez ve zeytinyağı; Un Kapanı İskelesi ise, buğday, arpa ve yulaf gibi kent için önemli gıda maddelerinin boşaltımına ve depolanmasına tahsis edilmiştir (Mantran,1986:93). 1812-1813 tarihli Bayezid Suyolu haritasında, bölgede kereste dükkanları, yumurtacılar ve değirmenin yanı sıra, kantarcı dükkanlarının da bulunduğu görülmektedir (Şekil A2-A3). Bu fonksiyon, sürekliliğini koruyarak, günümüze kadar gelmiştir.

17. yüzyılda kent, gelişmiş bir üretim merkezinden çok, ihraç edilen mallara dayalı bir tüketim, dönüştürme ve dağıtım merkezidir (Mantran,1986:173). 19. yüzyılda başlayan sanayileşmenin ardından, Cumhuriyet döneminde ticaretin şekil değiştirmesi ve imalatın bölgeye hakim olması ile sanayi tesisleri kurulmuş, küçük imalatçılar artmıştır (Kuban,2000:350).

Osmanlılar zamanında nüfusunun büyük çoğunluğunu Yahudilerin oluşturduğu semtte, Türkler ve Rumlar da yaşamıştır (Seçgin,1994:160).

19. yüzyılın sonlarına kadar, bölgede, kültür seviyesinin ve ekonomik düzeyin yüksek olduğu söylenebilir. Rejim değişikliği nedeniyle bölgede yaşayan bürokratlar konaklarını terk etmek zorunda kalmış ve bölge değişim göstermeye başlamıştır (Caner,2004:59). Özellikle, 1950 sonrası, bölgenin sosyal dokusunda büyük değişimler görülmektedir. Fabrikalar, imalathaneler ve depolarla doldurulmuş olan Haliç bölgesi, semt sakinlerinin başka konut alanlarına taşınmaya başlaması ile, yeni sanayi alanlarında çalışan işçileri kendine çekmiştir (Kuban,2000:398).

Semt, bugün, ticari canlılığını devam ettirmekle birlikte, iç göçle gelenlerin, görece ucuz konut bulabildikleri bir yer olması dolayısıyla, kentlileşmeyi başaramadan, hayatını devam ettirmeye çalışan, gelir ve eğitim düzeyi düşük, büyük bir nüfusu barındırmaktadır (Caner,2004:53).

2.4. Genel Yerleşim Düzeni ve Mimari Özellikleri

Küçükpazar, şehrin mimari dokusu içinde, hanların, depoların, dükkanların bulunduğu bir semt olmuştur (Seçgin,1994:160). Konut ve yerleşim bölgesi

statüsünde olmamasına rağmen, semtin güneyinde, Süleymaniye konut dokusunun devam etmiş olduğu görülür.

Evliya Çelebi'ye göre, 17. yüzyılda, Odun Kapısı, Ayazma Kapısı meydanları, Büyük Ayazma İskelesi, surların içinde gezinti yeri olmaya yarayan çok sayıda bahçe ve çayır bulunmaktaydı (Mantran,1986:43). 1904 Goad haritalarında kısmen görülmekte olan surlar, Cumhuriyet döneminde açılmış olan Ragıp Gümüşpala Caddesi üzerindedir(Şekil A6). Bu cadde, günümüzde Eminönü-Unkapanı arasındaki ana ulaşım arterini oluşturmaktadır.

19. yüzyılın sonlarında, Süleymaniye'nin alt yamaçlarında, ahşap konaklar ve tüccar evleri ve bunların arasında dağınık ve küçük bostanlar bulunmaktaydı. Döneme ait, ahşap konut mimarisi örneklerini günümüzde de görmek mümkündür. 19. yüzyıl boyunca çıkan yangınlar sonucu, ahşap mimari yerini kagir binalara bırakmaya başlamış, Tanzimat döneminde batılı kagir yapım sisteminin teşviki ve 1830 yılında ahşap yapım sisteminin yasaklanması, sokak dokusunun değişimine yol açmıştır. İçe dönük çıkmaz sokakları ile organik ve kendiliğinden biçimlenen yol dokusu yerini, kolay ulaşılabilen, çıkmaz sokakların yer almadığı, genellikle düz hatlar izleyen yol dokusuna bırakmıştır (Özgan,2002:117).

20. yüzyıla kadar, surlar, sur içi ve sur dışı yerleşimleri ve iskeleleriyle, denizle bütünleşik, canlı bir ticaret yaşamının sürdüğü Küçükpazar, Cumhuriyet döneminde, çeşitli yönetimlerce benimsenmiş, ulaşımı esas alan kararlar neticesinde, çeşitli yıkım faaliyetlerine sahne olmuş ve tarihi dokusu büyük ölçüde zedelenmiştir. 1970'den sonra otomobil sayısının artması ile kent içi ulaşım ve park yeri sorunu, yolların genişletilmesi, eski konakların yakılıp, yerine otopark yapılması sonucunu doğurmuş, bölgenin dokusundaki tahribi hızlandırmıştır (Kuban,1994:163).

2.4.1. Anıtsal Yapılar

Küçükpazar semtinde 15. yüzyıldan itibaren Osmanlı eserleri görülmeye başlanmıştır. Üç Mihraplı Camii, Yavuz Er Sinan Camii, Softa Hatib (Bodrum) Camii, Hacı Timurtaş Mescidi, Sarı Demirci (Kantarcılar) Mescidi, Hacı Kadın (Hızır Bey) Mescidi 15. yüzyıl eserleridir (Ayverdi,1989:415-534). 18. yüzyıl Osmanlı ticaret hanlarından Çorlulu Ali Paşa Hanı, Küçükpazar'ın en önemli anıtsal yapılarından biridir (Seçgin,1994:160). Kible Çeşme Sokak'ı üzerinde, 19. yüzyıl mimari özelliklerini taşıyan, Kuveloğlu Hanı bulunmaktadır.

2.4.2. Sivil Mimarlık Yapıları²

Bölgedeki sivil mimarlık örnekleri; ahşap yapılar, alt katları kagir, üst katları ahşap yapılar, tuğla kagir yapılar ve betonarme yapılar olmak üzere dört kategoride incelenebilir.

Ahşap yapılar, geleneksel konut mimarisinin özelliklerini taşır. Bitişik nizamda inşa edilmiş az katlı yapılardan oluşan Cumhuriyet sonrası kagir konut mimarisi, oran, yükseklik ve cephe biçimlenişi açısından ahşap yapılarla uyumludur. Betonarme yeni yapılar ise, parsel büyüklükleri, kat adetleri ve cephe düzenleri ile tarihi dokuyu zedeleyen bir görünüm sergilemektedir (Şekil B3).

İçinde bulunduğu köhneme sürecinden dolayı bölgede, eski konut alanları nitelik değiştirerek bekar odaları, depolar, küçük iş yerleri ve atölye olarak kullanılmaya başlanmış, bu durum konut dokusundaki tahribatı hızlandıran en önemli etken olmuştur.

3.5. Bölgedeki Koruma Çalışmaları³

Tarihi Yarımada için yapılan plan çalışmalarından ilki, Van Molke tarafından 1837’de gerçekleştirilmiştir (İBB,2003:36). Bundan sonraki tarihlerde, çoğu yabancı olmak üzere, farklı plancılar tarafından hazırlanmış çok sayıda plan çalışması bulunmaktadır.

1936 yılında Henri Prost tarafından hazırlanmış olan Nazım Plan ve Uygulama Planları, 1939’da yürürlüğe girmiş ve yaklaşık 20 yıl kadar gündemde kalmıştır. Bu planlarda yer alan bazı ilke kararları, bugün hala etkisini devam ettiren olumlu ve olumsuz yanlar içermektedir. Ağır endüstriyi Haliç’te toplama kararı, Haliç’in kirlenmesine ve kent dokusunun tahrip olmasına neden olmuştur. Öte yandan, yapı yüksekliğine getirdiği sınırlama sayesinde, Tarihi Yarımada silueti nispeten yataylığını koruyabilmiştir (İBB,2003:37).

² Bu bölüm, İTÜ Restorasyon Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans SİT Koruma Projesi kapsamında, 2001-2002 Bahar Yarıyılı’nda hazırlanmış olan “Küçükpazar SİT Koruma Projesi” plan raporu esas alınarak hazırlanmıştır.

³ Bu bölüm, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve Yatırım Müdürlüğü’nün Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı raporunun, “Planlama Süreci ve Hukuki Durum” başlıklı bölümü esas alınarak yazılmıştır.

1964 yılında onaylanan 1/5000 ölçekli Sur İçi Nazım İmar Planı'nda, Tarihi Yarımada'nın içinde bulunduğu ve daha önceden tasdikli bulunan mevzii imar planlarının birleştirilerek, tek bir plan altında uygulanması amaçlanmıştır. Planda çeşitli kararlar alınmışsa da, sonuç olarak plan, Tarihi Yarımada'nın tarihi ve sosyal kimliği içinde korunarak gelişmesini yönlendirecek önemli bir öneri getirmemiştir (İBB,2003:42).

Tarihi Yarımada, 1985 yılında, 4 farklı bölge ile Unesco Dünya Miras Listesi'ne girmiştir (İBB,2003:58).

1990 yılında onaylanan 1/5000 ölçekli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, mekanı "koruma-geliştirme-yaşatma" çerçevesi içinde ele alarak, Tarihi Yarımada için, kentsel fonksiyonlar, ulaşım, görsel yapı-mekan düzenine ilişkin, bir dizi hedef saptamıştır. Ancak, uygulama kararlarının plana yansımada hata ve çelişkiler içermesi nedeniyle, Mimarlar Odası, 1991 tarihinde yürütmeyi durdurma ve duruşma istemiyle İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na dava açmış, neticede, planın uygulanması halinde İstanbul tarihi silüetinde, dokusunda geriye dönüşü mümkün olmayan kayıplara neden olacağı sonucuna ulaşılarak, plan, 1994 yılında oybirliği ile iptal edilmiştir (İBB,2003:46).

Tarihi Yarımada, İstanbul 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu (KTVK)'nın 12.07.1995 gün ve 6848 sayılı kararı ile "Kentsel ve Tarihi Sit, Kentsel ve Arkeolojik Sit ve Sur-u Sultani'nin içi 1.Derece Arkeolojik Sit" ilan edilmiştir. "Tarihi Yarımada'ya ilişkin Sit Alanı Geçiş Dönemi Yapılanma Koşulları" ise; 1 No'lu KTVK Kurulu'nun 02.08.1995 gün ve 6898 sayılı kararı ile belirlenmiştir (İBB,2003:53).

Son olarak, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve Yatırım Müdürlüğü tarafından hazırlanan 1/5000 ölçekli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ile 1/1000 ölçekli Eminönü ve Fatih Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planları, 1 No'lu KTVK Kurulu tarafından, 26 Ocak 2005 gün ve 399, 402, 403 sayılı kararlar ile onaylanmıştır.

3. ARAP HANI

3.1. Konumu

Arap Hanı, Eminönü İlçesi'nin Küçükpazar Semti'nde, 488 ada, 2 parselde, Kible Sokak üzerinde yer almaktadır (Şekil A9). 208 m².lik taban alanına sahip, 24 kapı numaralı kagir han, bitişik nizamda ve parsel biçimine uygun olarak yapılmış olup, iki katlıdır.

Doğu-batı yönünde bitişik nizamda inşa edilen hanın, doğusundaki parselde Kible Çeşme, batısındaki parselde ise 3 katlı ahşap bir konut bulunmaktadır (Şekil B4). Hanın ana giriş kapısının yer aldığı güney cephesi, parsel sınırları nedeniyle yola paralel olmayıp, belli bir açıyla konumlanmaktadır. Yol ile hanın bu cephesi arasında kalan üçgen parsel, Eminönü Merkez İlçe Belediyesi'ne ait olup, kamusal bir alan niteliğindedir. Hanın kuzey cephesi, parsel sınırından, en dar yerinde 13 m., en geniş yerinde ise 17 m. geri çekilerek oluşturulmuştur (Şekil D1).

3.2. Tarihsel Gelişimi

Arap Hanı'nın yapım yılı veya isminin menşesine ilişkin net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Kevork Pamukciyan'ın, 1868 yılında yazılmış Ermenice bir kaynaktan⁴ yaptığı ve o tarihteki hanların listesinin yer aldığı çeviride, Arab Hanı'nın, Sultan Muhammed'de (bugün Fatih), Deve Hanı Sokak'ta bulunduğu ifade edilmektedir (Pamukciyan,2002:125). Ancak, çeviride adı geçen hanın, tez kapsamında incelenen "Arap Hanı" ile ilişkisi kurulamamıştır. Rafael C. Cervati ve The Annuaire Oriental Ltd.'nin, 1868 ve 1913 yılları arasında hazırladığı ticaret yıllıklarında, Arap Hanı yer almamaktadır⁵.

⁴ 1868'de İstanbul'da Rupen Kürkciyan (1825-1870) Matbaası'nda basılan, Gürünlü muallim Manuk'un "Hamarod Askharhakrutyun (Muhtasar Coğrafya)" adlı kitabının sonunda İstanbul Hanları listesi bulunmaktadır.

⁵ Osmanlı Bankası arşivi kaynak olarak kullanılmıştır.

Kible Çeşme Sokak ile Hayriye Hanım Sokağı'nı birbirine bağlayan Kible Sokak, 1875 tarihli Ayverdi haritalarında isim belirtilmeksizin yer almaktadır. Günümüzde düz bir sokak görünümünde olmasına rağmen, 1875 tarihli haritalarda, sokak yapısının farklı olduğu gözlenmektedir (Şekil A4). Arap Hanı haritada işaretlenmemiştir. Fakat sokak yapısındaki bu değişim, giriş cephesinin, günümüzde yola göre belli bir açıyla oturan konumu göz önüne alındığında, hanın, 1875 tarihinden önce yapılmış olması ihtimalini güçlendirmektedir.

Arap Hanı, en erken, 1892 tarihli Küçükpazar yangın haritalarında görülmektedir (Şekil A5). Lejandı bulunmayan haritada, bugünkü şekliyle çizilmiş olan Kible Sokak'ın, o tarihlerde meydana gelmiş lokal bir yangının ardından düzenlenmiş olduğu sonucu çıkarılabilir⁶. Sokak, 1904 tarihli Goad (Şekil A6) ve 1913 tarihli Deutsches Syndikat (Şekil A7) haritalarında, “Kible Çeşmesi Sokak”; 1943 tarihli Pervititch haritasında (Şekil A8) ise, “Kible Sokağı” adıyla anılmaktadır.

Arap Hanı'nın bilinen en eski sahipleri Karadenizli bir ailedir. 1934-1944 yılları arasında, veraset yoluyla aile içerisinde kalan han, 1944 yılında, Mustafa Kazım Ergin ve Ahmet Ergin'e satılmıştır. 1951 yılında hanı Rıza Baruter almıştır. Halen aynı aileye ait olan hanın tapu kütüğünde, “Nev'i Abdüsselamet Vakfı” yazmaktadır⁷. Hana ait dosya içerisinde bulunan Osmanlıca belgeler tercüme ettirilmiş⁸, üzerinde, “Nev'i Hazine-i Mülhak Defterdar Abdüsselam Efendi Vakfı'ndan” ibaresi bulunan kayıtların, Küçükpazar'da çeşitli hane ve dükkanlara ait olduğu görülmüştür. Ancak, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde vakfa ait bir kayıt bulunamamıştır. Sicill-i Osmani'de, Abdüsselam Efendi'nin 16. yüzyılda yaşamış olduğu, Mısır'ın fethinden sonra İstanbul'a getirilerek maliye işlerinde çalıştığı, yükselerek başdefterdar olduğu, Küçükpazar'da bir mektep inşa ettirdiği belirtilmektedir (Süreyya,1996:139).

1943 tarihli Pervititch haritasında, “Arap Oteli” olarak adlandırılan hanın günümüzdeki sahiplerinden biri olan Erol Baruter ile yapılan görüşme sonucunda, yapının babası tarafından satın alındığı 1951 tarihinde, bekar odaları şeklinde

⁶ Mustafa Cezar'ın, 1963 tarihli “Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I” isimli çalışmasında belirtilen İstanbul yangınları içerisinde, 1892'ye en yakın tarih, 1865 Hocaşah yangınıdır.

⁷ Bilgiler, Eminönü Tapu Sicil Müdürlüğü'nde tapu kayıtları incelenerek, derlenmiştir (Dosya No: 49/1).

⁸ Osmanlıca tapu belgeleri, Atatürk Kitaplığı'nın İstanbul Kitaplığı bölümünde çalışmakta olan İrfan Dağdelen tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

kullanıldığı öğrenilmiştir (Şekil A8). Günümüzde, genellikle demir işleri ile ilgili atölyelerin bulunduğu hanın bazı mekanları depo, büro gibi işlevler için kullanılırken, bazı mekanlar oda olarak kiralanmaktadır.

Yapı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından, “Süleymaniye SİT Sahası” içerisindeki resmi, dini ve askeri eserlere yönelik, 09.04.1977 tarih ve 9776 sayılı karar ile, korunması gerekli taşınmaz eser olarak tescil edilmiştir.

3.3. Sokak Üzerinde Yer Alan Diğer Yapılar (Şekil D1)

Tez konusu olarak seçilen Arap Hanı’nın sokak üzerinde yer alan diğer yapılar ile oluşturduğu siluet, Küçükpazar’ın konut ve ticareti bir arada barındıran mimari karakterini özetler niteliktedir. Bu siluet içerisinde bulunan kagir çeşme, 19. yüzyıl ahşap mimarisinin günümüze ulaşabilmiş örneklerinden iki köşe yapısı, 20. yüzyılın başında yapılmış kagir konut yapısı ve 19. yüzyıl Neo-Rönesans cepheli Arap Hanı, farklı fonksiyon, yapım teknikleri, mimari anlayışları ve bir araya gelişleri ile korunması gereken bir bütünlük oluşturmaktadır (Şekil B4-B5).

Arap Hanı’na komşu parselde bulunan kagir çeşme, Bodrum Çeşmesi adıyla anılmakta olup, Sultan Süleyman Vakfı’na ait bir anıt eseridir. Özgün halini oldukça kaybetmiş olduğu görülen çeşmenin hazne duvarı üzerinde yer alan kitabeye göre, ikinci kez inşa tarihi 1893’tür (Tanışık,1943:344)(Şekil B4). Daha önce var olan çeşme ile ilgili herhangi bir kayıt bulunamamıştır. Bununla birlikte, Küçükpazar yangın haritalarının yapım yılı olan 1892 tarihi göz önüne alındığında, önceki çeşmenin, bu yangın ile bağlantısını kurmak mümkündür.

Kıble Sokak üzerinde yer alan iki ahşap konut, köşe yapısı olmaları nedeniyle, biri Kıble Sokak’a, diğeri Mehmet Efendi Sokak’ına bakan ikişer cepheye sahiptir (Şekil B6). Bodrumla birlikte 4 katlı olan yapılar, iki kat boyunca devam eden üçgen ve dikdörtgen çıkmlar ile sokağa hakim bir görüntü sergilemektedir (Şekil B7). Kagir altyapı üzerine ahşap karkas olarak inşa edilmiş yapıların, bakımsızlıktan kaynaklanan bozulmalara rağmen oldukça iyi korunmuş oldukları görülmektedir.

Sokağın sonunda yer alan 4 katlı, kagir konut yapısının ikinci kat seviyesinde iki üçgen çıkması bulunmaktadır (Şekil B8-B9). 1904 Goad haritalarında arsa olarak görünen yapının, 1943 Pervititch haritalarında yer alması, yapım yılının bu tarihler arasında olduğunu göstermektedir (Şekil A6-A8).

Sokakta bulunan tek betonarme yapı 5 katlı olup, gabariyi aşan yapısı ve cephe özellikleri nedeniyle, sokak dokusuna uymamaktadır (Şekil B8). 1904 tarihli Goad haritasında, ahşap bir yapının varlığı görülmektedir (Şekil A6). Daha ayrıntılı bilgi içeren 1943 tarihli Pervititch haritalarından, yapının 2 katlı, ahşap bir bina olduğu ve cephede bir üçgen çıkması bulunduğu anlaşılmaktadır (Şekil A8).

Kible Sokak üzerinde yer alan yapılardan, betonarme bina dışındakiler, 09.04.1977 tarihinde alınan toplu kararla tescil edilmiştir. Bu yapılardan, Bodrum Çeşmesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olup, diğerleri özel mülkiyettir.

4. MEKAN ÖZELLİKLERİ

4.1. Zemin Kat (Şekil D2-D5)

4.1.1. Z01 Mekanı (Giriş)

Han'ın güney cephesinde yer alan ana giriş kapısı, cephenin simetri ekseninden sağa kaymıştır. Giriş, orta avluya tonozlu bir geçitle bağlanır. 4.54 m².lik bir alana sahip olan bu mekanın, güney duvarı 189 cm., batı duvarı 253 cm. uzunluğundadır. Doğu duvarı ise, orta avlunun doğu cephesinin devamı niteliğindedir (Şekil C20). Ancak, güney duvarından 91.5 cm. mesafede, duvar, 5 cm.lik bir girinti yaparak doğrultu değiştirmiş ve güney cephesine dik konuma gelmiştir. Mekanı sınırlayan üst örtü dikkate alındığında, doğu duvarının uzunluğu 173 cm.+91.5 cm.dir.

Mekanın döşeme kotu ± 0.00 olup, kaldırım kotundan 52 cm. aşağıdadır. Zaman içerisinde yükseltilmiş olduğu düşünülen kaldırım kotu, giriş kapısı önünde genişgüzel açılan bir boşlukla, +0.10 kotundaki kapı eşiği seviyesine düşürülmüştür. Döşeme kaplaması şap olup, süpürgelik bulunmamaktadır (Şekil D5).

Mekanın üzeri üç farklı yükseklikte tonozla örtülmüştür (Şekil C19). Giriş kapısı önündeki 0.6 m².lik alanı örten basık tonozun yüksekliği 360 cm. iken, ardından gelen 1.15 m².lik alanda, tonoz yüksekliği 343 cm.dir. 5 cm. genişliğinde, 3.5 cm. yüksekliğinde ve aralarındaki mesafe 30 cm. olan, iki demir kirişin, tonoz boyunca, kemer gibi kullanıldığı görülmektedir. Mekanın, geriye kalan 2.90 m².lik bölümü ise yüksekliği 330 cm. olan bir tonozla örtülmüştür (Şekil D9). Tonoz başlangıç kotlarındaki düzensizlikten ötürü, bu tonozu beşik tonoz diye sınıflandırmak güçtür.

Mekanı üç tarafından sınırlayan duvarlar kâgir olup, sıvalı ve boyalıdır. Mekanın güney duvarı üzerinde ana giriş kapısı, doğu duvarı üzerinde Z05 mekanına açılan bir kapı ve batı duvarı üzerinde bir pencere bulunmaktadır.

Güney duvarında yer alan kemerli ana giriş kapısının(K1) genişliği 169.5 cm., yüksekliği ise 298 cm.dir.

Mekanın batı duvarında bulunan P12 penceresi, güney duvarından 159 cm. mesafede olup, +0.95 kotundan başlamaktadır.

Doğu duvarında bulunan ve Z05 mekanına açılan K2 kapısı, 81.5 cm. genişliğinde, 192.5 cm. yüksekliğinde olup, güney duvarından 91.5 cm.+58 cm. uzakta yer almaktadır.

4.1.2. Z02 Mekanı (Orta Avlu)

Giriş mekanından(Z01) ulaşılan orta avlu, zemin katın ana dağılım mekanı olup, dik yamuk şeklinde bir geometriye sahiptir. Z06, Z10, Z11 ve Z13 mekanları orta avluya açılmaktadır. Avlunun güneybatı köşesinden, birinci kata bağlantıyı sağlayan merdivenlerin bulunduğu Z04 mekanına ulaşılır. Z07, Z08 ve Z09 mekanları, konumları gereği, doğrudan orta avluya açılmazlar. Bu mekanların orta avluya bağlantısını sağlayan Z03 mekanı, avlunun kuzeydoğu köşesinde yer alır. Toplam alanı 27.80 m² olan orta avlunun kuzey duvarı 477 cm., doğu duvarı 501 cm., güney duvarı 256 cm. ve batı duvarı 339 cm. uzunluğundadır. Döşeme kotu, -0.05 ile -0.09 arasında değişmektedir. Döşeme kaplaması şaptır (Şekil D5).

Mekanı sınırlayan duvarlar tuğla kâgir olup, sıvalı ve boyalıdır. Mekanın kuzey duvarı üzerinde bir kapı ve iki pencere, doğu duvarı üzerinde bir kapı ve üç pencere, güney duvarında bir kapı, batı duvarında ise iki pencere bulunmaktadır. Pencere ve kapı söveleri, duvar yüzeyinden 1 cm. dışarı taşırılmak suretiyle belirginleştirilmiş ve bordo renkte boyanmıştır.

Kuzey duvarında, tip olarak aynı özellikleri taşıyan, iki kemerli pencere(P11) yer almaktadır (Şekil C23). Duvarın doğu köşesinden 28 cm. uzaklıkta yer alan pencere Z09 mekanına aittir. Z10 mekanına ait olan diğer pencere ise duvarın doğu köşesinden 240 cm. uzakta bulunmaktadır (Şekil D5). Her iki pencerenin de avluya bakan tarafları kısmen sac levha ile kapatıldığından pencere kotu alınamamıştır. Bu duvar üzerinde bulunan ve Z10 mekanına açılan K2 kapısı, 82 cm. genişliğinde, 194.5 cm. yüksekliğinde olup, duvarın doğu köşesinden 395 cm. uzaktadır (Şekil D10).

Doğu duvarında yer alan ve Z07 mekanına açılan kemerli pencere(P10), tip olarak handaki en büyük penceredir (Şekil C24). +0.85 kotundan başlayan pencere, 120 cm. genişliğinde, 173 cm. yüksekliğinde olup, duvarın kuzey köşesinden 30 cm. uzakta yer almaktadır. Bu duvar üzerindeki diğer iki pencere(P9) ve kapı(K2), Z06

mekanına aittir. 77 cm. genişliğinde, 169 cm. yüksekliğinde olan P9 penceresi, duvarın kuzey köşesinden 194.5 cm. uzaktadır (Şekil D5). P10 penceresi ile P9 penceresi arasındaki uzaklık 35 cm. olup, her iki pencere de +0.85 kotundan başlamaktadır. Duvarın kuzey köşesinden 419.5 cm. uzakta bulunan K2 kapısı, 81.5 cm. genişliğinde, 194.5 cm yüksekliğindedir (Şekil D9).

Güney duvarı üzerinde, Z13 mekanına açılan ve genişliği 68.5 cm., yüksekliği 172 cm. olan bir kapı(K4) bulunmaktadır (Şekil D11-C27).

Mekanın batı duvarı ile kuzey duvarı arasında 105 cm.lik bir boşluk bulunmaktadır. Z11 mekanının avluya açılan kapısı, bu boşluğa yerleştirilmiştir (Şekil D5). Tip olarak K2 kapısı ile aynı özellikleri taşımasına rağmen, yerleştiriliş biçimine bakılarak, sonradan yapılmış bir müdahalenin varlığından söz etmek mümkündür. Kapı, yerleştirilmiş olduğu boşluğa göre küçük kalmış, ahşap bir dikme çakılarak ikinci bir kasa oluşturulmuştur (Şekil C22). Batı duvarı üzerinde, Z11 mekanının, avluya bakan ve tip olarak aynı özellikleri taşıyan iki kemerli penceresi(P5) bulunmaktadır. +0.85 kotundan başlayan bu pencereler, 86 cm. genişliğinde, 173 cm. yüksekliğindedir (Şekil D8). Duvarın kuzey köşesinden 29 cm. uzakta yer alan pencerenin sövesi, duvarın köşesi ile birleşmekte ve zemine kadar inmektedir. İki pencere arasındaki uzaklık 66 cm. olup, pencere söveleri alt noktalarından birbirine bağlanmaktadır (Şekil C21).

Orta avlunun üç tarafı galerilerle çevrilmiştir. İki kat boyunca devam eden galeri boşluğunun alanı 12.80 m² olup, üzeri iki yana eğimli cam bir çatı ile örtülmüştür (Şekil C43). Güney galerisi, avlunun güney duvarının üzerine oturmaktadır. Kuzey ve doğu galerilerini taşıyan beşik tonozlar, bir taraftan avlunun kâgir duvarlarına, diğer taraftan ise 7x7 cm. ebatlarındaki dolu gövde kare profil, dövme demirden yapılmış kolonların taşıdığı, 7x7 cm. ve 6x6 cm. ebatlarında dolu gövde kare profil demir kirişlere oturmaktadır (Şekil D5). Tonozların başlangıç noktalarının kotu +3.03, tepe noktalarının kotu ise +3.46 dır (Şekil D9-D10).

4.1.3. Z03 Mekanı (hol)

Avlunun kuzeydoğu köşesinde, Z07, Z08 ve Z09 mekanlarının avluya bağlantısını sağlayan, 2.9 m² toplam alana sahip Z03 mekanı bulunmaktadır (Şekil C25). Kuzey duvarı 37.5 cm.+239 cm., doğu duvarı 93 cm. ve güney duvarı 191 cm.+77.5 cm. olan mekanın döşeme kotu -0.06 olup, döşeme kaplaması şaptır (Şekil D5). Mekanı

sınırlayan üst örtünün, bitişiğinde bulunan Z07 mekanının beşik tonoz örtüsünün devamı olduğu görölür (şekil C26). Mekanı sınırlayan duvarlar, kagir olup, sıvalı ve boyalıdır. Kuzey duvarı üzerinde iki kapı ve doğu duvarı üzerinde bir kapı bulunmaktadır.

Kuzey duvarında yer alan K2 kapısı, doğu duvarına bitişik olup, Z08 mekanına açılmaktadır. Genişliği 82 cm., eşiğin üzerinden yüksekliği 183.5 cm. olan kapı düz atkılıdır. Kapının üzerindeki duvar parçasında bir kemer izi görölür. Kuzey duvarındaki diğer kapı(K2), Z09 mekanına açılan, genişliği 87 cm., yüksekliği 192 cm. olan düz atkılı bir kapıdır. İki kapı arasındaki mesafe 46.5 cm.dir (şekil D5).

Doğu duvarında, Z07 mekanına açılan, 81 cm. genişliğinde, 192.5 cm. yüksekliğinde bir kapı(K2) görölür.

4.1.4. Z04 Mekanı (Merdiven Holü)

1. kata bağlantıyı sağlayan merdiven, yapının güney cephe duvarına bitişik konumlanmıştır (şekil C29). Avlunun güneybatı köşesinden ulaşılan Z04 mekanının toplam alanı 1.35 m² olup, 1. kata bağlantıyı sağlayan merdivene sahanlık teşkil eder. Doğu duvarı 94 cm.+27 cm., batı duvarı ise 100 cm.dir. Döşeme kotu +0.14 olup, döşeme kaplaması şaptır. Mekanın üzeri beşik tonozla örtölüdür (şekil C28). Mekanın yüksekliği, tonozun tepe noktasına kadar 334.5 cm.dir. mekanı sınırlayan duvarlar kagir, sıvalı ve boyalıdır. Batı duvarı üzerinde Z12 mekanına açılan bir kapı bulunmaktadır. 81 cm. genişliğinde, 174.5 cm. yüksekliğindeki kapı(K3), 19.5 cm. genişliğinde bir söve ile çevrelenmektedir.

4.1.5. Z05 Mekanı (Atölye)

Yapının ana girişinin sağında yer alan Z05 mekanının, toplam alanı 13.02 m² olup, kuzey duvarı 431.5 cm., doğu duvarı 388.5 cm., güney duvarı 367.5 cm.+97.5 cm., batı duvarı ise 83.5 cm.+114 cm. uzunluğundadır (şekil D5). Döşeme kotu -0.06 olup, döşeme kaplaması şaptır. Mekana girişte, 15.5 cm. genişliğinde ve 2 cm. yüksekliğinde bir eşiğ bulunmaktadır. Beşik tonozla örtölü olan mekanın yüksekliği, döşemeden, tonozun tepe noktasına kadar 337.5 cm.dir (şekil D12). Mekanı sınırlayan duvarlar kâgir olup, sıvalı ve boyalıdır. Doğu duvarı üzerinde iki niş, güney duvarı üzerinde iki pencere ve bir ocak, batı duvarı üzerinde ise bir kapı bulunmaktadır. Mekanın giriş kısmına, depolama amaçlı kullanılmak üzere, bir asma

kat yapılmıştır (Şekil C45). Kagir duvarlara ahşap kirişler üzerinde oturan asma katın genişliği 91 cm., yerden yüksekliği 225 cm.dir (Şekil D12).

Doğu duvarında yer alan iki kemerli nişten, kuzey duvarına bitişik olanın genişliği 110.5 cm., derinliği 22.5 cm.dir. Diğerinin ise, genişliği 67.5 cm., derinliği 17 cm. olup, güney duvarından 164.5 cm. uzaktadır (Şekil D5). Mekanda bulunan eşyaların yoğunluğundan, her iki nişin de yükseklikleri ölçülememiştir.

Güney duvarında bulunan pencereler(P1), dışarıdan yuvarlak, içerden ise basık kemerlidir (Şekil C8). Her iki pencerenin de başlangıç kotu +0.76 olup, denizlikten basık kemerin tepe noktasına kadar pencere yüksekliği 219 cm.dir (Şekil D12). Pencerelerin kemer yüksekliği, mekanın üzerini örten beşik tonozun başlangıç kotundan fazla olduğundan, pencere boşlukları, tonoz yüzeyi kısmen oyularak açılmıştır (Şekil C46). Bu pencerelerden biri, doğu duvarından 6 cm., diğeri ise, 179 cm. uzaktadır. 105 cm. genişliğindeki pencerelerin, her ikisinin de kasaları yok olmuş, yerine demir kepenkler takılmıştır. Batı duvarına bitişik ve güney duvarından 24 cm. çıkıntı yapacak şekilde yerleştirilmiş olan kemerli ocağın, toplam genişliği 97.5 cm.dir. Kemer açıklığı 80.5 cm., derinliği 40 cm., yüksekliği ise 118 cm. olan ocak, +0.43 kotundan başlamaktadır (Şekil C47).

Batı duvarında yer alan K2 kapısı, dıştan düz atkılı içten ise basık kemerlidir (Şekil C45). Kuzey duvarından 9 cm. uzakta olan kapının genişliği 82 cm., yüksekliği dıştan 192.5 cm.dir (Şekil D5). Basık kemerin, yerden yüksekliği ise, asma tavan yüzünden alınamamıştır.

4.1.6. Z06 Mekanı (Depo)

Orta avludan ulaşılan Z06 mekanı, kiracıları tarafından, satışını yaptıkları çelik kasaları depolamak amacıyla kullanılmaktadır. Toplam alanı 13.17 m² olan mekanın, kuzey duvarı 437.5 cm., doğu duvarı 304 cm., güney duvarı 430.5 cm., batı duvarı ise 226 cm.+ 89.5 cm. uzunluğundadır. Döşeme kotu – 0.08 olup, döşeme kaplaması şaptır (Şekil D5). Mekanın üzeri beşik tonozla örtülüdür. Mekan yüksekliği, zeminden, tonozun tepe noktasına kadar 338 cm.dir (Şekil D11). Mekanı sınırlayan duvarlar tuğla kagir olup, sıvalı ve boyalıdır. Kuzey duvarı üzerinde, bitişikindeki Z07 mekanına geçişi sağlayan bir boşluk açılmıştır. Doğu duvarı üzerinde iki niş, güney duvarı üzerinde bir ocak, batı duvarı üzerinde ise avluya bakan iki pencere ve mekanın giriş kapısı bulunmaktadır.

Kuzey duvarı üzerinde, Z07 mekanı ile bağlantıyı sağlamak amacıyla açılmış olan geçit, doğu duvarından 283.5 cm. uzakta yer almaktadır (Şekil D5). Genişliği 154 cm., yüksekliği 198 cm. olan geçit, köşeli kemer diyebileceğimiz bir forma sahiptir (Şekil C54).

Doğu duvarında bulunan iki nişten, kuzey duvarına bitişik olan kemerli niş, +0.25 kotundan başlamakta olup, 67 cm. genişliğinde, 33 cm. derinliğinde ve 159.5 cm. yüksekliğindedir (Şekil C51). Diğeri ise, güney duvarına bitişik, düz atkılı bir niştir (Şekil C50). Başlangıç kotu +0.06 olan nişin, genişliği 110 cm., derinliği 37 cm., yüksekliği ise 182 cm.dir (Şekil D5). Nişin iç yüzeyinde yüksekliği 177 cm. olan bir kemerin izi görülmektedir (Şekil C52).

Güney duvarı üzerinde yer alan ocak, tip olarak handaki diğer ocaklarla aynı özellikleri taşımakta olup, doğu duvarından 199 cm. uzaktadır (Şekil D5). Ocağın olduğu, toplam 106 cm. genişliğindeki bölüm, duvar yüzeyinde 18 cm. çıkıntı yapmak suretiyle vurgulanmıştır (Şekil C48). Kenarlarda 15.5 cm. ve 16 cm. mesafe kalacak şekilde ortalanmış olan ocağın, genişliği 74.5 cm., derinliği 38.5 cm.dir. +0.69 kotundan başlayan kemerli ocak, 88 cm. yüksekliğindedir (Şekil D11).

Mekanın batı duvarında bulunan iki pencere, boyutsal olarak aynı özelliklere sahip olmalarına rağmen, sabit ve açılan kanatların düzenlenişi bakımından farklılık gösterirler. Kuzey duvarına bitişik olan kemerli pencere(P9), 90 cm. genişliğinde, 205 cm. yüksekliğindedir. Genişliği 91.5 cm, yüksekliği 203 cm. olan diğer pencere ise, kuzey duvarından 112 cm. uzakta yer almaktadır (Şekil D5). Her iki pencere de, +0.80 kotundan başlamakta olup, demir kepenklidir (Şekil C53). Aynı duvar üzerinde yer alan K2 kapısının, genişliği 81.5 cm., yüksekliği 193 cm. olup, güney duvarından 6 cm. uzaklıktadır (Şekil C49).

4.1.7. Z07 Mekanı (Depo)

Konumu gereği L şeklinde bir geometriye sahip olan Z07 mekanının, toplam alanı 10.8 m².dir (Şekil D5). Mekanın L formunun, metrekarece daha küçük olan bölümü, metal konstrüksiyon üzeri suntalem kaplama ile kapatılarak, ayrı bir mekan haline getirilmiştir (Şekil C58). Dolayısıyla, bu bölümde, duvar uzunluklarını ölçmek mümkün olmamıştır. Mekanın geriye kalan bölümü, dikdörtgen şeklinde olup, kuzey duvarı 200 cm., güney duvarı 440.5 cm., batı duvarı 151 cm. uzunluğundadır. Döşeme kotu -0.11 olup, döşeme kaplaması şaptır (Şekil D5). Üzeri beşik tonozla

örtülü olan mekanın yüksekliği, zeminden, tonozun tepe noktasına kadar 340 cm.dir. Giriş kapısı, orta avlunun kuzeydoğu köşesinde yer alan Z03 mekanına açılmasına rağmen, mekan içinde yapılmış olan ek, kapının önüne geldiğinden, kullanılamamaktadır. Mekana ulaşım, güney duvarı üzerinde yer alan kemerli bir geçit aracılığı ile Z06 mekanından sağlanmaktadır. Kagir, sıvalı ve boyalı duvarlarla sınırlandırılmış olan mekanın, doğu duvarı üzerinde iki niş, güney duvarı üzerinde, Z06 mekanına bağlantıyı sağlayan bir geçit, batı duvarı üzerinde bir pencere bulunmaktadır.

Mekanın doğu duvarı üzerinde, güney duvarına bitişik yerleştirilmiş olan kemerli nişin, genişliği 110cm., derinliği 28.5 cm.dir. +0.07 kotundan başlamakta olup, yüksekliği 175 cm.dir (Şekil D5). Güney duvarından 152 cm. uzakta yer alan, diğer kemerli niş, 67 cm. genişliğinde, 28.5 cm. derinliğinde olup, +0.12 kotundan başlamaktadır. Yüksekliği 163 cm.dir (Şekil C57).

Güney duvarında bulunan, batı duvarına bitişik, 155 cm. genişliğinde, 198 cm. yüksekliğinde, köşeli kemer forma sahip geçit, Z06 mekanına açılır. Duvar köşeleri, 45 °'lik bir pahla yuvarlanmıştır (Şekil C55).

Batı duvarında yer alan, mekanın tek penceresi (P10), dıştan yuvarlak, içten basık kemerlidir. Mekanın üzerini örten tonozun, basık kemeri kısmen kapattığı görülür (Şekil C56). Güney duvarına bitişik konumlanmış olan P10 penceresinin, başlangıç kotu +0.79 olup, genişliği 133 cm., yüksekliği 221 cm.dir (Şekil D5). Duvarın iç tarafına yerleştirilmiş, demir kepenkleri mevcuttur.

4.1.8. Z08 Mekanı (Atölye)

Z08 mekanına, orta avlunun kuzeydoğu köşesinde yer alan Z03 mekanından ulaşılmaktadır (Şekil D2). Toplam alanı 13.81 m². olan dikdörtgen şeklindeki mekanın, kuzey duvarı 300 cm., doğu duvarı 381 cm.+90 cm., güney duvarı 301.5 cm., batı duvarı ise 400 cm.+93 cm. uzunluğundadır. Döşeme kotu -0.09 olup, döşeme kaplaması şaptır (Şekil D5). Üzeri beşik tonozla örtülü olan mekanın yüksekliği, zeminden, tonozun tepe noktasına kadar 341 cm.dir. Kagir, sıvalı ve boyalı duvarlarla sınırlandırılmış olan mekanın, kuzey duvarı üzerinde, arka cepheye açılan iki pencere, doğu duvarı üzerinde iki niş ve kapatılmış bir ocak, güney duvarı üzerinde mekanın giriş kapısı, batı duvarı üzerinde ise, sonradan örülerek kapatıldığı anlaşılan kemerli bir geçit bulunmaktadır.

Kuzey duvarında bulunan P1 penceresi, dıştan yuvarlak, içten basık kemerli olup, +0.76 kotundan başlamaktadır (Şekil C62). Genişliği 106 cm. ve iç denizlikten, basık tonozun tepe noktasına kadar yüksekliği 219 cm. olan pencere, doğu duvarından 14 cm. uzakta yer almaktadır (Şekil D5). Bu duvar üzerinde bulunan diğer pencere, tip olarak P1 penceresi ile aynı özellikleri taşımakta olup, batı duvarından 14.5 cm. uzaktadır. Her iki pencerenin de, dış yüzeyinde demir şebekeler mevcuttur.

Doğu duvarı üzerinde, kuzey duvarından 132 cm. uzakta yer alan kemerli nişin, genişliği 66 cm., derinliği 23 cm.dir (Şekil D5). +0.18 kotundan başlamakta olup, 150 cm. yüksekliğindedir. Bu duvar üzerinde bulunan diğer niş, kuzey duvarından 245 cm. uzaktadır. Başlangıç kotu +0.12 olan nişin, genişliği 108 cm., derinliği 23.5 cm., yüksekliği ise 158 cm.dir (Şekil C60). 381 cm. uzunluğundaki duvar yüzeyi, güney duvarından 90 cm. uzaklıkta, 18 cm.lik bir çıkıntı yapar. Üzerindeki baca deliğinden de anlaşılabileceği gibi, özgün halinde ocak olan bölüm, sonradan kapatılmıştır (Şekil C61).

Güney duvarı üzerinde yer alan mekanın giriş kapısı(K2), dıştan düz atkılı, içten basık kemerlidir (Şekil C59). Basık kemerin tepe noktasının yerden yüksekliği 248 cm.dir. Genişliği 83 cm., yüksekliği 183 cm. olan K2 kapısı, batı duvarına bitişiktir (Şekil D5). Mekana girişte, 16.5 cm. genişliğinde, 10 cm. yüksekliğinde bir eşik bulunmaktadır.

Batı duvarı üzerinde, kuzey duvarından 199 cm. uzakta bulunan kemerli geçit, tuğla ile örülerek kapatılmıştır (Şekil C59). Genişliği 145 cm., yüksekliği 225 cm.dir. 400 cm. uzunluğundaki duvar yüzeyi, 8.5 cm.lik bir girinti yaparak, kapı kanadının yaslandığı 93 cm.lik yüzeyi oluşturur (Şekil D5).

4.1.9. Z09 Mekanı (Ofis)

Z09 mekanına, orta avlunun kuzeydoğu köşesinde yer alan Z03 mekanından ulaşılmaktadır. Kuzey duvarı 303 cm., doğu duvarı 485.5 cm., güney duvarı 301.5 cm., batı duvarı ise 445 cm. uzunluğunda olan, dikdörtgen şeklindeki mekanın, toplam alanı 13.95 m².dir. Döşeme kotu -0.06 olup, döşeme kaplaması şaptır (Şekil D5). Üzeri beşik tonozla örtülü olan mekanın yüksekliği, zeminden, tonozun tepe noktasına kadar 338 cm.dir (Şekil D9). Mekanı sınırlayan duvarlar kagir olup, sıvalı ve boyalıdır. Mekanın kuzey duvarı üzerinde iki pencere, doğu duvarı üzerinde bir niş ve kapatılmış kemerli bir geçit, güney duvarı üzerinde bir pencere ve mekanın

giriş kapısı, batı duvarı üzerinde ise Z10 mekanı ile bağlantıyı sağlayan bir kapı ve tahrip olmuş bir ocak bulunmaktadır.

Kuzey duvarında yer alan P1 penceresi, dıştan yuvarlak, içten basık kemerli olup, +0.79 kotundan başlamaktadır (Şekil D9). 105.5 cm. genişliğinde, 219 cm. yüksekliğinde olan pencere, batı duvarından 15.5 cm. uzakta bulunmaktadır (Şekil D5). Bu duvar üzerinde yer alan diğer pencere, tip olarak P1 penceresi ile aynı özellikleri taşımakta olup, doğu duvarından 17.5 cm. uzakta yer almaktadır (Şekil C65).

Doğu duvarı üzerinde, genişliği 66cm., derinliği 19.5 cm., yüksekliği ise 109.5 cm. olan kemerli bir niş bulunmaktadır (Şekil D5). Kuzey duvarından 105.5 cm. uzakta yer alan niş, +0.28 kotundan başlamaktadır. Nişin üzerinde, 6 cm. genişliğinde, kısmen yok olmuş, ahşap bir pervaz görülmektedir. Kuzey duvarından 193 cm. uzakta yer alan, genişliği 145 cm., yüksekliği 219 cm. ve derinliği 30.5 cm olan kemerli açıklığın, boyutlarına ve Z08 mekanı ile ilişkisine bakıldığında, iki mekan arasındaki bir geçit niteliği taşıdığı, fakat zaman içerisinde kapatılmış olduğu düşünülebilir (Şekil C66).

Güney duvarında bulunan, mekanın ana giriş kapısı (K2), doğu duvarından 13.5 cm. uzaktadır (Şekil C63). Mekanın orta avluya bakan tek penceresi (P11), batı duvarından 34 cm. uzakta olup, +0.78 kotundan başlamaktadır. Dıştan yuvarlak, içten basık kemerli olan pencerenin, genişliği 77 cm., yüksekliği 175 cm.dir (Şekil C64).

Batı duvarı üzerinde, güney duvarına bitişik, 77 cm. genişliğinde, 27.5 cm. derinliğinde ve yerden yüksekliği 83 cm. olan bir girinti mevcuttur. Bu girinti ile, düşeyde aynı hizada, yerden 210 cm. yükseklikte, duvar, 36 cm.lik bir çıkma yapar (Şekil D5). Çıkma üzerinde görülen baca deliğine dayanarak, tahrip olmuş bir ocağın varlığından söz etmek mümkündür (Şekil C64). Batı duvarı üzerinde, güney duvarından 126 cm uzakta, genişliği 129.5 cm., yüksekliği 230 cm. olan bir boşluk açılmış, mekanın Z10 mekanı ile bağlantısı sağlanmıştır (Şekil D2). Lento görevi gören ve aralarındaki mesafe 22.5 cm. olan, 12 cm. yüksekliğindeki iki I profilin özgün olmadığı düşünülmektedir. Bu boşluğa yerleştirilmiş olan, 88 cm. genişliğinde, 219 cm. yüksekliğindeki metal kapının(K6) boyutları, açılmış olan

boşluğa göre küçüktür. Aradaki fark, kapının her iki tarafına, bir sıra tuğla örmek suretiyle giderilmiştir.

4.1.10. Z10 Mekanı (Atölye)

Atölye olarak kullanılan Z10 mekanı, doğrudan orta avluya açılmaktadır. Toplam alanı 13.62 m² olan dikdörtgen şeklindeki mekanın, kuzey duvarı 302.5 cm., doğu duvarı 434 cm., güney duvarı 313 cm., batı duvarı 433 cm.dir. Döşeme kotu -0.02 ile -0.06 arasında değişmekte olup, döşeme kaplaması şaptır (Şekil D5). Mekana girişte, 15.5 cm. genişliğinde ve 6 cm. yüksekliğinde bir eşik bulunmaktadır. Mekanın üzeri beşik tonozla örtülüdür. Mekan yüksekliği, zeminden, tonozun tepe noktasına kadar 335 cm.dir (Şekil D8). Mekanı sınırlayan duvarlar kagir olup, sıvalı ve boyalıdır. Mekanın, kuzey duvarında iki pencere, doğu duvarında bir niş, Z09 mekanına açılan bir kapı ve oldukça tahrip olmuş bir ocak, güney duvarında orta avluya açılan bir kapı ve pencere, batı duvarında ise, Z11 mekanı ile bağlantıyı sağlayan kemerli bir geçit bulunmaktadır.

Kuzey duvarında yer alan pencereler tip olarak aynı özellikleri taşımaktadır (P1). Genişliği 104.5 cm. ve yüksekliği 222 cm. olan pencere, +0.78 kotundan başlamakta olup, doğu duvarından 16.5 cm. uzaktadır (Şekil D5). Batı duvarından 18 cm. uzakta bulunan diğer pencere, +0.76 kotundan başlamaktadır. Genişliği 107.5 cm., yüksekliği 227 cm.dir (Şekil C71).

Doğu duvarı üzerinde, kuzey duvarından 64 cm. uzakta, 67 cm. genişliğinde, 19.5 cm. derinliğinde, kemerli bir niş bulunmaktadır (Şekil C67-C68). Nişin başlangıç kotu +0.14, yüksekliği ise 162 cm.dir. Kuzey duvarından 182 cm. uzakta yer alan kapı, daha önce ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Güney duvarına bitişik, genişliği 108 cm., derinliği 13.5 cm., yüksekliği 267 cm. olan bir girinti bulunmaktadır. Girintinin üstünde kalan duvar yüzeyi, 42 cm.lik bir çıkma yapar. Üzerinde görülen baca deliğinden, bu bölümde oldukça tahrip olmuş bir ocağın varlığından söz edilebilir (Şekil C69).

Güney duvarı üzerinde yer alan mekanın giriş kapısı(K2), dıştan düz atkılı, içten basık kemerli olup, batı duvarından 7.5 cm. uzaktadır. Genişliği 82 cm., yüksekliği, yerden basık kemerin tepe noktasına kadar 242 cm.dir. Doğu duvarından 64.5 cm. uzakta bulunan pencere(P11), +0.82 kotundan başlamakta olup, 72 cm. genişliğinde, 174 cm. yüksekliğindedir (Şekil C70).

Batı duvarında, Z10 ile Z11 mekanlarını birbirine bağlayan, kemerli bir geçit bulunmaktadır. +0.09 kotundan başlayan, 64.5 cm. genişliğinde, 165 cm. yüksekliğindeki geçit, kuzey duvarından 51 cm. uzaktadır (Şekil D5-C72).

4.1.11. Z11 Mekanı (Atölye)

Orta avludan ulaşılan Z11 mekanının toplam alanı 25.08 m² olup, kuzey duvarı 306 cm., doğu duvarı 861.5 cm.(362+225+274.5cm.), güney duvarı 320.5 cm., batı duvarı 769.5 cm. uzunluğundadır. Döşeme kotu -0.03 ile +0.06 arasında değişmekte olup, döşeme kaplaması şaptır (Şekil D5). Mekan, doğu-batı doğrultusunda yerleştirilmiş iki I profil tarafından bölünmektedir. 10x22 cm. ebatlarındaki I profillerin aralarındaki uzaklık 25.5 cm. olup, yerden yüksekliği 192.5 cm.dir. I profil kirişlerin, ikiye ayırdığı mekanın kuzeyinde kalan bölüm, kuzey-güney aksında yerleştirilmiş beşik tonozla örtülüdür. Mekanın kagir, doğu ve batı duvarları üzerine oturan beşik tonoz, I profilin üzerinde bir alın oluşturur (Şekil C74). Tonozun tepe noktasının yerden yüksekliği 335 cm.dir. I profil kirişlerin güneyinde kalan bölümün üzeri ise, doğu-batı aksında yerleştirilmiş beşik tonozla örtülüdür. Tonoz, 334 cm. yüksekliğinde olup, mekanın güney duvarı ile I profilin üzerine oturmaktadır (Şekil D11). Mekanı sınırlayan duvarlar kagir olup, sıvalı ve boyalıdır. Mekanın kuzey duvarı üzerinde iki pencere, doğu duvarı üzerinde Z10 mekanına açılan bir geçit, kemerli bir niş, mekanın giriş kapısı ve orta avluya bakan iki pencere, güney duvarı üzerinde iki niş, batı duvarı üzerinde oldukça tahrip olmuş bir ocak ve bir niş bulunmaktadır.

Kuzey duvarında yer alan P1 penceresi, 105 cm. genişliğinde ve 220 cm. yüksekliğinde olup, batı duvarından 19 cm. uzaktadır. Doğru duvarından 17 cm. uzakta bulunan diğer pencere, tip olarak P1 penceresi ile aynı özellikleri taşımakta olup, 107 cm. genişliğinde ve 217 cm. yüksekliğindedir. Her iki pencere de, +0.70 kotundan başlamaktadır (Şekil C77).

Doğu duvarı üzerinde, kuzey duvarından 49 cm. uzakta bulunan kemerli geçidin, genişliği 64 cm., yüksekliği 177 cm.dir (Şekil D5). Geçitten 67.5 cm. uzakta yer alan kemerli niş, +0.22 kotundan başlamakta olup, 112 cm. genişliğinde, 17.5 cm. derinliğinde, 161 cm. yüksekliğindedir (Şekil C73). Kuzey duvarından 362 cm. uzakta, 108 cm. genişliğinde, 6 cm. derinliğinde bir girinti mevcuttur. Girintiden 16 cm. uzakta, mekanın giriş kapısı(K2) yer alır. 105 cm. genişliğinde bir boşluğun

içerisine yerleştirilen kapının genişliği, boşluğa nazaran az olduğundan, ahşap bir dikme koymak suretiyle, problem giderilmeye çalışılmıştır. Kapının üzerinde devam eden tonoz ile kapı arasında kalan yay şeklindeki alan, içeriden sac ile kapatılmıştır (Şekil C79). Doğu duvarı üzerinde, orta avluya bakan, dıştan yuvarlak, içten basık kemerli iki pencere bulunur. Tip olarak aynı özellikleri taşıyan pencerelerin(P5), başlangıç kotu +0.80 olup, iç kısımda demir kepenkleri mevcuttur (Şekil C80). Güney duvarına bitişik, 96.5 cm. genişliğinde, 211.5 cm. yüksekliğindeki pencerenin basık kemeri tonozun eğimi ile birleşir. Güney duvarından 149 cm. uzakta yer alan diğer pencerenin ise genişliği 108 cm., yüksekliği 210 cm.dir.

Güney duvarı üzerinde, farklı büyüklüklerde iki kemerli niş bulunur (Şekil C81). Batı duvarına bitişik olan nişin, başlangıç kotu +0.56 olup, genişliği 111 cm., derinliği 21 cm., yüksekliği ise 124 cm.dir (Şekil D5). Diğer niş ise, doğu duvarından 76.5 cm. uzakta yer almakta ve +0.21 kotundan başlamaktadır. Genişliği 63.5 cm., derinliği 22 cm. , yüksekliği 153 cm.dir.

Batı duvarında, kuzey duvarından 360.5 cm. uzakta, 74 cm. genişliğinde, yerden yüksekliği 222 cm., derinliği 44.5 cm. olan bir girinti bulunmaktadır. Baca boşluğu görülebildiğinden, oldukça tahrip olmuş bir ocağın varlığından söz edilebilir (Şekil C78). Ocağın devamındaki 147 cm. genişliğindeki duvar parçası, duvar yüzeyinde, 5.5 cm.lik bir çıkıntı yapmaktadır. Batı duvarı üzerinde bulunan tek nişin, genişliği 67.5 cm., derinliği 44 cm., yüksekliği 124 cm.dir. +0.55 kotundan başlayan kemerli nişin, güney duvarından mesafesi 44.5 cm.dir (Şekil C81).

4.1.12. Z12 Mekanı (Tuvalet)

Z04 mekanından ulaşılan tuvalet mekanının, kuzey duvarı 334.5 cm., doğu duvarı 202 cm., güney duvarı 269 cm., batı duvarı 194 cm. olup, toplam alanı 5.8 m².dir. Döşeme kotu +0.17, döşeme kaplaması şaptır (Şekil D5). Mekana girişte, 14.5 cm. genişliğinde ve 3 cm. yüksekliğinde bir eşik bulunmaktadır. Üzeri beşik tonozla örtülü olan mekanın yüksekliği, zeminden, tonozun tepe noktasına kadar 338 cm.dir (Şekil D9). Mekanı sınırlayan duvarlar kagir olup, sıvalı ve boyalıdır. Mekanın doğu duvarı üzerinde bir kapı, güney duvarı üzerinde bir pencere ve bir niş bulunmaktadır.

Doğu duvarı üzerinde, kuzey duvarından 10 cm. uzakta bulunan ahşap giriş kapısı (K3), dıştan düz atkılı, içten kemerli olup, 80.5 cm. genişliğinde, 171.5 cm. yüksekliğindedir.

Güney duvarı üzerinde, +1.92 kotundan başlayan pencerenin(P4), genişliği 109 cm., yüksekliği 219 cm.dir (Şekil D12). Doğu duvarından 90 cm. uzakta bulunan pencerenin kemer yüksekliği, mekanın üzerini örten beşik tonozun başlangıç kotundan fazla olduğundan, pencere boşluğu, tonoz yüzeyi kısmen oyularak açılmıştır (Şekil C86). Pencerenin dış yüzeyinde demir şebeke mevcuttur, kasası tamamen yok olmuştur. Doğu duvarına bitişik yerleştirilmiş olan nişin, başlangıç kotu +1.45 olup, genişliği 70 cm., derinliği 21.5 cm., yüksekliği 27 cm.dir (Şekil D12-C85).

Mekan, ahşap bölücülerle ayrılarak, tuvalet hacimleri oluşturulmuştur (Şekil C83). Mekanın kuzeydoğu köşesinden 151.5 cm. uzakta bulunan, genişliği 193.5 cm., yüksekliği 188 cm. olan ahşap bölücü, mekanı kuzey-güney doğrultusunda ikiye ayırmaktadır. Ahşap bölücünün doğusunda kalan bölümün alanı 2.9 m² olup, kuzey duvarında bir lavabo, güney duvarında ise 139 cm. uzunluğunda ve 30 cm. genişliğinde bir yalak bulunmaktadır (Şekil C84). Ahşap bölücünün batısında kalan alan, ikiye bölünerek tuvalet hacimleri elde edilmiştir. Tuvalet hacimlerinin, dikdörtgen mekanlar haline gelmesi için, mekanın yamuk olan batı duvarı üzerinde 74 cm. yüksekliğinde, çıkıntılı bir bölüm oluşturulmuştur. Kuzey duvarına bitişik olan tuvalet hacminin alanı 1.3 m², diğerinin ise 1.1 m².dir.

4.1.13. Z13 Mekanı (Depo)

Orta avluya açılan Z13 mekanı, 1.kata bağlantıyı sağlayan merdivenlerin altında kalan hacmin, mekan olarak değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır (Şekil C87). Kuzey duvarı 202 cm., doğu ve batı duvarları 191 cm., güney duvarı 221 cm. olan mekanın, toplam alanı 4 m².dir (Şekil D5). Döşeme kotu -0.12, döşeme kaplaması şaptır. Mekana girişte, 4 cm. yüksekliğinde, 24 cm. genişliğinde bir eşik bulunmaktadır. Mekanın, doğu-batı doğrultusundaki kesiti, dörtte bir daire görünümündedir (Şekil D12). Eğrisel üst örtü, doğu duvarı boyunca 219 cm. yükseklikten başlar, batı duvarında zeminle birleşir. Kagir, sıvalı ve boyalı duvarlarla sınırlandırılan mekanın, kuzey duvarı üzerinde bir kapı, doğu duvarı üzerinde ise bir pencere bulunmaktadır.

Kuzey duvarında yer alan metal giriş kapısının(K4), genişliği 75 cm., yüksekliği 170 cm. olup, batı duvarından 95 cm. uzaktadır. Doğu duvarında bulunan ve Z01 mekanına açılan pencere(P12) ise, kuzey duvarından 6 cm. uzakta olup, 63 cm.

genişliğinde, 79 cm. yüksekliğindedir. İç denizliği, kuzey duvarı üzerinde kapı boşluğuna kadar devam eden pencerenin, başlangıç kotu +0.95 dir.

4.2. Birinci Kat (Şekil D3-D6)

4.2.1. 101 Mekanı (Galeri)

Orta avlunun üç tarafını çeviren ve 1. kattaki mekanlara ulaşımı sağlayan galerinin, toplam alanı 24.3 m² olup, kuzey duvarı 505.5 cm., doğu duvarı 654.5 cm.+93cm., güney duvarı 624.5 cm., batı duvarı 325 cm.+222.5 cm.dir. 104, 105, 109 ve 112 mekanlarına ulaşım, galeriden sağlanmakla beraber, 106, 107, 108, 110 ve 111 mekanları, konumları gereği, doğrudan galeriye açılmazlar. Bu mekanlara ulaşım, galerinin kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerinde bulunan holler (102,103 mekanları) vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Katlar arasındaki bağlantıyı sağlayan merdivenler, galerinin güney duvarına dayanmıştır. Mekanın döşeme kotu, +3.75 ile +3.78 arasında değişmektedir. Döşeme kaplaması şaptır (Şekil D6). Kuzey ve doğu galerilerinin üzeri beşik tonozla, güney galerisinin üzeri ise, basık tonozla örtülüdür. Bu tonozlar, bir taraftan kâgir duvarlara, diğer taraftan ise 7x7 cm. ebatlarındaki dolu gövde kare profil kolonların taşıdığı, 6x6 cm. ebatlarında dolu gövde kare profil kirişlere oturmaktadır. Zemin kattaki kolonlar, aynı hizada, birinci katta da devam etmektedir. Galeri boşluğunun güney kenarında yer alan kolonlar ise, orta avlunun güney duvarının üzerine oturmaktadır (Şekil D6). Beşik tonozların başlangıç noktalarının kotu +6.94, tepe noktalarının kotu ise +7.36 dır (Şekil D9-D10). Basık tonozun ise yüksekliği, döşemeden tonozun tepe noktasına kadar 341 cm.dir. Galeri boşluğu, kolonların arasına yerleştirilmiş, ahşap küpeşteli, yerden yüksekliği 95 cm. olan, dökme demir korkuluklarla çevrilidir.

Mekanı sınırlayan duvarlar kâgir olup, sıvalı ve boyalıdır. Mekanın kuzey duvarı üzerinde bir kapı ve iki pencere, doğu duvarı üzerinde iki kapı ve üç pencere, güney duvarında iki pencere, batı duvarında bir kapı ve duvarın galeri boşluğuna bakan tarafında iki pencere bulunmaktadır. Pencere ve kapı söveleri, duvar yüzeyinden 1 cm. dışarı taşırılmak suretiyle belirginleştirilmiş ve bordo renkte boyanmıştır.

Kuzey duvarında, tip olarak aynı özellikleri taşıyan, iki kemerli pencere(P6) yer almaktadır (Şekil C34). Duvarın doğu köşesinden 48.5 cm. uzaklıkta yer alan pencere 108 mekanına aittir. 109 mekanına ait olan diğer pencere ise duvarın doğu

köşesinden 247 cm. uzakta bulunmaktadır (Şekil D6). Her iki pencere de, +4.51 kotundan başlamakta olup, yükseklikleri 155 cm.dir (Şekil D10). Bu duvar üzerinde bulunan ve 109 mekanına açılan K2 kapısı, 81.5 cm. genişliğinde, 190.5 cm. yüksekliğinde olup, duvarın doğu köşesinden 419 cm. uzaktadır (Şekil D6).

Doğu duvarında yer alan ve 106 mekanına açılan kemerli pencere(P8), tip olarak handaki en büyük penceredir (Şekil C33). +4.51 kotundan başlayan pencere, 116 cm. genişliğinde, 176 cm. yüksekliğinde olup, duvarın kuzey köşesinden 34 cm. uzakta yer almaktadır. 105 mekanına ait, 76 cm. genişliğinde, 172 cm. yüksekliğinde olan P7 penceresi, duvarın kuzey köşesinden 201 cm. uzaktadır (Şekil D6). Tip olarak aynı özellikleri taşıyan diğer pencere, P7 penceresinden 38 cm. uzakta olup, +4.49 kotundan başlamakta. Duvarın kuzey köşesinden 426 cm. uzakta bulunan K2 kapısı, 81.5 cm. genişliğinde, 190.5 cm yüksekliğindedir (Şekil D9). Bu duvar üzerinde yer alan diğer kapı(K2), 104 mekanına ait olup, güney duvarından 115 cm. uzaktadır. Genişliği 81.5 cm., yüksekliği ise 190.5 cm.dir (Şekil C31).

Güney duvarında, doğu duvarından 44.5 cm. uzakta yer alan P3 penceresi, 109 cm. genişliğinde, 206 cm. yüksekliğindedir (Şekil D6-C32). Bu duvar üzerinde bulunan diğer pencerenin(P2) ise, genişliği 103 cm., yüksekliği 209 cm. olup, batı duvarından mesafesi 49 cm.dir (Şekil C39). Her iki pencere de +4.57 kotundan başlamakta (Şekil D8). Genişliği 81.5 cm., yüksekliği ise 190.5 cm.dir.

Batı duvarı üzerinde, güney duvarından 127 cm. uzakta yer alan K7 kapısı, 76.5 cm. genişliğinde, 190 cm. yüksekliğinde ahşap bir kapıdır (Şekil D8). Bu kapı ile mekanın güney duvarı arasında kalan bölümde, 120 cm. uzunluğunda, 39 cm. derinliğinde bir lavabo bulunmaktadır. Lavabonun üst kısmında duvar, +5.31 kotuna kadar, 20x20 cm. ebatlarındaki seramiklerle kaplıdır. Aynı zamanda, terasa çıkan merdivenin sahanlığını oluşturan bu bölümün, döşeme kotu +3.89, toplam alanı 1.77 m².dir. Batı duvarı üzerinde, 112 mekanının, galeri boşluğuna bakan ve tip olarak aynı özellikleri taşıyan iki kemerli penceresi(P5) bulunmaktadır. +4.50 kotundan başlayan bu pencereler, 85 cm. genişliğinde, 177 cm. yüksekliğindedir. Duvarın kuzey köşesinden 31 cm. uzakta yer alan pencerenin sövesi, duvarın köşesi ile birleşmekte ve zemine kadar inmektedir. İki pencere arasındaki uzaklık 66.5 cm. olup, pencere söveleri alt noktalarından birbirine bağlanarak bir çerçeve oluşturur. (Şekil C38).

4.2.2. 102 Mekanı (Hol)

Galerinin kuzeydoğu köşesinde, 106, 107 ve 108 mekanlarının avluya bağlantısını sağlayan, 2.84 m² toplam alana sahip 102 mekanı bulunmaktadır. Kuzey duvarı 49cm.+227 cm., doğu duvarı 95.5 cm. ve güney duvarı 190 cm.+79 cm. olan mekanın döşeme kotu +3.76 olup, döşeme kaplaması şaptır (Şekil D6). Mekanın üst örtüsü, bitişiğinde bulunan 106 mekanının beşik tonoz örtüsünün devamı niteliğindedir (Şekil C35). Mekanı sınırlayan duvarlar, kagir olup, sıvalı ve boyalıdır. Kuzey duvarı üzerinde iki kapı ve doğu duvarı üzerinde bir kapı bulunmaktadır.

Kuzey duvarında yer alan K2 kapısı, doğu duvarına bitişik olup, 107 mekanına açılmaktadır. Genişliği 82.5 cm., eşiğin üzerinden yüksekliği 191 cm. olan kapı düz atkılıdır. Kapının üzerindeki duvar parçasında bir kemer izi görülür. Kuzey duvarındaki diğer kapı(K2), 108 mekanına açılan, genişliği 92 cm., yüksekliği 191 cm. olan düz atkılı bir kapıdır. İki kapı arasındaki mesafe 44 cm.dir (Şekil D6).

Doğu duvarında, 106 mekanına açılan, 81 cm. genişliğinde, 191 cm. yüksekliğinde bir kapı(K2) görülür.

4.2.3. 103 Mekanı (Hol)

Galerinin kuzeybatı köşesinde yer alan 103 mekanı, 110 ve 111 mekanlarının avluya bağlantısını sağlamaktadır (Şekil C37). 1.23 m² toplam alana sahip mekanın, kuzey duvarı 125.5 cm., batı duvarı 92 cm., güney duvarı 222 cm. uzunluğundadır. Döşeme kotu +3.75, döşeme kaplaması şaptır (Şekil D6). Mekanı sınırlayan üst örtünün, bitişiğinde bulunan 111 mekanının beşik tonoz örtüsünün devamı olduğu görülür (Şekil C36). Mekanı sınırlayan duvarlar kâgir olup, sıvalı ve boyalıdır. Kuzey duvarı, galerinin kuzey cephesinin devamı niteliğindedir. 110 mekanının giriş kapısı, bu duvar üzerindedir. Mekanın batı duvarı üzerinde ise 111 mekanının giriş kapısı bulunmaktadır.

Kuzey duvarında bulunan kapı(K2), batı duvarına bitişik olup, 81 cm. genişliğinde, 191 cm. yüksekliğindedir. Batı duvarı üzerinde, güney duvarından 1.5 cm. uzakta yer alan kapının(K2), genişliği 82.5 cm., yüksekliği 191 cm.dir (Şekil D10).

4.2.4. 104 Mekanı (Depo)

Galerinin doğu kanadından ulaşılan 104 mekanının, toplam alanı 13.18 m² olup, kuzey duvarı 442.5 cm., doğu duvarı 388.5 cm., güney duvarı 331 cm.+137 cm., batı

duvarı ise 201 cm. uzunluğundadır (Şekil D6). Döşeme kotu +3.69, döşeme kaplaması şaptır. Mekana girişte, 13 cm. genişliğinde, 3 cm. yüksekliğinde bir eşik bulunmaktadır. Beşik tonozla örtülü olan mekanın yüksekliği, döşemeden, tonozun tepe noktasına kadar 348 cm.dir (Şekil D12). Mekanı sınırlayan duvarlar kâgir olup, sıvalı ve boyalıdır. Doğu duvarı üzerinde üç niş, güney duvarı üzerinde iki pencere, batı duvarı üzerinde ise bir kapı bulunmaktadır.

Doğu duvarında yer alan iki kemerli nişten, kuzey duvarına bitişik olanın genişliği 109 cm., derinliği 27 cm.dir. +3.84 kotundan başlamakta olup, yüksekliği 157 cm.dir. Diğerinin ise, genişliği 72.5 cm., derinliği 25 cm., yerden yüksekliği 172 cm. olup, kuzey duvarından 153 cm. uzaktadır (Şekil D6). Mekanda bulunan eşyalar nişin önünü kapattığından, başlangıç kotu tespit edilememiştir (Şekil C88). Doğu duvarında yer alan üçüncü niş, 87 cm. genişliğinde, 35 cm. derinliğinde, 116 cm. yüksekliğindedir. Başlangıç kotu +6.07 olan nişin, güney duvarından mesafesi 148 cm.dir (Şekil D12).

Güney duvarında bulunan pencereler(P2), dışarıdan yuvarlak, içerden ise basık kemerlidir (Şekil C91). Her iki pencerenin de başlangıç kotu +4.57 olup, denizlikten basık kemerin tepe noktasına kadar pencere yüksekliği 223 cm.dir (Şekil D12). Pencerelerin kemer yüksekliği, mekanın üzerini örten beşik tonozun başlangıç kotundan fazla olduğundan, pencere boşlukları, tonoz yüzeyi kısmen oyularak açılmıştır. Genişliği 101.5 cm. olan pencerelerden biri, doğu duvarından 8 cm., diğeri ise, 179 cm. uzaktadır. Doğu duvarından 331 cm. uzakta, duvar, 14 cm.lik bir çıkıntı yapar. 47 cm. uzunluğundaki bu yüzey, 5 cm. daha çıkıntı yaparak, batı duvarı ile birleşir. Duvar üzerinde görülen baca deliğinden, bu bölümde, kapatılmış bir ocağın varlığından söz edilebilir (Şekil C90).

Batı duvarında yer alan K2 kapısı, dıştan düz atkılı içten ise basık kemerlidir (Şekil C89). Kuzey duvarından 5 cm. uzakta olan kapı, 81.5 cm. genişliğindedir. Basık kemerin yerden yüksekliği ise 231 cm.dir (Şekil D6).

4.2.5. 105 Mekanı (Ofis)

Ofis olarak kullanılan 105 mekanının, kuzey duvarı 437 cm., doğu duvarı 304.5 cm., güney duvarı 431 cm., batı duvarı ise 314 cm. uzunluğunda olup, toplam alanı 13.02 m².dir. Döşeme kotu +3.68 olup, döşeme kaplaması şap üstüne muşambadır. (Şekil D6). Mekanın üzeri beşik tonozla örtülüdür. Mekan yüksekliği, zeminden, tonozun

tepe noktasına kadar 348.5 cm.dir (Şekil D11). Mekanı sınırlayan duvarlar tuğla kagir olup, duvar kağıdı ile kaplıdır. Doğu duvarı üzerinde üç niş, güney duvarı üzerinde bir ocak, batı duvarı üzerinde ise, galeriye bakan iki pencere ve mekanın giriş kapısı bulunmaktadır.

Doğu duvarında bulunan nişlerin önüne ahşap doğrama kapaklar takılarak, dolap haline getirilmiştir (Şekil C94). Kuzey duvarına bitişik olan kemerli niş, +3.85 kotundan başlamakta olup, doğramayla birlikte toplam genişliği 67 cm., derinliği 32 cm. ve yüksekliği 152 cm.dir. Güney duvarına bitişik olan diğer niş, 110.5 cm. genişliğinde, 23 cm. derinliğinde, 158.5 cm. yüksekliğinde olup, başlangıç kotu +3.86 dır (Şekil D6). Doğu duvarında yer alan üçüncü niş, 87 cm. genişliğinde, 111 cm. yüksekliğindedir, derinliği ölçülememiştir. Başlangıç kotu +6.05 olan nişin, kuzey duvarından mesafesi 106.5 cm.dir.

Güney duvarı üzerinde yer alan ocak, doğu duvarından 223.5 cm. uzaktadır (Şekil D6). Ocağın olduğu, toplam 102.5 cm. genişliğindeki bölüm, duvar yüzeyinde 8 cm. çıkıntı yapmak suretiyle vurgulanmıştır (Şekil C92). Kenarlarda 24.5 cm. ve 25 cm. mesafe kalacak şekilde ortalanmış olan ocağın, genişliği 53 cm., derinliği 29 cm.dir. +4.55 kotundan başlayan kemerli ocak, 51 cm. yüksekliğindedir (Şekil D11).

Mekanın batı duvarında, tip olarak aynı özellikleri taşıyan iki pencere bulunmaktadır. Kuzey duvarına bitişik olan kemerli pencere(P7), 92 cm. genişliğinde, kuzey duvarından 113 cm. uzakta yer alan diğer pencere ise 89 cm. genişliğindedir (Şekil D6). Her iki pencere de, +4.46 kotundan başlamakta olup, yükseklikleri 201.5cm.dir. Pencerelerin iç tarafında demir kepenk bulunmaktadır (Şekil C93). Aynı duvar üzerinde yer alan K2 kapısı dıştan düz atkılı, içten basık kemerlidir. Genişliği 81.5 cm., yüksekliği, basık kemerin tepe noktasına kadar 237.5 cm. olup, güney duvarından 7 cm. uzaklıktadır (Şekil C92).

4.2.6. 106 Mekanı (Oda)

Toplam alanı 10.72 m² olan 106 mekanı, L şeklinde bir geometriye sahiptir. Kuzey duvarı 233cm.+209 cm., doğu duvarı 326 cm., güney duvarı 437 cm., batı duvarı 154cm.+110 cm. uzunluğundadır (Şekil D6). Döşeme kotu +3.68, döşeme kaplaması şaptır. Üzeri beşik tonozla örtülü olan mekanın yüksekliği, zeminden, tonozun tepe noktasına kadar 349 cm.dir (Şekil D10). Kagir, sıvalı ve boyalı duvarlarla

sınırlandırılmış olan mekanın, doğu duvarı üzerinde iki niş ve bir ocak, güney duvarı üzerinde bir niş, batı duvarı üzerinde bir pencere ve bir kapı bulunmaktadır.

Mekanın doğu duvarı üzerinde, güney duvarına bitişik yerleştirilmiş olan kemerli niş, +3.95 kotundan başlamakta olup, genişliği 107cm., derinliği 27 cm., yüksekliği 135 cm.dir (Şekil D6). Güney duvarından 99.5 cm. uzakta yer alan, diğer kemerli niş, 89 cm. genişliğinde, 37 cm. derinliğinde, 116 cm. yüksekliğinde olup, +6.02 kotundan başlanmaktadır (Şekil C96). Doğu duvarı üzerinde yer alan kemerli ocak, tip olarak handaki diğer ocaklarla aynı özellikleri taşımakta olup, güney duvarından 239 cm. uzaktadır (Şekil D6). Ocağın olduğu, toplam 87 cm. genişliğindeki bölüm, duvar yüzeyinde 15 cm. çıkıntı yapmak suretiyle vurgulanmıştır (Şekil C97). Kuzey duvarına bitişik olan ocağın, genişliği 71 cm., derinliği 38 cm.dir. +4.42 kotundan başlayan ocak, 78 cm. yüksekliğindedir (Şekil D10).

Güney duvarı üzerinde, doğu duvarından 25 cm. uzakta, başlangıç kotu +3.88 olan kemerli bir niş bulunmaktadır. Genişliği 66 cm., derinliği 16 cm., yüksekliği 168 cm.dir.

Batı duvarında yer alan, mekanın tek penceresi(P8), dıştan yuvarlak, içten basık kemerlidir. Duvarın iç tarafına yerleştirilmiş, demir kepenkler bulunmaktadır. Güney duvarına bitişik konumlanmış olan pencerenin basık kemeri ile mekanın üzerini örten tonozun birleştiği görülmektedir. Mekanın güneybatı köşesinde, 21 cm. genişliğinde ve 13 cm. derinliğinde bir girinti bulunmaktadır (Şekil D6). Pencerenin iç denizliğinin devamı niteliğinde olan bu girinti, demir kepenklerin açılmasına olanak vermektedir. Pencerenin genişliği 124 cm., yüksekliği 220 cm.dir. Başlangıç kotu, mekan içerisindeki eşyalar nedeniyle alınamamıştır (Şekil C98). Pencerenin olduğu bölüm, güney duvarından 154 cm. uzakta, bir kavis yaparak kuzey duvarı ile birleşir (Şekil D6). Mekanın düz atkılı giriş kapısı(K2), batı duvarının 102 mekanına bakan kısmında yer alır. Mekana girişte, 16 cm. genişliğinde ve 7.5 cm. yüksekliğinde bir eşik bulunur. Kuzey duvarından 8 cm. uzakta bulunan K2 kapısının genişliği 80 cm., eşğin üzerinden yüksekliği 190.5 cm.dir (Şekil C95).

4.2.7. 107 Mekanı (Atölye)

107 mekanına, galerinin kuzeydoğu köşesinde yer alan 102 mekanından ulaşılmaktadır (Şekil D6). Toplam alanı 13.85 m². olan dikdörtgen şeklindeki mekanın, kuzey duvarı 299 cm., doğu duvarı 469 cm., güney duvarı 314.5 cm., batı

duvarı ise 310.5 cm.+70 cm. uzunluğundadır. Döşeme kotu +3.67 ile +3.70 arasında değişmekte olup, döşeme kaplaması şaptır (Şekil D6). Üzeri beşik tonozla örtülü olan mekanın yüksekliği, zeminden, tonozun tepe noktasına kadar 356 cm.dir. Kagir, sıvalı ve boyalı duvarlarla sınırlandırılmış olan mekanın, kuzey duvarı üzerinde, arka cepheye açılan iki pencere, doğu duvarı üzerinde üç niş ve oldukça tahrip olmuş bir ocak, güney duvarı üzerinde mekanın giriş kapısı bulunmaktadır.

Kuzey duvarında bulunan P2 penceresi, dıştan yuvarlak, içten basık kemerli olup, +4.52 kotundan başlamaktadır (Şekil C100). Genişliği 100 cm. ve iç denizlikten, basık tonozun tepe noktasına kadar yüksekliği 215 cm. olan pencere, doğu duvarından 17 cm. uzakta yer almaktadır (Şekil D6). Bu duvar üzerinde bulunan diğer pencere, tip olarak P2 penceresi ile aynı özellikleri taşımakta olup, batı duvarından 17 cm. uzaktadır. Her iki pencerenin de, dış yüzeyinde demir şebekeler mevcuttur.

Doğu duvarı üzerinde, kuzey duvarına bitişik yerleştirilmiş olan kemerli niş, +4.54 kotundan başlamaktadır. 70 cm. genişliğinde, 29 cm. derinliğinde ve 133 cm. yüksekliğindedir. Kuzey duvarından 106 cm. uzakta yer alan kemerli nişin, genişliği 44 cm., derinliği 15.5 cm.dir (Şekil D6). +3.98 kotundan başlamakta olup, 148 cm. yüksekliğindedir. Bu duvar üzerinde bulunan üçüncü niş, kuzey duvarından 199 cm. uzaktadır. Başlangıç kotu +3.89 olan nişin, genişliği 102 cm., derinliği 16 cm., yüksekliği ise 181 cm.dir (Şekil C101). Duvarın güneydoğu köşesinde 71 cm. genişliğinde, 32.5 cm. derinliğinde bir girinti bulunmaktadır. Baca boşluğu görülebildiğinden, bu bölümde, oldukça tahrip olmuş bir ocağın varlığından söz edilebilir (Şekil C102).

Güney duvarı üzerinde yer alan mekanın giriş kapısı(K2), dıştan düz atkılı, içten yuvarlak kemerlidir (Şekil C99). Kemerin tepe noktasının yerden yüksekliği 254 cm.dir. Genişliği 82 cm., yüksekliği 190.5 cm. olan K2 kapısı, batı duvarından 5 cm. uzaktadır (Şekil D6). Mekana girişte, 13 cm. genişliğinde bir eşik bulunmaktadır.

Batı duvarı, kuzey duvarından 310.5 cm. uzakta 7 cm.lik bir girinti yaparak, kapı kanadının yaslandığı 94 cm.lik yüzeyi oluşturur (Şekil D6).

4.2.8. 108 Mekanı (Atölye)

108 mekanına, galerinin kuzeydoğu köşesinde yer alan 102 mekanından ulaşılmaktadır. Kuzey duvarı 305.5 cm., doğu duvarı 480 cm., güney duvarı 264.5

cm., batı duvarı ise 310.5 cm.+128 cm. uzunluğunda olan, dikdörtgen şeklindeki mekanın, toplam alanı 13.53 m².dir. Döşeme kotu +3.67 ile +3.70 arasında değişmekte olup, döşeme kaplaması şaptır (Şekil D6). Üzeri beşik tonozla örtülü olan mekanın yüksekliği, zeminden, tonozun tepe noktasına kadar 354 cm.dir (Şekil D9). Mekanı sınırlayan duvarlar kagir olup, sıvalı ve boyalıdır. Mekanın kuzey duvarı üzerinde iki pencere, doğu duvarı üzerinde iki niş, güney duvarı üzerinde bir pencere ve mekanın giriş kapısı, batı duvarı üzerinde ise bir ocak bulunmaktadır.

Kuzey duvarında yer alan P2 penceresi, dıştan yuvarlak, içten basık kemerli olup, +4.52 kotundan başlamaktadır (Şekil D9). 99.5 cm. genişliğinde, 217 cm. yüksekliğinde olan pencere, doğu duvarından 25 cm. uzakta bulunmaktadır (Şekil D6). Bu duvar üzerinde yer alan diğer pencere, tip olarak P2 penceresi ile aynı özellikleri taşımakta olup, batı duvarından 14 cm. uzakta yer almaktadır (Şekil C105).

Doğu duvarı üzerinde, genişliği 65.5cm., derinliği 18 cm., yüksekliği ise 177 cm. olan kemerli bir niş bulunmaktadır (Şekil D6). Kuzey duvarından 105 cm. uzakta yer alan niş, +3.84 kotundan başlamaktadır (Şekil D9). Bu duvar üzerindeki diğer nişin genişliği 106 cm., yüksekliği 180 cm. ve derinliği 19 cm.dir. Kuzey duvarından mesafesi 233 cm. olan niş, +3.84 kotundan başlamaktadır (Şekil C104).

Güney duvarında bulunan, mekanın düz atkılı ana giriş kapısı(K2), doğu duvarından 10 cm. uzakta olup, 82 cm. genişliğinde, 190.5 cm. yüksekliğindedir (Şekil D6). Mekana girişte 14 cm. genişliğinde bir eşik bulunmaktadır (Şekil C103). Mekanın galeriye bakan tek penceresi(P6), doğu duvarından 189 cm. uzakta olup, +4.47 kotundan başlamaktadır. Dıştan yuvarlak, içten basık kemerli olan pencerenin, genişliği 75.5 cm., yüksekliği 190 cm.dir. Duvarın iç kısmına yerleştirilmiş demir kepenkler bulunmaktadır (Şekil C106).

Batı duvarı, kuzey duvarından 310.5 cm. uzakta, 12 cm.lik bir çıkıntı yapar. 39 cm. genişliğindeki bu yüzey, 22 cm. daha çıkıntı yaparak, üzerinde ocağın yer aldığı toplam genişliği 89 cm. olan yüzeyi oluşturur (Şekil D6). Güney duvarına bitişik olan ocağın, genişliği 73 cm., derinliği 56.5 cm.dir. +4.47 kotundan başlayan ocak, 74 cm. yüksekliğindedir (Şekil C106).

4.2.9. 109 Mekanı (Atölye)

Atölye olarak kullanılan 109 mekanı, doğrudan galeriye açılan mekanlardan biridir. Toplam alanı 13.14 m² olan dikdörtgen şeklindeki mekanın, kuzey duvarı 311 cm., doğu duvarı 304 cm.+131 cm., güney duvarı 265.5 cm., batı duvarı 444 cm.dir. Döşeme kotu +3.67, döşeme kaplaması şaptır (Şekil D6). Mekana girişte, 14 cm. genişliğinde bir eşik bulunmaktadır. Mekanın üzeri beşik tonozla örtülüdür. Mekan yüksekliği, zeminden, tonozun tepe noktasına kadar 353 cm.dir (Şekil D8). Mekanı sınırlayan duvarlar kagir olup, sıvalı ve boyalıdır. Mekanın kuzey duvarında iki pencere, doğu duvarında kapatılmış iki niş ve kapatılmış bir ocak, güney duvarında galeriye açılan bir kapı ve pencere, batı duvarında ise, 110 mekanı ile bağlantıyı sağlayan kemerli bir geçit bulunmaktadır.

Kuzey duvarında yer alan pencereler tip olarak aynı özellikleri taşımaktadır(P2) (Şekil C108). Pencerelerden biri, batı duvarından 23.5 cm., diğeri 186.5 cm. uzaktadır (Şekil D6). Her iki pencere de +4.51 kotundan başlamakta olup, 103.5 cm. genişliğinde, 214 cm. yüksekliğindedir (Şekil D8).

Doğu duvarı üzerinde, kapatılmış iki nişin izleri okunabilmektedir. Bu nişlerden biri, kuzey duvarından 63 cm. uzakta olup, 66 cm. genişliğindedir. 65 cm. genişliğindeki diğeri niş ise, kuzey duvarından 129 cm. uzakta yer almaktadır (Şekil D6). Doğu duvarı, kuzey duvarından 304 cm. uzakta, 25.5 cm.lik bir çıkıntı yapar. 41 cm. genişliğindeki bu yüzey, 15 cm. daha çıkıntı yaparak, güney duvarına bitişik 90 cm. genişliğindeki yüzeyi oluşturur (Şekil D6). Duvarın bu bölümünde görülen baca deliğine dayanarak, kapatılmış bir ocağın varlığından söz edilebilir (Şekil C109).

Güney duvarı üzerinde yer alan mekanın giriş kapısı(K2), dıştan düz atkılı, içten basık kemerli olup, batı duvarından 6 cm. uzaktadır (Şekil C107). Genişliği 81.5 cm., yüksekliği, yerden basık kemerin tepe noktasına kadar 254 cm.dir (Şekil D8). Mekana girişte 14 cm. genişliğinde bir eşik bulunmaktadır. Doğu duvarına bitişik, 76.5 cm. genişliğinde, 191 cm. yüksekliğindeki P6 penceresi, +4.45 kotundan başlamakta (Şekil D6).

Batı duvarında, 109 ile 110 mekanlarını birbirine bağlayan, kemerli bir geçit bulunmaktadır (Şekil C110). 108 cm. genişliğinde, 178 cm. yüksekliğindeki geçit, kuzey duvarından 182 cm. uzaktadır (Şekil D6).

4.2.10. 110 Mekanı (Atölye)

103 (hol) mekanından ulaşılan, 14.30 m² toplam alana sahip, dikdörtgen şeklindeki mekanın, kuzey duvarı 320 cm., doğu duvarı 370 cm.+74.5 cm., güney duvarı 330.5 cm., batı duvarı ise 451 cm. uzunluğundadır. Döşeme kotu +3.67 ile +3.70 arasında değişmekte olup, döşeme kaplaması şaptır (Şekil D6). Mekana girişte, 16 cm. genişliğinde bir eşik bulunmaktadır. Üzeri beşik tonozla örtülü olan mekanın yüksekliği, zeminden, tonozun tepe noktasına kadar 352 cm.dir. Mekanı sınırlayan duvarlar kagir olup, sıvalı ve boyalıdır. Mekanın kuzey duvarında iki pencere, doğu duvarında 109 mekanına bağlantıyı sağlayan bir geçit, güney duvarında bir kapı, batı duvarında ise, bir ocak ve bir niş bulunmaktadır.

Kuzey duvarı üzerinde, batı duvarından 32.5 cm. uzakta yer alan P2 penceresinin genişliği 101 cm., yüksekliği 218 cm.dir (Şekil D6). Bu duvar üzerindeki diğer pencere, tip olarak P2 penceresi ile aynı özellikleri taşımakta olup, batı duvarından 201 cm. uzaktadır. Her iki pencere de, + 4.51 kotundan başlamaktadır (Şekil C112).

Mekanın doğu duvarı üzerinde, 110 cm. genişliğinde ve 178 cm. yüksekliğinde kemerli bir geçit bulunmaktadır (Şekil C111). Kuzey duvarından uzaklığı 184 cm. olan geçit 110 mekanı ile 109 mekanını birbirine bağlamaktadır (Şekil D6).

Güney duvarı üzerinde yer alan mekanın giriş kapısının(K2), genişliği 81.5 cm., olup, doğu duvarından 7 cm. uzaktadır (Şekil C111).

Batı duvarında bulunan niş, kuzey duvarından 193.5 cm. uzakta olup, +4.06 kotundan başlamaktadır. Genişliği 66.5 cm, derinliği 34 cm. olan nişin yüksekliği 143 cm.dir (Şekil C113). Batı duvarı üzerinde yer alan kemerli ocak, tip olarak handaki diğer ocaklarla aynı özellikleri taşımakta olup, kuzey duvarından 361.5 cm. uzaktadır (Şekil D6). Ocağın olduğu, toplam 89.5 cm. genişliğindeki bölüm, duvar yüzeyinde 8.5 cm. çıkıntı yapmak suretiyle vurgulanmıştır (Şekil C114). Güney duvarına bitişik olan ocağın, genişliği 74 cm., derinliği 41.5 cm.dir. +4.54 kotundan başlayan ocak, 71.5 cm. yüksekliğindedir.

4.2.11. 111 Mekanı (Oda)

Oda olarak kullanılan, L şeklindeki mekan, 103 (hol) mekanına açılmaktadır. Kuzey duvarı 221.5 cm.+90 cm., doğu duvarı 114.5 cm.+257 cm., güney duvarı 332 cm., batı duvarı 193.5 cm.+89 cm. olan mekanın toplam alanı 9.42 m².dir. Döşeme kotu

+3.70, döşeme kaplaması şaptır (Şekil D6). Üzeri beşik tonozla örtülü olan mekanın yüksekliği, zeminden, tonozun tepe noktasına kadar 355 cm.dir. Batı duvarından 151.5 cm. uzaklıkta, kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilmiş olan, 6.5 cm.x5.5 cm. boyutlarındaki ahşap korniş, yerden 235 cm. yüksekliktedir. Mekanı sınırlayan duvarlar kagir olup, sıvalı ve boyalıdır. Mekanın doğu duvarı üzerinde bir kapı ve galeri boşluğuna bakan iki pencere, güney duvarı üzerinde bir niş, batı duvarı üzerinde ise, bir niş ve bir ocak bulunmaktadır.

Mekanın düz atkılı giriş kapısı(K2), doğu duvarının 103 mekanına bakan kısmında yer alır (Şekil C115). Kuzey duvarından 8.5 cm. uzakta bulunan K2 kapısının genişliği 82.5 cm., yerden yüksekliği 192 cm.dir. Doğu duvarının galeri boşluğuna bakan kısmında, dıştan yuvarlak, içten basık kemerli iki pencere bulunmaktadır (Şekil C116). Güney duvarına bitişik olan pencerenin(P5) genişliği 100.5 cm., yüksekliği 209 cm.dir (Şekil D6). Güney duvarından 150.5 cm. uzakta yer alan diğer pencere, tip olarak P5 penceresi ile aynı özelliklere sahip olup, 107.5 cm. genişliğinde, 212 cm. yüksekliğindedir. Her iki pencere de +4.45 kotundan başlamaktadır.

Güney duvarı üzerinde, batı duvarından 17.5 cm. uzakta, +3.85 kotundan başlayan ve genişliği 109 cm., derinliği 15.5 cm., yüksekliği ise 182.5 cm. olan kemerli bir niş bulunmaktadır (Şekil C118).

Batı duvarında, kuzey duvarına bitişik yerleştirilmiş olan kemerli ocağın genişliği 73.5 cm., derinliği 45 cm.dir (Şekil D6). +4.42 kotundan başlayan ocak, 83.5 cm. yüksekliğindedir (Şekil D10). Ocağın olduğu, toplam 89 cm. genişliğindeki bölüm, duvar yüzeyinde 9 cm. çıkıntı yapmak suretiyle vurgulanmıştır (Şekil C117). Güney duvarından 33 cm. uzakta yer alan niş, +3.95 kotundan başlamaktadır. Genişliği 68 cm, derinliği 20 cm. olan nişin yüksekliği 164 cm.dir (Şekil D11).

4.2.12. 112 Mekanı (Oda)

Galerinin güney kısmından ulaşılan 112 mekanının toplam alanı 5.86 m² olup, kuzey duvarı 339.5 cm., doğu duvarı 200.5 cm., güney duvarı 283 cm., batı duvarı 186 cm. uzunluğundadır. Döşeme kotu +3.76 ile +3.79 arasında değişmektedir (Şekil D6). Mekana girişte, 13 cm. genişliğinde, 3 cm. yüksekliğinde, seramik kaplı bir eşik bulunmaktadır. Mekanın döşemesi, duvarları ve tavanı kontrplak kaplıdır (Şekil

C122). Düz olan tavanın yerden yüksekliği 271 cm.dir (Şekil D12). Mekanın doğu duvarı üzerinde bir kapı ve güney duvarı üzerinde bir pencere mevcuttur.

Kuzey duvarına bitişik ve sövenin iç kısmına yerleştirilmiş olan mekanın giriş kapısı (K7), doğu duvarı üzerinde yer almaktadır (Şekil C119). Düz atkılı kapının genişliği 86 cm., yüksekliği 199 cm.dir (Şekil D6).

Güney duvarı üzerinde, batı duvarından 87.5 cm. uzakta yer alan pencere(P2), +4.55 kotundan başlamakta olup, 103 cm. genişliğinde, 143.5 cm. yüksekliğindedir (Şekil D12). Kaplama olarak kullanılan kontrplak nedeniyle, pencerenin özgün halinde olması gereken kemer görünmemektedir (Şekil C121).

Mekanın güneydoğu köşesinde, +5.50 kotunda, duvar yüzeyinde bir girinti bulunmaktadır (Şekil C120). Raf olarak kullanılan bu bölüm, güney duvarı üzerinde 92.5 cm. genişliğinde ve 7 cm. derinliğinde, doğu duvarı üzerinde ise 115 cm. genişliğinde ve 10 cm. derinliğinde devam etmektedir. Girinti ile aynı kotta bulunan, 2.5 cm.x3.5 cm. ebatlarındaki duvar gergisi, her iki duvarı diyagonal olarak kesmektedir (Şekil D6).

4.3. Cepheler

4.3.1. Güney Cephesi (Şekil D13)

Hanın giriş cephesi olan güney cephesi 15.84 m. uzunluğunda olup, tuğla kagir duvar üzerine doğal taş kaplanarak inşa edilmiştir (Şekil C1). Sıvanın döküldüğü yerlerde taş kaplamayı görmek mümkündür.

Yatay silmelerle bölünmüş cephe üzerinde, simetri ekseninden sağa kaymış olan giriş aksı, yüzeyden çıkıntılı yapılmak suretiyle vurgulanmıştır. Toplam 274 cm. genişliğindeki bu bölüm, cephenin doğu köşesinden 559 cm. uzaktadır (Şekil D5-D6). Cephe düzeninde yer alan pencereler toplam 9 adettir. Giriş kapısının üzerinde, birinci kat seviyesinde bir tane, giriş aksının sağında ve solunda, her iki katta, ikişer tane pencere bulunmaktadır.

Yuvarlak kemerli, kilit taşı motifli giriş, 169 cm. genişliğinde ve 298 cm. yüksekliğindedir (Şekil C6). 22 cm. genişliğindeki sövelere oturan, dikdörtgen ve yuvarlak profilli kemerin üzengi çizgisinde, sütun başlığına benzer bir başlık bulunmaktadır. Hanın çift kanatlı, demir giriş kapısının üzerinde, yarım daire

şeklinde camlı, sabit kanat yer almaktadır. Kemerli girişin her iki yanında bulunan, 30 cm. genişliğindeki dekoratif amaçlı pilastrlar ve bu pilastrların üzerinde giden yatay silme bir çerçeve oluşturmaktadır.

Zemin kat pencereleri, doğramalarında görülen farklılıklara rağmen aynı grup altında toplanabilir. Kemer ve taş sövelerle belirginleştirilmiş pencerelerin dışında, elips şeklinde motiflerden oluşan demir şebekeler bulunmaktadır. 19 cm. genişliğindeki, dikdörtgen ve yuvarlak profilli kemerin, vurgulanmış kilit taşı bezemelidir. Kemerin sövelere oturduğu noktada, bir başlık bulunmaktadır (Şekil D27). Girişin sağında yer alan pencereler(P1), Z05 mekanına aittir (Şekil C8). Genişliği 88 cm., yüksekliği 176 cm. olan pencerelerden biri, cephenin doğu köşesinden 93 cm., diğeri 269 cm. uzaktadır. Yuvarlak kemerli olan pencerelerin dış denizlik hizasında, girişten itibaren cephenin sonuna kadar devam eden, 12 cm. yüksekliğindeki silme, +0.82 kotundadır. Girişin solunda yer alan iki basık kemerli pencereden(P4) biri, Z12 mekanına, diğeri ise, 1. kata bağlantıyı sağlayan merdivene açılmaktadır (Şekil C3-C4). Batı köşesinden 142.5 cm. ve 425 cm. uzakta bulunan pencerelerin genişliği 74 cm., yüksekliği 128 cm.dir. Her iki pencere de +1.82 kotundan başlamaktadır.

Cephe boyunca devam eden, 20 cm. yüksekliğindeki kat silmesi, +4.09 kotundan başlamakta olup, duvar yüzeyinden 10 cm. çıkıntı yapmaktadır. Girişin üstüne gelen bölümde, genişliği artan silme, dikdörtgen ve dışbükey daire yayı profilinde olup, damlalıklıdır.

Tip olarak ortak özellikler gösteren birinci kat pencereleri(P2), zemin kat pencereleri ile düşeyde aynı hizada olup, yuvarlak kemer ve taş sövelerle belirginleştirilmiştir. Kemer profili ve vurgulanmış kilit taşı üzerindeki bezeme, zemin kat pencerelerinden farklıdır. Kemerin sövelere oturduğu üzengi hizasında bir başlık bulunmaktadır (Şekil D27). 89 cm. genişliğinde, 180 cm. yüksekliğindeki pencerelerin başlangıç kotu +4.56 dır. Sövenin iç tarafına yerleştirilmiş ahşap doğramalı pencereler, üstte, dikdörtgen şeklinde sabit, altta, açılabilir çift kanattan oluşmaktadır. Pencerelerin altında, cephe boyunca giden, yuvarlak profilli denizlik silmesi, 13 cm. yüksekliğindedir. Birinci kat pencerelerinden, giriş aksının sağında yer alanlar 104 mekanına aittir (Şekil C7). Girişin üzerinde yer alan pencere ve aksın solundaki ilk pencere, galeriye açılmaktadır (Şekil C5). İkinci pencere ise 112 mekanına aittir. Birinci kat seviyesinde, cephenin her iki köşesinde yer alan kuşevleri +6.62 kotundadır (ŞekilC7).

Birinci kat pencerelerinin üstünde, cephe boyunca devam eden silme, +6.82 kotunda olup, 15 cm. yüksekliğindedir. Bu silmenin 25 cm. üstünde saçak silmesi başlar. Dikdörtgen ve dışbükey profilli, damlalıklı saçak silmesinin genişliği 31 cm.dir. Cephe, saçak silmesinin üzerindeki 42 cm. yüksekliğindeki parapetle sonlanır. Parapetin üzerinde 40cm.x40cm.x4.5 cm. ebatlarında harpuşta taşları bulunmaktadır. Giriş aksının çıkıntılı bir yüzey olarak vurgusu, saçak silmesinde ve parapette de devam eder (Şekil C1-C2).

4.3.2. Kuzey Cephesi (Şekil D14)

Hanın arka cephesi olan kuzey cephesi, tuğla kagir duvar üzerine doğal taş kaplanarak inşa edilmiş olup, toplam 14.71 m. uzunluğundadır (Şekil C9). Batı duvarından 718 cm. uzakta, cephenin belli bir açıyla kırılarak, doğrultu değiştirdiği görülür (Şekil D5). Yatay silmelerle bölünmüş olan cephe, saçak silmesinin üstünde, +7.84 kotunda, parapetle sonlanır. Cephede, geniş yüzeylerde sıva kaybı görülmektedir. Böylece, sıvanın altında kalmış olan kaplama taşlarının boyutları ve örgüsü anlaşılabilmektedir.

Cephe düzeninde toplam 16 adet pencere bulunmaktadır. Zemin katta yer alan pencereler sekiz adet olup, Z08, Z09, Z10 ve Z11 mekanlarına aittir (Şekil C13-14-15). Tip olarak aynı özellikleri taşıyan pencerelerin(P1) başlangıç kotu, zemin kotu ile aynıdır. Taş söveler ve yuvarlak kemer, duvar yüzeyinde çıkıntı yapacak şekilde yerleştirilmiş, böylelikle pencerelerin etrafında bir çerçeve oluşturulmuştur. Oldukça yıpranmış olan pencerelerin, kemer profili net okunamamaktadır. Taş sövelere oturan kemerlerin, vurgulanmış kilit taşlarının üzerinde bezeme izine rastlanmamıştır. Kemerin üzengi hizasında, dikdörtgen ve dışbükey profilli bir başlık bulunmaktadır. Ahşap doğramalı pencereler, üstte, dikdörtgen şeklinde sabit bir kanat, altta açılabilir çift kanat olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Pencerelerin dışında, elips şeklinde motifli, demir şebekeler bulunmaktadır.

Zemin kat ile birinci katı ayıran, 13 cm. yüksekliğindeki, dikdörtgen profilli kat silmesi, +3.57 kotundan başlamakta olup, cephe boyunca devam etmektedir (ŞekilC13).

Zemin kat pencereleri ile düşeyde aynı hizada yer alan birinci kat pencereleri(P2), sekiz adet olup, +4.54 kotundan başlamaktadır. Cephe anlayışına uygun olarak, kemer ve söveleri belirginleştirilmiş pencereler, 107, 108, 109 ve 110 mekanlarına

aittir. Dikdörtgen ve dairesel profilli, yuvarlak kemerlerin, vurgulanmış kilit taşları bezemelidir (Şekil C10). Pencere söveleri, bir başlıkla taçlandırılmış olup, üzerine oturan kemerleri taşımaktadır. Güney cephesinin birinci kat pencereleri ile aynı tipolojideki bu pencerelerin altında, cephe boyunca devam eden, 13 cm. yüksekliğinde, dikdörtgen profilli bir denizlik silmesi bulunmaktadır (Şekil C11). Cephenin batı köşesinde, birinci kat pencereleri hizasında, kopmuş olan kaplama taşlarının altından tuğla duvar örgüsü görülmektedir (Şekil C12).

Birinci kat pencerelerinin üzerinde, + 6.82 kotunda yer alan dikdörtgen ve içbükey profilli silme, 15 cm. yüksekliğindedir. Cephede belli aralıklarla yerleştirilmiş çörttenlerden üçü, kot olarak silmenin altında, doğu köşesindeki çörtten ise üstünde kalmaktadır. Bu silmenin üstünde, +7.41 kotunda, dikdörtgen ve dışbükey profilli, damlalıklı saçak silmesi yer alır (Şekil C9). Cephe, yüksekliği 38.5 cm. olan bir parapetle sonlanır.

4.4. Strüktürel Özellikler

Yığma sistemde inşa edilmiş olan yapıda, düşey yükler, mekanların üzerini örten tonozlar vasıtasıyla kagir duvarlara ve duvarlardan da temellere aktarılmaktadır. Yapının strüktürü, sürekli taşıyıcı duvarlar üzerine kurulu olmakla birlikte, noktasal taşıyıcı elemanlar da sisteme dahil edilmiştir. Orta avluyu çeviren galeri, demir kolon ve kirişler yardımıyla taşınmaktadır.

4.4.1. Temeller

Çalışma kapsamında, yapının zemininde sondaj ve kazı çalışmaları yapılamadığı için temeller ile ilgili bilgi edinilememiştir. Bununla birlikte, galeriyi taşıyan demir kolonların zemine oturduğu noktada, 20cm.x25cm. ebatlarında demir plakalar ile plakaların üzerine sabitlendiği yaklaşık 35cm.x90cm. ebatlarında temel taşları olduğu tespit edilmiştir (Şekil C127-C128). Ancak, plakaların ve demir kolonların temel taşına nasıl sabitlenmiş olabileceği ile ilgili bir veri elde etmek mümkün olmamıştır (Şekil C 129).

4.4.2. Duvarlar

Kalınlıkları 43 cm. ile 54 cm. arasında değişen tuğla kagir duvarlar, düşey yükleri yapının temellerine aktaran en önemli strüktürel elemanlardır (Şekil D5-D6). Yapıda

bulunan tüm duvar yüzeyleri sıvalı ve boyalıdır. Zemin katın bazı bölümlerinde, duvar üzerindeki sıvalar dökülmüş olduğundan, tuğla örgüsü kısmen görülebilmektedir. 6 cm. yüksekliğinde, 30 cm. genişliğindeki tuğlalar, 2.5 cm. derz aralıkları ile yerleştirilerek, üzerleri sıvanmıştır (Şekil C130). Yapılan incelemeler sonucu, birinci kat duvar örgüsünde kullanılan tuğlaların da 6 cm. yüksekliğinde olduğu anlaşılmış, fakat detaylı ölçüm yapılamamıştır (Şekil C131).

Strüktürün sağlamlığını arttırabilmek amacıyla, duvar konstrüksiyonu içerisine farklı kotlarda yerleştirilmiş 7cm.x2cm. ebatlarındaki gergiler, açık kılıçlı mesnetleme ile duvara ankre edilmişlerdir (Şekil C12). Gergi demirinin delik ucu duvar yüzeyinden bir miktar dışarı taşırılıp bükülmekte ve kesiti 1 cm., uzunluğu 76-81 cm. olan kılıç, duvar yüzeyine degecek şekilde bu delikten geçirilmektedir. Yapıda kullanılan kılıçlardan iki tanesinin boyutları farklı olup, uzunlukları 40 cm.dir. Yapının ön cephesi tamamen sıvalı olduğundan, sıva altında kalan kılıçların bir kısmı tespit edilememiştir. Ancak, yapının arka cephesi ile orta avluya bakan duvar yüzeylerinde yer alan kılıçlar net bir şekilde görüldüğünden, duvar içi gergilerinin kotlarını belirlemek mümkün olmuştur (Şekil D15).

Yapının güney cephesini oluşturan duvar konstrüksiyonunda +3.20 ve +6.45 kotlarından geçen gergiler bulunmaktadır. +3.20 kotundaki gergi, ana giriş kapısının üzerinde, Z04 (merdiven holü) mekanına bakan pencerenin kemer üzengi hizasında ve Z12 (tuvalet) mekanına ait pencere açıklığı üzerinde net bir şekilde görülebilmektedir (Şekil C19-C29-C86). + 6.45 kotundaki gergi ise, galeriye bakan pencereler ile 104 mekanına ait pencerelerin kemer üzengi hizasında açığa çıkmaktadır (Şekil C39-C91).

Yapının doğu cephesini oluşturan beden duvarı içinden geçen gergilerin kotları, +2.20 ve +6.09 olarak tespit edilmiştir.

Yapının kuzeybatı köşesinde, bitişikteki parselle arasında kalan boşluktan, batı duvarı üzerinde yer alan kılıçlar görülebilmektedir (Şekil C134). Buna dayanarak, kuzey cephesi üzerinde yer alan zemin ve birinci kat pencerelerinin kemer üzengi hizalarında, +2.64 ve +6.46 kotlarında görülen demirlerin, sadece pencereler için işlevlendirilmiş açıklık gergileri olmayıp, duvar boyunca devam eden gergiler olduklarını söylemek mümkündür (Şekil C67-C112).

Yapının batı cephesini oluşturan beden duvarı içinden geçen gergilerden ancak birinci kat seviyesindeki gerginin kotu +6.32 olarak tespit edilebilmiştir.

Orta avlunun doğu cephesini oluşturan duvar konstrüksiyonu içerisine +2.65 ve +6.35 kotlarında yerleştirilmiş olan gergiler, avlu ve galerinin kuzeydoğu köşelerinde, Z06, Z07, 105 ve 106 mekanlarının ise pencere kemer üzengi hizalarında açığa çıkmaktadır (Şekil C26-C35).

Orta avlunun kuzey cephesini oluşturan duvar konstrüksiyonunda yer alan duvar içi gergileri +2.44 ve +6.15 kotlarından geçmektedir.

Z10 ve Z11 mekanlarını ayıran duvar içinde +2.22 kotundan geçen gerginin, kuzey cephesi üzerinde kılıcı görülebilmektedir. Ancak bu duvarın aksında devam eden ve orta avlunun batı cephesini oluşturan duvar içerisinden geçen gerginin kotu, işlevsel zorunluluklar nedeniyle, yükseltilmiştir (Şekil C22-D10). Birinci kata çıkan merdivenin başlangıcında, Z11 mekanının giriş kapısı üzerinde ve avluya bakan pencerelerinin kemer üzengi hizalarında açığa çıkan bu gergi +2.65 kotundadır (Şekil C29-C80). Birinci kat seviyesinde de benzer bir uygulama görülmektedir. 109 ve 110 mekanlarını ayıran duvar içerisinden geçen gerginin kotu +5.90 olarak tespit edilmiştir. Ancak, gerginin, galerinin kuzeybatı köşesinde, +6.39 kotuna yükseltilmiş olduğu görülmektedir (Şekil C36).

Zemin ve birinci kat mekanları arasındaki duvar içi gergilerinin kotları, duvar yüzeyine ankre edilmiş kılıçlar referans alınarak belirlenmiş olup, zemin kat seviyesinde +2.11 ile +2.22, birinci kat seviyesinde ise +5.95 ile +6.06 arasında değişmektedir.

Sıvanın dökülen kısımlarından, yapının ön ve arka cephesinin, tuğla duvar üzerine taş kaplama olduğu görülmektedir (Şekil C134). Ortalama 17cm.x35cm boyutlarındaki, yanaşık derzli kaplama taşlarının, tuğla duvar üzerine harçla yapıştırılmış olabileceği düşünülmektedir. Parapet duvarının, düşen harpuşta taşlarının altında, duvar örgüsü ve derinliği 12 cm. olan kaplama taşları görülebilmektedir (Şekil C133)

Bazı duvarların kalınlıkları ve yapı içerisindeki konumları göz önüne alındığında, taşıyıcı olmayıp, bölücü tuğla duvarlar oldukları anlaşılmaktadır. Orta avlunun kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerinde yer alan L şeklindeki mekanların (Z07, 106,

111) tonoz örtüsü avlunun kuzey duvarı üzerine oturduğundan, kalınlıkları 19cm. ile 23cm. arasında değişen ara duvarların taşıyıcı niteliği bulunmamaktadır (Şekil D2-3).

4.4.3. Demir Taşıyıcı Elemanlar

Yapıda kullanılan demir taşıyıcı elemanlar, orta avluyu kuşatan galerinin taşınmasını sağlayan kolon ve kirişlerdir (Şekil D17-C136). Galerinin beşik tonoz örtüsü bir taraftan kagir duvarlara, diğer taraftan, 185-215 cm. aralıklarla yerleştirilmiş, 7x7 cm. ebatlarındaki demir kolonlar tarafından desteklenen, dövme demirden yapılmış kirişlere oturmaktadır (Şekil D5-6). Bu kirişler, her iki doğrultuda, aralarındaki mesafe 13 cm. olacak şekilde ikişer adet yerleştirilmiş olup, karşılıklı duvarlara taşıtılan, sürekli kirişlerdir. Kuzey-güney doğrultusunda 7x7cm., doğu-batı doğrultusunda 6x6cm. ebatlarında olan kirişlerin sürekliliği, kesişme noktalarında birbirinin içinden geçirilip perçinlenmeleri suretiyle sağlanmıştır (Şekil C137). Kirişler kolonların üzerine doğrudan oturtulmamış, boyutları 6x6x30 cm. olan ve kolonlara perçinlenmiş payandalar ile desteklenen ara elemanlar kullanılmıştır (ŞekilC135).

4.4.4. Döşemeler

Yapının döşeme konstrüksiyonunu oluşturan kagir tonoz üzeri dolgu malzemesinin niteliği ile ilgili herhangi bir veri bulunmamaktadır (Şekil D16). Birinci kata çıkan merdivenin kaplama malzemesi kalkerdir (Şekil C30). Bu kaplamanın sahanlık başlangıcında kısmen devam ettiği görülmektedir. Çatıya çıkan merdivenin basamakları ise, dökme mozaiktir (Şekil C42). Diğer tüm mekanların döşeme kaplaması şap, şap üzerine muşamba veya kontrplak olup, özgün kaplamaya dair bir ize rastlanamamıştır.

4.4.5. Tavanlar

Merdiven altında yer alan Z13 mekanı ile 112 mekanı dışındaki tüm mekanlar tonozla örtülüdür. Z13 mekanı, dörtte bir daire görünümünde eğrisel bir örtüye sahiptir (Şekil C87). 112 mekanının ise, üzeri kontrplak ile kapatılarak düz bir tavan elde edilmiştir (Şekil C122). Tüm mekanlarda tavanlar sıvalı ve boyalıdır. Sıvanın döküldüğü yerlerde, tonozun tuğla örgüsü görülebilmektedir (Şekil C132). Tuğla boyutları, duvar örgüsünde kullanılan tuğlalarla aynı olmakla birlikte, derz kalınlığı fazladır.

Orta avluyu üç tarafından kuşatan mekanların örtüsü beşik tonozdur. Tonozların yerden yüksekliği, zemin katta 335cm. ile 341 cm., birinci katta ise 348 cm. ile 356 cm. arasında değişmektedir (Şekil D9-10). Bazı mekanlarda, dövme demirden yapılmış, 3cm.x3cm. ebatlarında tonoz gergileri olduğu görülmektedir (Şekil D5). Z05 mekanında, aralarında 166 cm. mesafe bulunan iki tonoz gergisi bulunmaktadır. Gergilerin duvara ankre edildiği kılıçlar güney cephesi üzerinde algılanabilmektedir (Şekil C8). Zemin katta sadece Z05, birinci katta ise 104, 107 ve 110 mekanlarında görülen tonoz gergi demirlerinin, diğer mekanlarda tekrar ettiğine dair herhangi bir ize rastlanamamıştır.

Z01 giriş mekanının üzeri, farklı yüksekliklerde tonozlarla örtülmüş olup, düzensiz bir yapı sergiler (Şekil D9).

Orta avluyu kuşatan galerinin üzeri beşik tonozla örtülüdür. 3cm.x3cm. ebatlarındaki kare kesitli demir tonoz gergileri, gergi çubuğunun ucu 90° kıvrılmak suretiyle, yalın mesnetleme diye adlandırabileceğimiz bir yöntem ile konstrüksiyona ankre edilmişlerdir (Şekil C138).

4.4.6. Örtü Sistemi

Yapının güney duvarına dayalı olarak konumlanmış dökme mozaik bir merdiven aracılığıyla çatıya çıkılabilmektedir (Şekil D7). Merdiven boşluğunun etrafı 10 cm. kalınlığında tuğla duvar ile çevrilerek bir merdiven kulesi oluşturulmuştur. Üzeri tek tarafa eğimli bir çatı ile örtülüdür. Uzun kenar doğrultusunda yerleştirilmiş 23 cm. genişliğinde 2.5 cm. kalınlığındaki üç adet ahşap kirişin üzerinde kiremit altı tahtası olup, çatı kaplaması olarak alaturka kiremit kullanılmıştır (Şekil C16-D12).

Yapının çatı örtüsü, kuzey ve güney cephelerini sonlandıran parapetin gerisinde gizli kalır (Şekil D16). Özgün çatı kaplamasına dair herhangi bir iz bulunmamaktadır. Mevcut durumda, şap üzerine yer yer yalıtım amaçlı zift dökülmüş olduğu görülmektedir. Yapının kuzey cephesine bakan beş adet mekan ile galerinin kuzey kanadının beşik tonoz örtüsü biçimsel olarak çatı örtüsüne yansımıştır (Şekil C17-C18). Mekanların üzerine denk gelen, bu iki tarafa eğimli örtülerin arasında oluşan dereler aracılığıyla yağmur suyu yapıdan uzaklaştırılmaktadır (Şekil D4). Ancak cephede çörtlenler için açılmış boşluklara yerleştirilmiş çinko olukların özgün olduğu düşünülmemektedir (Şekil C12). Çatı örtüsü içinden yükselen bacalar özgün olmakla birlikte, bazılarının üzeri çimento ile sıvanmıştır.

Yapının orta avlusunun üzeri iki tarafa eğimli bir çatıyla örtülüdür. Çatı konstrüksiyonunu oluşturan I profil mahya kirişi ile düzensiz aralıklarla yerleştirilmiş T profil aşık ve mertekler, galeri boşluğunun etrafını çeviren, ortalama 60 cm. yüksekliğindeki pencerelerden meydana gelen cam bir bandın üzerinde yükselir (Şekil C43-D8). Çatı örtüsünü oluşturan ondülin levhalar ek yerlerinde birbirinin üzerine bindirilmek suretiyle merteklere monte edilmişlerdir (Şekil C44).

4.5. Yapım Tekniği ve Malzeme

Yapıda kullanılan malzeme ve yapım tekniğine ilişkin bilgiler cephelerde, orta avluda, çatıda ve iç mekanların sıvası dökülmüş duvarlarında yapılan incelemeler sonucu elde edilmiştir. Buna göre, yapıda, tuğla, taş, sıva ve harç, demir, ahşap, kurşun, kiremit, ondülin levha ve seramik malzemelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Yapının çeşitli yerlerinden toplanan sıva ve taş örnekleri ile ilgili olarak Prof. Dr. Ahmet Ersen'in görüşleri alınmıştır.

▪ **Tuğla:** Yapının beden duvarları ile mekanların tonoz örtüsü kagir yapım tekniğinde ve tuğla malzeme ile inşa edilmişlerdir. Geç dönem eki olan merdiven kulesinin duvar örgüsünde ise düşey delikli tuğla kullanılmıştır.

▪ **Taş:** Yapıda tuğladan sonra en fazla kullanılan yapı malzemesi taştır. Güney ve kuzey cephelerinde, kagir duvar örgüsünün üzerine harçla yapıştırıldığı düşünülen yanaşık derzli taş kaplamanın ve yatay silmelerin kireç taşı olduğu tespit edilmiştir. Ancak, birinci kat silmesinden saçak silmesine kadar olan kaplamanın malta taşı, parapet duvarı üzerindeki kaplamanın ise tuf olabileceği düşünülmektedir. Pencere ve kapı söveleri volkanik tuf, kuş evleri ince grenli kireç taşından yapılmıştır. Birinci kata çıkan merdivenin basamak kaplaması ise, bir tür kireç taşı olan yoğun kalkerdir. Pencere kemerlerinin üzengi hizalarında görülen kurşun, üzengi taşının söve başlığına oturtulduğu esnada taşan kurşun olmalıdır (Şekil C141). Bu da, yapım tekniğinin geçme bir sistem olduğunu düşündürmektedir.

▪ **Sıvalar ve harçlar:** Duvar örgüsünde, sönmüş kireç, tuğla tozu ve ince kumla yapılan dövülmüş kırıntı katkılı, yumuşak kireç harcı kullanılmıştır. Sıvanın üzerinde alçıya benzer ince bir tabaka ve üç kat kireç badanası olduğu görülmektedir. Yapının taş cephe kaplamasının üzeri ve merdiven kulesinin duvarları ise portlant çimentosu ile sıvanmıştır.

▪ **Demir:** Yapının taşıyıcı sisteminin bir parçası olan duvar gergileri, kılıçlar, kapı sövelerinin üzerinden geçen açıklık gergileri, galerinin taşınmasını sağlayan kolon ve kirişler ile tonoz gergileri, dövme demirden yapılmıştır (Şekil C142). Orta avlunun üzerini örten çatı konstrüksiyonu, T ve I profilli demirlerden oluşmaktadır. Z11 mekanını ikiye bölen I profil kirişler ise fabrika yapımıdır. Yapıda, demirin eleman bazında kullanımı, mekanların kapı kanatlarında, kepenklerde, zemin kat pencerelerinin cepheye bakan kısımlarında yer alan şebekelerde ve galeriyi çeviren korkuluklarda görülmektedir. Yapılan incelemeler sonucu, saçak silmesini oluşturan taşların düşey bağlantı elemanları ile birbirlerine ve demir kenetlerle gerideki duvara tespit edildikleri anlaşılmıştır (Şekil C140).

▪ **Ahşap:** Yapıda kullanılan kiriş ve gergilerin tümü demir olmakla birlikte, orta avlunun güney duvarı içinden +2.82 kotundan geçen ve karşılıklı duvarlara oturan 6cm.x6.5 cm. ebatlarındaki ahşap kiriş, istisnai bir durum oluşturmaktadır (Şekil C139-D11). Yapı malzemesi olarak ahşap, pencere kasa ve doğramalarında, bazı kapıların kasa ve kanatlarında, merdiven kulesinin çatı konstrüksiyonunda kullanılmıştır. Ayrıca, Z12 mekanında görülen bölücü panel ile Z05 mekanının asma tavanı da ahşap malzemeden oluşmaktadır.

4.6. Yapı Bileşenleri

4.6.1. Kapılar

Yapıda yer alan kapıların, boyut ve malzeme farklılıklarına göre sınıflandırma yapılmış, buna göre, 8 ayrı tip kapı olduğu belirlenmiştir.

Hanın ana giriş kapısı(K1), 169.5 cm. genişliğinde, 301 cm. yüksekliğinde, yuvarlak kemerli bir boşluğa oturmaktadır (Şekil D18). Çift kanatlı metal kapının üstünde camlı, sabit bir kanat bulunmaktadır. Genişliği 166 cm., yüksekliği 74.5 cm. olan, yarım daire şeklindeki sabit kanat, düşeyde üç, yatayda dört bölümden oluşmaktadır. Metal lamalar ve levhalardan yapılmış olan kapının, bir kanadının genişliği 80.5 cm., yüksekliği 219.5 cm.dir. Açılıp kapanması, döşemeye ve sabit kanadın alt profiline bağlanmış, demir bir malle sağlanan kapı kanadı üzerinde, 68.5 cm. yüksekliğinde camlı bir bölüm bulunmaktadır (Şekil C6-C19).

Yapıda en çok tekrar edilen tipi oluşturan K2 kapısının, mekanların özgün kapısı olduğu düşünülmektedir (Şekil C123). Yapı içerisinde, bu tipte, 15 adet kapı

bulunmaktadır. Düz atkılı kapı boşluğu, ortalama 81.5 cm. genişliğinde, 190 cm. yüksekliğindedir (Şekil D19). Dövme demirden yapılmış olan K2 kapısı, ara kayıtlarla üçe bölünmüştür. Genişliği 87.5 cm., yüksekliği 193 cm. ve kalınlığı 2.5 cm.dir. Kapının üzerinde görülen demir halka, lokma diye tabir edilebilecek, köşeleri pahlı küp şeklinde bir demire takılmıştır. Kapının açılıp kapanmasını sağlayan demir milin alt kısmı döşemeye, üst kısmı ise, bazı mekanlarda lentonun üstünde açıklık boyunca giden, 8 cm. genişliğindeki demirlere, bazılarında da doğrudan duvara bağlanmıştır.

Z13 (depo) mekanının giriş kapısı olan K4, 160 cm. yüksekliğinde, 68.5 cm. genişliğindeki bir boşluğa oturan, metal bir kapıdır (Şekil C27).

Z9 ve Z10 mekanlarını birbirine bağlayan metal kapı(K6), duvar yüzeyinde sonradan açılmış bir boşluğa oturmaktadır. Genişliği 88 cm., yüksekliği 219 cm.dir (Şekil C68).

K3 kapısı, Z12 (Tuvalet) mekanının giriş kapısıdır (Şekil C124). Genişliği 77 cm., yüksekliği 172 cm. olan, tablalı ahşap kapı, düz atkılıdır. Z12 mekanında, tuvalet hacmini ayıran ahşap bölücü üzerinde yer alan iki kapı, K5 tipindedir. Genişliği 57.5 cm., yüksekliği 176 cm.dir (Şekil D2).

112 (Oda) mekanına ait olan K7 kapısı, 75 cm. genişliğinde, 185.5 cm. yüksekliğindedir (Şekil C125). Düz atkılı bir boşluğa oturan ahşap kapının üst kısmında camlı bir bölüm yer alır. Kapı üzerinde, boylamasına yerleştirilmiş, yan yana iki dikdörtgen tabla ve bunların altında, enine yerleştirilmiş bir dikdörtgen tabla bulunmaktadır.

Merdiven kulesinin, çatıya açılan ahşap kapısı(K8), 78 cm. genişliğinde, 181 cm. yüksekliğinde bir boşluğa oturmaktadır (Şekil D7).

4.6.2. Pencereleler

Boyutlarına ve doğrama biçimlerine göre sınıflandırılmış olan pencereler, 12 tip altında toplanmıştır. Doğramaları tamamen yok olmuş olan pencereler, yer aldıkları pencere boşluğunun boyutları esas alınarak sınıflandırılmaya dahil edilmiştir. Pencere boşluğunu çerçeveleyen kemer ve söveler, mekan tanımlarında ayrıntılı bir şekilde anlatıldığından, bu bölümde tekrar edilmemiştir.

Yapıdaki tüm pencereler ahşap doğramalıdır. P4, P5, P8 ve P12 pencereleri düşey sürme kanatlı, diğerleri çift kanatlıdır. Tüm zemin kat pencerelerinin dış cepheye bakan taraflarında, elips şeklindeki birimlerden oluşan demir şebeke bulunmaktadır. Her birimin birleşim noktasında, çiçek motiflerinin yer aldığı demir şebeke, pencere kemerinin biçimini alarak boşluğa oturmaktadır (Şekil C146). Yapının orta avluya bakan pencerelerinin bir çoğunda, demir kepenkler bulunmasına rağmen, dış cepheye bakan pencereler kepenksizdir.

Yapının, arka cepheye bakan zemin kat pencereleri P1 tipindedir. Pencereler, dıştan yuvarlak, içten basık kemerli bir boşluğa oturur (Şekil D20). Yuvarlak kemerli bölümün genişliği 89.5 cm., yüksekliği 174.5 cm., söve derinliği 15 cm., basık kemerli bölümün ise genişliği 105 cm., yüksekliği 219 cm.dir. Üstte sabit bir kanat, altta açılabilir iki kanattan oluşan, dikdörtgen şeklindeki P1 penceresi, 102.5 cm. genişliğinde ve 181.5 cm. yüksekliğinde olup, sövenin iç tarafına oturur. Üstteki sabit kanat, yatayda, açılan kanatlar ise düşeyde iki bölüme ayrılmıştır. Ön cephedeki zemin kat pencerelerinden, Z05 mekanına ait olan ikisinin, doğramaları tamamen yok olmuştur. Ancak, pencere boşluğunun boyutları dikkate alındığında, bu iki pencere, P1 tipinde sınıflandırılmıştır.

Yapının, ön ve arka cephesi üzerinde yer alan üst kat pencereleri, girişin üstüne gelen pencere hariç, P2 tipindedir (Şekil D21). Pencere boşluğu, dıştan, 87.5 cm. genişliğinde, 180 cm. yüksekliğinde ve yuvarlak kemerli, içten ise 101 cm. genişliğinde, 218 cm. yüksekliğinde ve basık kemerlidir. Doğrama, 15 cm. derinliğindeki sövenin iç kısmına takılmıştır. Genişliği 99 cm., yüksekliği 192.5 cm. olan dikdörtgen şeklindeki pencere, üstte sabit bir kanat, altta açılabilir iki kanattan oluşmaktadır. Üstteki sabit kanat, yatayda, açılan kanatlar ise düşeyde iki bölüme ayrılmıştır. Girişin üstüne gelen pencere, boyutları itibariyle P2 tipinden ayrılır. 107 cm. genişliğinde ve 188 cm. yüksekliğindeki pencere, P3 tipini oluşturur.

Genişliği 73.5 cm., yüksekliği 121.5 cm. olan P4 penceresi, altta iki kanatlı, düşey sürme pencere, üstte kemerli, sabit kanat olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir (Şekil D22). Ara kayıtlarla sabit kanat üçe, sürme kanatlar ikiye bölünmüştür. Pencerenin oturduğu basık kemerli boşluğun, dıştan genişliği 73.5 cm., yüksekliği 128 cm., içten ise genişliği 92.5 cm., yüksekliği 158 cm.dir. Z04 mekanının penceresi bu tiptedir. Z12 mekanına ait olan pencerenin doğramaları

tamamen yok olmuştur. Ancak, pencere boşluğunun boyutları esas alınarak, bu pencere de P4 tipine dahil edilmiştir.

Yapının, orta avluya bakan batı duvarı üzerinde yer alan pencereler P5 tipindedir (Şekil D23). Pencereler, dıştan yuvarlak, içten basık kemerli bir boşluğa oturur. Genişliği 84 cm., yüksekliği 176.5 cm. olan P5 penceresi, altta iki kanatlı, düşey sürme pencere, üstte kemerli, sabit kanat olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir. Ara kayıtlarla sabit kanat üçe, sürme kanatlar ikiye bölünmüştür.

108 ve 109 mekanlarının galeriye bakan pencereleri P6 tipindedir (Şekil D24). Dıştan yuvarlak, içten basık kemerli bir boşluğa oturur. Genişliği 63 cm., yüksekliği 155 cm. olan P6 penceresi, üstte kemerli, sabit kanat, altta, dikdörtgen şeklinde açılabilir ikişer kanat olmak üzere üç bölümden meydana gelmektedir. Sabit kanat yatayda ikiye bölünmüştür. Pencerenin iç tarafında, kanat genişliği 23 cm., yüksekliği 165.5 cm. olan üç kanatlı demir bir kepenk bulunmaktadır. Kanatlardan ikisinin, bir menteşe aracılığıyla, birbirinin üzerine kapanması sağlanmıştır. Kepengin açılmasını sağlayan demir milin alt kısmı iç denizliğe, üst kısmı ise, pencere açıklığı boyunca giden 8.5 cm. genişliğindeki demire oturmaktadır.

Üstte kemerli, sabit bir kanat, altta açılabilir iki kanattan oluşan P7 penceresinin genişliği 75 cm., yüksekliği 172 cm.dir. Diyagonal ara kayıtlarla sabit kanat üçe bölünmüştür (Şekil D25). Açılabilir kanatlar ise, düşeyde iki bölümden meydana gelmektedir. Pencerenin iç tarafında bulunan, üç kanatlı demir kepengin, kanat genişliği 27 cm., yüksekliği 180 cm.dir. 105 mekanının pencereleri bu tiptedir.

106 mekanının galeriye bakan penceresi, P8 tipindedir (Şekil C33). Genişliği 116 cm., yüksekliği 176 cm. olan P8 penceresi, düşeyde ve yatayda iki bölüme ayrılmıştır. Düşeydeki bölümler birbirinin simetriğidir. Altta iki kanatlı, düşey sürme pencere, üstte dörtte bir daire şeklinde, sabit kanat bulunmaktadır. Pencerenin iç tarafında yer alan demir kepengin boyutları, mekanın içinde bulunan eşyalardan dolayı ölçülememiştir.

Üstte kemerli sabit, altta açılabilir ikişer kanattan meydana gelen P9 penceresinin, genişliği 78 cm., yüksekliği 169 cm.dir. Sabit kanat, diyagonal ara dikmelerle üçe bölünmüştür. Pencerenin iç tarafında bulunan demir kepenk, P7 penceresindeki ile aynıdır. Z06 mekanının orta avluya bakan pencereleri P9 tipindedir (Şekil C24).

Z07 mekanına ait olan P10 penceresi, 120.5 cm. genişliğinde, 173 cm. yüksekliğindedir. Pencerenin iç kısmında demir kepenk bulunmaktadır (Şekil C24). P11 pencere tipi, 63 cm. genişliğinde, 147 cm. yüksekliğinde olup, dikdörtgen şeklinde, açılabilir tek kanattan oluşmaktadır (Şekil C64). Üstteki kemerli bölüm, ahşap parçaları ile kapatılmıştır. Z09 mekanının penceresi bu tiptedir. Z10 mekanının pencere doğramaları tamamen yok olmuştur. Ancak, boyutları dikkate alındığında, P11 tipine dahil edilebilir.

P12 penceresi, Z13 mekanının girişe açılan penceresidir (Şekil C126). Genişliği 63 cm., yüksekliği 79 cm. olan düşey sürme pencere, iki kanattan oluşmaktadır.

4.6.3. Ocaklar (Şekil D28)

Z12 ve 112 mekanları dışında, tüm kapalı hacimlerde ocak bulunmaktadır (Şekil D2-D3). Çoğu kapatılmış yada tahrip olmuş ocaklardan 7 tanesi günümüze gelebilmiştir. Yapıda bulunan ocaklar, biçimsel olarak ortak özellikler göstermelerine rağmen, boyutsal açıdan ele alındığında, bir tip belirlemek mümkün olmamaktadır. Mekan içerisindeki konumlarına bakıldığında, iki örnek dışındaki tüm ocakların, köşelere yerleştirildiği görülmektedir. Hepsi kemerli olan ocaklar, duvar yüzeyinde çıkıntı yapılmak suretiyle vurgulanmıştır (Şekil C114). Plan düzleminde zemin ve birinci kat ocakları üst üste gelmekle birlikte, her ocak için ayrı baca deliğinin bulunması, ocak-baca bağlantılarının detaylı olarak incelenmesini gerektirmiştir. Yapılan araştırma sonucunda, ocakların bağımsız bacalarının olduğu ve zemin kat ocaklarına ait bacaların düşeyden belli bir sapmayla çatıya bağlandığı tespit edilmiştir.

4.6.4. Merdivenler (Şekil D5, D6)

Katlar arası ulaşımı sağlayan merdivenler tek kollu olup, güney cephesine bitişik olarak konumlanmışlardır. Yapım sistemi ve malzemesi farklı iki tip merdiven bulunmaktadır (Şekil C30-C42). Zemin katı birinci kata bağlayan merdiven kolunun uzunluğu 472 cm., genişliği 109 cm. olup, kagir sistem üzeri kalker kaplı 16 basamaktan oluşmaktadır. Basamak genişliği ortalama 25.5 cm., yüksekliği 21 cm.dir. Merdiven altı, depo olarak kullanılan kapalı bir hacimdir. Yapıda bulunan diğer merdiven ise, birinci kat galerisinden çatıya çıkışı sağlayan, ahşap korkuluklu, tali bir merdivendir. Tek taraftan duvara taşıtılan, yerinde dökme mozaik merdivenin, basamak genişliği ortalama 26 cm., basamak yüksekliği 22 cm. olup, başlangıç

sahanlığı, 11 cm.lik bir kot farkı ile galeriden ayrılmaktadır. 16 basamaktan oluşan merdiven kolunun, genişliği 99 cm., uzunluğu 268.5 cm.dir .

4.7. Bezeme Öğeleri

Yapının iç mekanlarının bezemesiz, oldukça sade bir görünümü vardır. Cephelerde ise, profilli kat ve saçak silmeleri, pencerelerin kilit taşı vurgulanmış kemerleri gibi yapı elemanlarının ön plana çıkarılmaları ile oluşturulan bir bezeme anlayışı hakimdir (Şekil C145). Zemin kat pencereleri ve ana giriş kapısının kilit taşlarında görülen yaprak motifli bezeme, birinci kat pencerelerinde içbükey ve dışbükey şeritler halinde bir bezemeye dönüşür (Şekil C146-D26).

Yapının güney cephesinin köşelerine oturtulmuş, iki katlı birer köşk görünümündeki kuşevleri cepheye görsel bir zenginlik kazandırmaktadır (Şekil C143). Yanlarda, iki kat boyunca devam eden dikdörtgen çıkmalar, konsolların üzerinde yükselmekte ve üçgen alınlıklara benzeyen çatılarla sonlanmaktadır. Yuvarlak kemerli girişlerin yer aldığı orta aksa göre tamamen simetrik tasarlanmış cephede, yatay silmelerle, pencere üstleri ve kat hizaları vurgulanmıştır. Dikdörtgen sövelerin içine yerleştirilmiş yuvarlak kemerli pencereler, her katta, çıkmalar üzerinde, ikişer adet ve girişlerin iki yanında birer adet olacak şekilde düzenlenmiştir (Şekil D29).

4.8. Yapıdaki Bozulmalar ve Nedenleri

Yapı, 1951 yılından beri, küçük imalat atölyelerine hizmet vermekte, mekanların bir kısmı ise depo olarak kullanılmaktadır. Bu durum, kullanıcı gereksinimlerinden doğan bir takım mekansal değişiklikleri ve bozulmaları beraberinde getirmiştir. Bilinçsiz kullanıcı ve maddi yetersizliklerden dolayı uzun yıllar bakımsız kalan yapıda malzeme bozulmaları olduğu görülmektedir.

4.8.1. Mekansal Bozulmalar

Yapıda görülen mekansal bozulmalar, kiracıların, fonksiyon değişikliğine bağlı olarak, mekanı diğer mekanlarla ilişkilendirme veya daha büyük mekanlar elde etme ihtiyacı gibi işlevsel gerekçelerle yapmış oldukları müdahaleleri kapsamaktadır.

Hanın kuzey cephesi ile parsel sınırı arasında kalan mekanın üzeri eternit ile kapatılmış ve hanın kullanıcıları tarafından depo haline getirilmiştir(Şekil C14-D30).

Bu mekana, zemin kat mekanlarının kuzey cephesi üzerinde yer alan pencerelerinden ulaşılmaktadır.

Z05 mekanında, yer kazanmak amacıyla, girişin üzerinde ahşap kirişlere oturtulmuş asma tavan, mekanın özgün yapısını bozan niteliksiz bir ektir (Şekil C45-D37). Z07 mekanının bir bölümü metal konstrüksiyon üzeri suntalem kaplama ile kapatılarak, ayrı bir mekan haline getirilmiştir (Şekil C58-D35). Yapılan ek, beden duvarlarına dokunmadan yerleştirildiği için yapıya zarar vermemekle birlikte, mekanın giriş kapısı kullanım dışı kalmakta ve mekana ulaşım ancak Z06 mekanından sağlanabilmektedir (Şekil D30). Z11 mekanı, daha geniş mekan ihtiyacı nedeniyle, iki odanın birleştirilmesiyle oluşturulan bir hacimdir (Şekil D30). Tonoz üst örtü, I profil kirişler ile desteklenerek, iki mekanı ayıran duvar kaldırılmış, mekanın giriş kapısının yeri değiştirilmiştir (Şekil D35). İki I profil arasında kalan boşluktan, tonozun kirişler üzerine basan tuğla örgüsü ve kapı boşluğunun kemeri görülebilmektedir (Şekil C75-C76). Z09 ve Z10 mekanlarının orta avludan ulaşılan bağımsız girişleri olmasına rağmen, her iki mekanı da kullanan kiracı, ara duvar üzerinde bir kapı boşluğu açmak suretiyle mekanları birleştirmiş, böylece, sirkülasyonu kendi gereksinimleri doğrultusunda şekillendirmiştir (Şekil D30-C68).

Hanın ikamet amaçlı kullanılan iki mekanından biri olan 112 mekanının, duvarları, zemini ve tavanı kontrplak ile kaplanmıştır. Mekanın özgün tonoz örtüsünü algılatmayacak şekilde yerleştirilmiş düz kontrplak tavan, güney cephesi üzerinde yer alan pencerenin kemerini kapatmaktadır (Şekil C121-D37).

Bazı mekanlarda, ocak ve niş gibi fonksiyonel açıdan önemini yitirmiş yapı bileşenleri kapatılarak düz duvar yüzeyleri elde edilmeye çalışılmıştır. Z08, 104 ve 109 mekanlarının ocakları kapatılmış, 105 mekanındaki ocak kısmen yenilenmiş, Z09, Z10, Z11 ve 107 mekanlarının ocakları ise oldukça tahrip olmuş, özgün formlarını kaybetmişlerdir (Şekil D30-D31). 109 mekanında yer alan nişlerin tuğla ile örülerek kapatılmış olduğu anlaşılmaktadır. 105 mekanının nişleri ise, ahşap kapaklar takılarak dolap haline getirilmiştir (Şekil C94).

Çatının şap üzerine yer yer ziftle kaplanmış olması yalıtımı sağlamaya yönelik, onarım amaçlı bir müdahaledir (Şekil D32). Ancak, özgün kaplamaya dair hiçbir iz kalmamıştır. Orta avlunun, galerinin ve odaların özgün döşeme kaplaması da tamamen sökülmüş ve şap dökülmüştür.

Çatıya çıkan merdivenler ile merdiven kulesi ve sahanlığın batı duvarına yerleştirilmiş lavabo, malzeme ve yapım teknikleri göz önüne alındığında, geç dönem ekleridir (Şekil D34). Lavabonun üzerinde yer aldığı döşeme, galeri kotundan yükseltilmiş olup, sonradan yapılmış olduğu izlenimini vermektedir (Şekil D33).

4.8.2. Malzeme Bozulmaları

▪ **Taş:** Hava kirliliğine bağlı olarak, kuzey cephesi taşlarının yüzeyinde siyah bir tabaka ile birlikte kabuklanma olduğu tespit edilmiştir (Şekil C147). Kabuklar, sülfatlaşmanın belirtisidir. Taşların gözeneklerine giren kalsiyum sülfat, özelliklerini yitirerek erimelerine neden olmuştur. Kuzey ve güney cephelerinin taş kaplamasının üzeri portlant çimentosuyla sıvanmıştır. Portlant çimentosu, nemin buharlaşmasına engel olduğu için, sıvanın arkasında kalan taşlar üzerinde, bozulmayı hızlandırıcı bir etkisinin olması muhtemeldir. Volkanik tüf, gözenekli yapısı nedeniyle hızlı aşınan bir malzemedir. Bu nedenle, pencere sövelerinde erime ve yüzey kayıpları mevcuttur (Şekil C148). Çatlaklara giren su donduğunda kama etkisi yaparak çatlakların büyümesine ve yapı malzemesinin parçalar halinde kopmasına neden olmuştur (Şekil D38-39). Güney cephesinin batı köşesinde yer alan kuşevinde görülen bozulmanın, hemen üzerinde bulunan çörtenden dolayı, suyun etkisiyle oluşmuş bir tahribat olduğu düşünülmektedir (Şekil C144).

Özellikle silme, harpuşa gibi yoğun olarak su etkisine maruz kalan yatay yüzeyler ile kuzeye cephesi taşları üzerinde yer yer yosunlanma görülmektedir (şekil C152). Dış duvarların bozulmuş ve sıvası dökülmüş kısımlarında, rüzgarla taşınan tohumlar nedeniyle bitki oluşumları gözlenmektedir (Şekil C151).

▪ **Demir:** Galeriye taşıyan kolon ve kirişlerin boyanmış olmasının korozyonu karşı olumlu bir etkisinin olduğu görülmektedir. Ancak, yeterince izole edilememiş demir kenetler ile kılıçlar paslanmayla birlikte korozyona uğramıştır (Şekil C150). Paslanma sırasında meydana gelen genleşmeler sonucu taşlarda ayrılımlar ve kopmalar görülmektedir (Şekil C149).

▪ **Tuğla:** Sıva raspası yapılamadığı için, duvar örgüsünde kullanılan tuğla ve harçların fiziksel durumu ile ilgili bilgi edinmek mümkün olmamıştır. Ancak, özellikle kuzey ve batı kanadında bulunan mekanlarda yoğun rutubet ile birlikte duvar yüzeylerinde çiçeklenme olduğu görülmektedir (Şekil C78-D35-D36). Batı duvarında meydana gelen rutubetin nedenlerinden biri, komşu parselde yer alan

ahşap konutla dilatasyon detayının iyi çözülmemiş olması olabilir. Bununla birlikte, iki yapı arasında bırakılmış ıfıklık benzeri boşluklar da, hanın batı duvarının sıvasız ve dış etkilere açık yüzeyinin yağmur suyuna maruz kalmasına neden olmaktadır (ŞekilD30).

Yapı içerisinde rutubetin yoğun olduğu bir başka mekan, birinci kata çıkan merdivenin altında yer alan Z13 mekanıdır. Önceden çay ocağı olarak kullanıldığı bilinen mekandaki tesisat borularında uzun süreli bir su sızıntısı olmuş, doğrudan suya maruz kalan ve yeterince havalandırılmayan mekanın duvarlarında bozulmalar meydana gelmiştir (Şekil C87-D37).

▪ **Sıva:** 108, 109 ve 110 mekanlarının tonoz örtüleri ile galerinin doğu kanadının tonozunda yer yer sıva dökülmeleri görölmektedir (Şekil C107-C112). Bazı mekanların tonozlarında ise çimento sıvalı onarımlar yapılmış olduğu gözlenmektedir (Şekil C101).

4.8.3. Strüktürel Bozulmalar

Yapının strüktürüne yapılmış en önemli müdahale, Z11 mekanını ikiye ayıran duvarın kaldırılmış olmasıdır (Şekil C74). Duvarın yerine konulan I profil kirişler, tonozların yükünü karşılıyor gibi görünmekle birlikte, bu müdahalenin strüktürü zorlayan bir durum yaratıp yaratmadığı ancak daha kapsamlı bir inceleme ile anlaşılabilir. Yapının taşıyıcı sistemini oluşturan kagir duvarlar sıvalı olduğundan, mevcut ya da öngörölebilecek strüktürel bozulmalar ile ilgili tespitler yapmak mümkün olamamıştır.

5. RESTİTÜSYON

Klasik Osmanlı hanlarını çağrıştırmakla beraber, 19. yüzyıla ait karakteristik özellikleri de içermesi ve sadece yapıya özgü birtakım strüktürel çözümlerin görülmesi, tez konusu olarak seçilen Arap Hanı'nın belli bir yüzyıla tarihlendirilmesinde güçlükler neden olmuş, bu durum, restitüsyonla ilgili olarak bazı sorgulamaları beraberinde getirmiştir. Dönemsel farklılıklar gösteren yapı elemanlarının tartışılabilmesi için, öncelikle, 18. ve 19. yüzyıllarda İstanbul'da inşa edilmiş olan hanların genel mimari özelliklerinin araştırılması gerekli görülmüştür. Yapıdan elde edilen veriler, bu bilgiler ışığında değerlendirilerek, restitüsyonla ilgili sorulara cevap aranmıştır.

5.1. 18. Yüzyıl İstanbul Hanlarının Genel Özellikleri

İstanbul şehir hanlarının gelişimi 18. yüzyılda en yüksek noktasına ulaşmıştır. Çok sayıda örneği günümüze kadar gelen 18. yüzyıl İstanbul hanlarından başlıcaları; Çorlulu Ali Paşa Hanı, Büyük Yeni Han, Çuhacı Hanı, Kalcılar Hanı, Kaşıkçı Hanı, Saksı Han, Serpuş Han, Taşhan ve Yıldızlı hanlarıdır (Şekil A1)(Güran,1978:31). 18. yüzyıl ticaret hanları, genel olarak bulundukları yerin topografyasına ve parsel durumuna uyan yapılardır (Cantay,1994:549). Planlardaki düzensizlikler üst katlarda yapılan ve taş konsollara oturtulan çıkmalarla giderilmiştir (Erksan,1956:53). Avlu sayısı arsanın büyüklüğüne göre değişmektedir. Arsanın biçimine göre şekillenen avlunun formu çoğu zaman düzgün geometrilerde değildir (Şekil C153). Az sayıda olmakla birlikte, Galata'da bulunan Saksı Han gibi avlusuz hanlar da bulunmaktadır (Güran,1978:78). 18. yüzyıl İstanbul hanları genellikle iki katlı olup, Büyük Yeni Han gibi üç katlı ve Çuhacı Han gibi bodrumlu örnekleri de görmek mümkündür. Giriş kapısından avluya tonozlu bir geçitle ulaşılır. Odalar avluyu çevreleyen revaklara açılmaktadır. Mekan örtüleri tonozlardan oluşmakla beraber, kubbeli örnekler de bulunmaktadır (Erksan,1956:52). Genellikle zemin kat odaları depo ve servis mekanlarına, üst kat odaları ise ikamete veya ticarete ayrılmaktadır (Gülenaz,1998:39). 18. yüzyıl Osmanlı hanlarında cephe mimarisi, süsleme kaygısı

olmaksızın, yapı elemanlarının kendi içindeki uyumu ile yaratılan estetik anlayışına sahiptir. Klasik dönem özellikleri taşıyan han yapılarında, nadir de olsa barok detaylara rastlamak mümkündür (Gülcan,1990:21). Genellikle kesme taştan ve basık kemerli olan giriş kapısının üzerinde taş konsollu bir çıkmanın yer alması genel bir özelliktir (Şekil C154). Zemin kat cepheleri, varsa sokağa açılan dükkanlar ile şekillenmektedir. Çoğunlukla depolara ayrılmış olan zemin kat mekanlarının cepheye açılan pencereleri yoktur. Üst kat mekanlarının ise, cepheye bakan birer veya ikişer penceresi bulunmaktadır. Dikdörtgen söveli ve düz atkılı olan pencerelerin üzerinde üstten teğetli bir hafifletme kemeri olduğu görülmektedir. Taş-tuğla almaşık duvar örgüsünden oluşan cephe, üstte iki sıra kirpi saçakla son bulur (Güran,1978:39) (Şekil C177-C178). İç duvarlarda da tuğla hatıllı taş kullanılmakla beraber, sadece taşın kullanılmış olduğu yapılar da mevcuttur. Revak kemerlerini taşıyan payeler genellikle kare kesitli ve taştır. Kemer ve tonozlar tuğladan, konsol ve söveler ise taştan yapılmıştır (Güran,1978:33) (Şekil C155).

5.2. 19. Yüzyıl İstanbul Hanlarının Genel Özellikleri

Batılılaşma çabaları ile birlikte, 19. yüzyıl İstanbul’unda ticaret hayatı ve yapıları da köklü değişimler geçirmiştir. Daha önceki yüzyıllardan farklı olarak, bu dönemde yapılmış İstanbul hanları, daha çok bürolara hizmet vermiş ya da çeşitli malların satıldığı yerler olarak kullanılmıştır. Caferiye Han, Kuveloğlu Han ve Mahmudiye Han, bu amaçla inşa edilmiş 19. yüzyıl büro hanlarından bazılarıdır (Şekil C160). Büro hanları, klasik Osmanlı ticaret hanları ile mekan düzeni açısından belli bir benzerlik içerisinde olmakla birlikte, batı ile olan etkileşim ve teknolojiye ilerlemelere paralel olarak, mimaride farklılıklar içermektedir (Gülenaz,1998:448) (Şekil C156).

19. yüzyıl hanlarında revakların yerini, demir korkuluklu galeriler, koridorlar veya holler almıştır. Artan yer sıkışıklığı nedeniyle yükselen binalar, genel olarak üç, dört veya beş katlı olarak inşa edilmişlerdir (Şekil C157). Buna karşın kat yüksekliklerinin nispeten azaldığı gözlenmektedir. Boyutlarının elverdiği ölçüde avluların üzeri iki yada dört tarafa eğimli cam çatılarla örtülüdür. Döşemeler demir putrelli volta döşemedir (Şekil C158).

Batılılaşmanın yoğun etkisi, han mimarisine ancak 19. yüzyılın ortalarından itibaren, yani oldukça geç yansımıştır. İçe dönük yapılar olan hanların dışa açılmasının

belirtisi olan cephelerin bezenmesi Osmanlı han mimarisi için yenidir. 19. yüzyıl İstanbul hanları, üzeri sıvalı tuğla yığma binalardır. Sıva üzerine rölyefik bezeme yapmak kolay olduğundan, Neo-Klasik, Neo-Rönesans ve Neo-Barok ağırlıklı eklektik cepheler, bu dönemde yaygın olarak kullanılmıştır (Şekil C157-C161). Pencere içeriden düz atkılı veya basık kemerli, dışarıdan ise, düz atkılı, kemerli veya alınlıklıdır (Gülenaz,1998:439-444) (Şekil C159-C164).

19. yüzyıla tarihlenen hanlardan bazılarının, Klasik Osmanlı hanlarını çağrıştıran özellikleri bulunmaktadır. Geçiş hanları olarak adlandırılan⁹ bu hanlar, tonoz, çapraz tonoz veya aynalı tonoz gibi geleneksel örtü sistemi ile volta döşeme gibi zamanına göre modern örtü sisteminin birarada kullanıldığı; cephe dekorasyonunun klasik Osmanlı ticaret hanları benzeri yalınlıkta olabildiği gibi, batı mimarisinden ödünç alınmış dekoratif elemanların da görülebildiği; yapı malzemesinde ise, klasik Osmanlı ticaret hanlarından farklı olarak demir putrel veya demir karkas kullanıldığı yapılarıdır (Gülenaz,1998:3) (Şekil C165-C166). Giritli Mustafa Paşa Hanı, Gül Kamondo Han, Kuyumcular Hanı, Ticaret Han, Zincirli Han (Galata), bu şekilde karma bir sistemle inşa edilmiş geçiş hanları arasındadır (Şekil C163-C164).

5.3. Restitüsyon Problemleri

Tez konusu olan Arap Hanı, plan şeması, kat adedi, mekanların üzerinin tonozla örtülü olması gibi özellikleriyle klasik Osmanlı hanlarına benzemekle birlikte, neo-rönesans diyebileceğimiz bir üslupta yapılmış cepheleri, orta avluda yer alan galeriyi taşıyan demir kolon ve girişleriyle 19. yüzyıl nitelikleri göstermektedir. Bu durum, yapının, bir önceki bölümde ayrıntılı tanımı yapılan geçiş hanlarından biri olabileceği ihtimalinin yanı sıra, 19. yüzyıl müdahaleleri geçirmiş, erken tarihli bir yapı olma olasılığını da akla getirmektedir. Restitüsyonla ilgili bu temel sorular, yapısal verilerle değerlendirilerek, plan, cephe, yapım tekniği ve malzeme özellikleri açısından tartışılmıştır.

5.3.1. Plan Özellikleri

Arap Hanı'nın, arsanın biçimine uygun olarak planlanmış organik yapısı, 18. ve 19. yüzyıl hanlarının ortak özelliğidir. Yapının, tonozlu bir geçitle ulaşılan bir orta avlu

⁹ “Geçiş hanları” kavramı, daha önce Y. Mimar Feyhan Şen'in Yıldız Teknik Üniversitesi'nde hazırladığı “19. Yüzyıl İstanbul Hanları” konulu yüksek lisans tezinde kullanılmıştır (Gülenaz,1998:3)

ve avluyu kuşatan odalardan oluşan ve klasik Osmanlı han mimarisine uyan mekan kurgusunun da, 19. yüzyıl avlulu büro hanlarında, benzer bir anlayışla tekrarlandığı görülmektedir. Caferiye Han, Kuveloğlu Han, Mahmudiye Han, bu şekilde yapılmış 19. yüzyıl İstanbul hanları arasındadır (Şekil C156-C160). Bu noktada, ayırt edici özellik, kat adedidir. Arsa değerinin artması ve yer sıkışıklığı nedeniyle, 18. yüzyılda üç katlı örneklerini görmeye başladığımız hanlar, 19. yüzyılda genellikle üç, dört veya beş katlı olarak inşa edilmişlerdir. Buna göre, iki katlı olan Arap Hanı'nın, arazi rantının yüksek olduğu 19. yüzyılda yapılmış olduğunu düşünmek zordur. Nitekim, Küçükpazar Kible Çeşme Sokak üzerinde yer alan Kuveloğlu Han'ın yapım tarihi 1888 olup, dört katlıdır (Gülenaz,1998:204) (Şekil C157).

Arap Hanı plan şemasında, köşe odaların çözümü, 18. ve 19. yüzyıl hanlarında pek rastlanmayan özellikler taşımaktadır (Şekil D2-3). Bunun nedeni, köşe odaları orta avluya bağlayan, hol olarak tanımlayabileceğimiz mekanların (Z03, 102, 103) bitişiğindeki mekanlardan (Z07, 106, 111) türetilmiş olmasıdır. 18 ve 19. yüzyıl hanlarında, mekanın sınırları, üst örtüsü ile net bir şekilde tanımlanmıştır. Arap Hanı'nda ise, bahsi geçen hol mekanlarını sınırlayan üst örtünün, bitişiğinde bulunan mekanların beşik tonoz örtüsünün devamı olduğu görülür (Şekil C26). Her iki mekanı ayıran duvar ise, taşıyıcı olmayıp, bölücü duvar niteliğindedir. Bu açıdan bakıldığında, Z03, 102 ve 103 mekanlarının varlığı, avlu cepheleriyle oluşturduğu üslup birliğine rağmen, hanın özgün tasarımıındaki bir çözümden çok, sonraki bir dönemde yapılmış bir müdahale gibi durmaktadır. Bu varsayıma dayanarak, Z07, 106 ve 111 mekanlarının avluya açılan tek, büyük mekanlar olduğu ve köşe odalara diğer mekanlardan geçilerek ulaşıldığı sonucuna ulaşılabilir. Ancak, bazı mekanların geçitlerle birbirine bağlandığı tespit edilmiş olsa da, adı geçen her mekan için bunu söylemek mümkün değildir (Şekil D2-D3).

Arap Hanı'nda Z12 (tuvalet) ve 111 mekanları dışındaki tüm mekanlarda ocak bulunmaktadır (Şekil D2-3). Bu durum, akla ilk olarak, ikamet fonksiyonunu getirmektedir. Konaklama hizmeti veren Osmanlı şehir hanlarında, genellikle, zemin katlar depo, üst katlar ise ikamet amaçlı kullanılmıştır. Bununla birlikte, Laleli'deki Taş Han (18. yy.) ve Küçükpazar'daki Çorlulu Ali Paşa Hanı (18. yy.) gibi, zemin kat mekanlarında da ocak bulunan, dolayısıyla, zemin katların da ikamete ayrılmış olduğu örnekler mevcuttur (Aksu,1999:52). Ancak, bu tip hanlarda, yolcuların hayvanlarıyla birlikte konaklaması düşünüldüğünden, genellikle ahırlar da

bulunmaktadır. Arap Hanı'nın ahırsız olarak inşa edilmiş olması, başka bir amaca hizmet vermek için yapıldığını düşündürmektedir. İstanbul şehir hanları içerisinde, bekar odaları diye adlandırılan ve şehre çalışmaya gelmiş, fakat evi olmayan insanların barınması için yapılmış, ahırsız hanlar da bulunmaktadır. Bu tip yerlerde ikamet edenlerin, 1882'de, İstanbul'un genel nüfusuna oranı yüzde ikidir (Gülenaz,1998:39'dan aktarılan Shaw, 1979). Arap Hanı'nın, ticaretin odak noktası olan hanlar bölgesine yakın konumu nedeniyle, nüfusun küçümsenemeyecek bir yüzdesine hizmet veren bekar odalarından biri olarak inşa edilmiş olması ihtimal dahilindedir. Ancak, tam da aynı nedenden ötürü, içerisinde ikamet edilmeyip, çeşitli malların imalat ve satışının yapıldığı, depolandığı veya büroların bulunduğu Osmanlı ticaret hanlarından biri de olabilir. Bu noktada sorulması gereken soru, 1943 tarihli Pervititch haritalarında "Arap Oteli" olarak adlandırılan hanın özgün fonksiyonunun konaklama olup olmadığıdır (Şekil A8). Mekanların içerisinde yer alan ocakların konumları, boyutları ve kullanım şekillerinin çözümlenmesi, bu tartışmada belirleyici olmuştur. Mekan içerisindeki konumlarına bakıldığında, iki oda dışındaki tüm ocakların, köşelere yerleştirildiği görülmektedir (Şekil D2-D3). Bu durum, ilk bakışta, ısınma amaçlı kullanılan ocağın mekanın ortasına yerleştirilmesi gibi genel bir kaniya ters düşmekle birlikte, Cedid Mehmet Efendi Medresesi ve Çorlulu Ali Paşa Medresesi gibi 18. yüzyıl yapılarında, ocakların köşelerde konumlanmış örneklerini görmek mümkündür (Şekil C167). Arap Hanı'nda yer alan ocakların, yerden yüksekliği ortalama 80 cm. olup, sonradan yükseltildiklerine dair herhangi bir iz bulunmamaktadır (Şekil D28). Kullanım amacı mekanı ısıtmak olan ocaklar arasında bu yükseklikte bir örneğe rastlanmamıştır. İncelenen örneklerdeki ocaklar, ya zemin kotundan başlamakta, ya da yerden 40-50 cm. yükseklikte olup, alt kısmında odunluk olarak kullanılan küçük bir bölme içermektedir (Şekil C168). Arap Hanı'nın yaklaşık tezgah yüksekliğindeki ocakları ise, ısınmadan farklı bir amaca hizmet vermiş olabileceklerini düşündürmektedir. Bu nedenle, klasik Osmanlı ticaret hanlarında, imalat amaçlı kullanılmış ocakların araştırılması gerekli görülmüştür. İncelenen 18. yüzyıl hanları içerisinde, demirin dövülerek işlendiği atölyelerin günümüzde de varlıklarını devam ettirdikleri görülmektedir. Bu atölyelerde kullanılan ocakların özgün olup olmadıklarına dair kesin bir yargıya varmak mümkün değildir. Bununla birlikte, imalatın gerektirdiği boyutlar hakkında fikir vermeleri nedeniyle dikkate değer bulunmuştur. Genel olarak, demirin dövülmeden önce ısıtılıp tavlınması için kullanılan ocaklar, bazen Kalcılar Hanı'nda görüldüğü

gibi neredeyse bir mekan oluşturacak kadar büyük olabilmektedir (Şekil C170). Ancak, halka, kanca gibi, görece küçük ürünlerin imalatında kullanılan ocakların, boyutları açısından Arap Hanı'ndaki ocaklara benzediği görülmektedir (Şekil C169). Sonuç olarak, mekan içerisinde ocakların yeri, restitüsyona yönelik fonksiyona dair kesin bir veri oluşturmamaktadır. Ocakların boyutları ve yerden yükseklikleri dikkate alındığında ise, imalat amaçlı kullanılmış olmaları ihtimali ağırlık kazanmaktadır.

5.3.2. Cephe Özellikleri

Klasik Osmanlı han mimarisine uyan mekan anlayışının aksine, Arap Hanı'nın cepheleri, neo-rönesans diyebileceğimiz bir üslupta yapılmış olup, 19. yüzyılın batılı karakterini net bir şekilde yansıtmaktadır (Şekil C1). Mekan kurgusu ve cephe düzeni arasında görülen bu çelişki, hanın, 19. yüzyıl tadilatları geçirmiş, daha erken tarihli bir yapı olması olasılığının restitüsyon kapsamında tartışılmasına neden olmuştur. İncelenen hanlar arasında, 19. yüzyıl müdahaleleri geçirmiş erken tarihli yapılar mevcuttur. Örneğin, 18. yüzyıl yapısı olan Yaldızlı Han'ın giriş kapısı ve girişi orta avluya bağlayan geçit üzerinde yer alan pencerelerinin, Arap Hanı'ndakine çok benzeyen bir üslupla yenilenmiş olduğu görülmektedir (Şekil C171-C172-C173).

Hanın, kuzey ve güney cephelerinin tuğla duvar üzerine taş kaplama olduğu düşünüldüğünde, kaplamanın var olan bir cephenin üzerine sonradan giydirilmiş olması mümkün gibi görünmektedir (Şekil C133-C134). Taş kaplamanın kalınlığı 11-12 cm.dir. Pencerelerin yuvarlak kemerli olan kısmında, kemer kalınlığı, yaklaşık kaplama kalınlığı kadardır. Kaplamanın gerisinde kalan duvar, ortalama 35 cm. kalınlığında olup, yapının beden duvarlarına nazaran daha incedir (Şekil D2-D16). Duvar kalınlıklarında görülen bu farklılık cephenin tamamen yenilenmiş olabileceği ihtimalini de düşündürmektedir. Hanın orta avluya bakan cepheleri, kuzey ve güney cepheleri ile aynı mimari üsluba sahip olmakla beraber, yapılan kısmi sıva raspası sonucu, taş kaplama tekniğinin bu bölümde tekrarlanmadığı anlaşılmaktadır. İç ve dış arasında görülen bu dil birliği, dış cepheler üzerinden tartışılan, cephenin yenilenmiş olması olasılığını, iç cepheler için de geçerli kılmaktadır.

Osmanlı mimarisinde cephe, kullanılan malzeme ve yapım tekniği açısından belli bir özeni yansıtır. Batıda Rönesans'la birlikte görülen mevcut yapıların cephelerini giydirme anlayışı Osmanlı mimarisine yabancıdır. Ancak yapı, yangın, deprem vb. afetler nedeniyle zarar görmüşse, döneminin özelliklerini yansıtan tadilatlar

görülebilmektedir. Bu nedenle, öncelikle, Arap Hanı'nın 19. yüzyılda geçirmiş olabileceği afetler araştırılmış, 1861¹⁰ ve 1892 tarihlerinde, Küçükpazar'da meydana gelen, kayıtlara geçmiş iki büyük yangın tespit edilmiştir (Şekil A5). Yapım tarihi tam olarak bilinmemekle beraber, Arap Hanı, restitüsyon tartışmalarında öngörüldüğü gibi, 18. yüzyıl veya 19. yüzyılın başlarında yapılmış bir yapı ise, 1841 ve 1894 yıllarında, İstanbul'da meydana gelen depremlerde de hasar görmüş olabilir (Pamukciyan,1994:33-35). Ancak, taş kaplamadan alınan numunelerin incelenmesi sonucunda, taşın yüzeyinde görülen siyah tabaka oluşumuna, yangının değil, hava kirliliğinin neden olduğu anlaşılmıştır. Bu durumda, yangında zarar görmüş cephenin yenilenmesi gibi bir ihtiyaç ortaya çıkmışsa, bu uygulama, 1892 yangınına takiben yapılmış olmalıdır. Bununla birlikte, güney cephesinin her iki köşesinde yer alan kuş evlerinin varlığını, 19. yüzyılın sonunda yapılmış bir cepheyle bağdaştırmak oldukça zordur. Galata'da Serpuşçu Han ve Tahtakale'de Şeyh Davut Hanı gibi, 19. yüzyıla tarihlendirilen hanların cephelerinde de kuşevleri vardır (Barışta,2000:163,167). Ancak, adı geçen hanlar, 18. yüzyıl Osmanlı han mimarisinin cephe anlayışını devam ettirmiş olmaları bakımından Arap Hanı'ndan ayrılmaktadır.

5.3.3. Yapım Tekniği ve Malzeme

Arap Hanı'nın tuğla kagir beden duvarları, 18. yüzyıl han mimarisinin taş-tuğla almaşık duvar örgüsünden farklı olup, 19. yüzyıl özellikleri gösterir. Bununla birlikte, mekanların üzerinin volta döşeme yerine beşik tonozla örtülü oluşu, hanın, tipik bir 19. yüzyıl hanı olmadığına işaret eder. Bu nedenle, hanın, Klasik Osmanlı hanlarına ait özellikler ile batı etkisinin bir arada görüldüğü ve geçiş hanları diye adlandırılan grup içerisine dahil edilebileceği düşünülmüştür. Nitekim, incelenen hanlar arasında, geçiş hanı olarak kabul edilen Giritli Mustafa Paşa Hanı, Arap Hanı ile en fazla benzerlik gösteren yapıdır (Şekil C164-C179). Az katlı oluşu, orta avlu etrafında yerleştirilmiş odalardan oluşan planı ve 19. yüzyıl özellikleri gösteren cephesi ile Arap Hanı'na benzeyen bir başka yapı, Galata'da bulunan Zincirli Han'dır (Şekil C174-C175). Ancak, yakın zamanda zemin kat mekanlarında yapılmış sıva raspası sonucu ortaya çıkan taş-tuğla almaşık duvar örgüsü, geçiş hanları arasında sayılan hanın, 18 veya daha önceki bir yüzyıla ait olduğunu göstermektedir

¹⁰ Osmanlı Arşivleri'nde bulunan, hicri 1278 (miladi 1861) tarihli belgede, Küçükpazar'da meydana gelen yangın mahallinin tanzimi için atanan mühendis ve amelelere ödenmek üzere 5500 kuruşun hazineden temin edilmesi istenmektedir (Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İrade Dahiliye, No: 32006)

(Şekil C176). Böyle bir örnek, detaylı bir inceleme yapıldığında, diğer hanlarda da benzer bir sonucun ortaya çıkabileceği şüphesini yaratmaktadır. Bu durumda, Arap Hanı'nı geçiş hanı olarak kabul etmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

Orta avluda bulunan galerinin beşik tonozunu taşıyan dövme demirden yapılmış kolon ve kirişlerden oluşan sistem, yapıya özgü strüktürel bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil D17). Tonozun yükü, karşılıklı duvarlara oturan ve aralarındaki mesafe 13-14 cm. olan iki adet kirişe taşınmaktadır (Şekil D2-3). Kuzey-güney ve doğu-batı doğrultusunda yerleştirilmiş olan kirişler sürekli olup, kesişme noktalarında birbirini içerisinden geçirilmek suretiyle inşa edilmişlerdir. Bu işlemi yerinde uygulamanın güçlüğü göz önüne alındığında, kirişlerin, önceden, istenilen şekilde hazırlanıp, bir bütün halinde monte edilmiş olabileceği düşünülebilir. Ancak, dar bir mekan olması nedeniyle, bu olasılık da oldukça zor bir yapım sürecini gerektirmektedir.

Başka hiçbir yapıda rastlanmayan bir çözüm olması, galeriyi taşıyan konstrüksiyonun özgün yapıya ait olup olmadığı sorusunu gündeme getirmiştir. Yapım tekniği, ilk bakışta, duvar kaldırma sırasında kullanılan tekniğe benzemekle birlikte, kirişlerin doğrultusunda olduğu varsayılan duvarlar, plan şemasıyla örtüşmemektedir. Önceki bölümde, yapının, yangın, deprem vb. bir afetten dolayı hasar görmüş olabileceğine dair yapılan tartışmaların paralelinde, tadilat geçirmiş erken tarihli bir yapının varlığı sorgulanabilir. Galeriyi taşıyan konstrüksiyonun yenilenmesini gerektirecek çapta bir tadilat, yapının en azından zemin kat seviyesine kadar yıkılmış olduğu varsayımına dayanır ki, sıva raspası yapılmadan bu konuda net bir veri elde etmek mümkün değildir. Bununla birlikte, orta avlunun güney duvarı üzerinde doğu- batı doğrultusunda yer alan ahşap kirişin, yapı elemanı olarak handa bir benzerinin bulunmayışı, kirişin, bahsi geçen erken tarihli yapıya ait olabileceğini düşündürmektedir (Şekil C139). Ancak, var olan bir demir gergi ya da kirişin, sonradan ahşapla değiştirilmiş olması da ihtimal dahilinde olduğundan, kesin bir yargıya varabilmek için, ahşabın yaşının tespit edilmesi gerekmektedir. Erken tarihli bir yapı varsayımı, beraberinde, yapının birinci katındaki mekanlara ulaşımı sağlayan galerinin özgün halinin nasıl olabileceği sorusunu da getirmektedir. 18. yüzyıl han yapılarının revaklı galeri çözümleri göz önüne alındığında, bu olasılık üzerinde durmakta fayda görülmüştür. Ancak, mevcut yapıda, revaklı bir strüktürün varlığına dair herhangi bir iz tespit edilememiştir. Orta avlunun ebatlarının ve galeri kat

yüksekliklerinin de böyle bir çözüme elverişli olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Sonuç olarak, demir kolon ve kirişlerden oluşan strüktürün, yapıya sonradan eklendiğine dair kesin bir veri bulunmamaktadır. Aksine, özgün tasarımın bir parçasıysa, yapı, 19. yüzyıl başlarında inşa edilmiş olmalıdır. Çünkü, demirle ilgili yapım tekniklerinin oldukça geliştiği 19. yüzyılın ikinci yarısında, böyle bir sistemin çözüm olarak tercih edildiğini düşünmek zordur.

Arap Hanı'nda orta avlunun üzeri iki tarafa eğimli bir çatıyla örtülüdür. Ondülin levhalardan oluşan çatı örtüsünü taşıyan demir aşık ve mertekler, ortalama 60 cm. yüksekliğindeki pencerelerden meydana gelen cam bir bandın üzerine oturur (Şekil C43-D8). 18. yüzyılın açık avlulu hanlarının aksine, 19. yüzyılda inşa edilmiş hanların büyük çoğunluğunda, değişen malzeme ve yapım teknolojilerinin sağladığı imkanlar ölçüsünde, orta avlunun üzeri, iki ya da dört tarafa eğimli, cam bir çatıyla örtülmüştür (Şekil C180-C181-C182). Mevcut durumda, Arap Hanı'nın ondülin levhalardan oluşan üst örtüsünün 20. yüzyıl eki olduğu açıktır. 1943 Pervititch haritalarında, orta avlunun üzerinde camlı bir çatının olduğu belirtilmiştir (Şekil A8). Ancak, strüktürü oluşturan aşık ve mertekler arasındaki mesafe, camın yerleştirilmesi için uygun görünmemektedir. Benzer örneklerde, camların, kısa kenar doğrultusunda, yaklaşık 30 cm. arayla yerleştirilmiş, ters T formunda merteklere oturtulduğu görülmektedir (Şekil C180). Arap Hanı'nda böyle bir sistemin varlığı düşünülebilir, fakat doğruluğunu kanıtlayacak herhangi bir yapısal veriye rastlanamamıştır. Giritli Mustafa Paşa Hanı gibi, özgün halinde açık avlulu olduğu bilinen bazı hanlarda, avlunun üzerinin sonradan kapatılmış olması, Arap Hanı'nda avluyu örten konstrüksiyonun özgünlüğünün tartışılmasına neden olmuştur (Şekil C179). İlk tasarımında açık avlulu olarak planlanmış han yapılarında, avlu cepheleri mutlaka bir saçakla sonlanmaktadır. 19. yüzyıl kapalı avlulu hanların hiçbirinde rastlanmayan bu detay, ayırt edici bir özelliktir (Şekil C180-C181). 18. yüzyıl hanlarında genellikle kirpi saçak, 19. yüzyıl yapılarında ise profilli bir silme olarak ifade bulan bu bitiş detayının herhangi bir türünün, Arap Hanı'nda uygulandığına dair bir iz bulunmamaktadır (Şekil C162-C178). Bununla birlikte, çatıyı oluşturan strüktürün üzerine oturduğu duvar kotlarında görülen düzensizlik, bir müdahalenin varlığına işaret etmekte ve çatının üzerinde yükseldiği pencere sırası bu düzensizliği gidermek üzere konulmuş gibi görünmektedir (Şekil C43).

Arap Hanı'nda, çatıya çıkışı sağlayan dökme mozaik merdivenlerin, malzeme ve yapım tekniği olarak 20. yüzyıl özellikleri taşıması, restitüsyona dair tartışılması gereken bir diğer noktayı oluşturmaktadır (Şekil C39). İncelenen 18 ve 19. yüzyıl hanlarında, çatıya çıkan sabit bir konstrüksiyonun olmadığı görülmektedir. Ancak, bazı hanların galeri üst örtüsünde, gerektiğinde portatif bir merdiven aracılığıyla çatıya çıkılmasını sağlamak için bırakıldığı düşünülen boşluklar bulunmaktadır (Şekil C183). Arap Hanı'nda da, böyle bir çözümün tekrarlandığı düşünülebilir. Bu durumda, merdiven yapıya sonradan eklenmiş ise, galerinin tonoz örtüsünde kafa kurtaracak mesafede bırakılmış olan açıklık, geç dönem müdahalesi olmalıdır (Şekil D47). Nitekim, merdiven başlangıcına yerleştirilmiş ahşap dikme ve üzerindeki ahşap kiriş, tonozu desteklemek amacıyla yapılmış olup, bu düşüncüyü doğrular niteliktedir (Şekil C40-C41). Bununla birlikte, sabit bir merdiven konstrüksiyonunun inşasına neden gerek duyulduğu bilinmemektedir.

5.4. Değerlendirme ve Restitüsyon Önerisi

Restitüsyon problemleri ile ilgili yapılan tartışmada, çeşitli olasılıkların değerlendirilerek, konunun çok yönlü olarak ele alınmasına çalışılmış, ancak, daha kapsamlı bir araştırmaya zemin oluşturması açısından önemli sayılabilecek bu tartışmanın sonucunda, restitüsyona yönelik kesin bir yargıya varmak mümkün olamamıştır.

Hanın günümüzdeki sahiplerinden biri olan Erol Baruter ile yapılan görüşmeler sonucunda, yapının, satın alındığı 1951 tarihindeki durumu ve günümüze kadar geçen süre içerisinde yapılan değişiklikler ile ilgili bilgiler toplanabilmektedir. Hanın, 1956 yılında, Ragıp Gümüşpala Caddesi'nin yapım çalışmaları sırasında çekilmiş fotoğrafı da, restitüsyona dair önemli bir belge niteliğindedir (Şekil C190). Yapısal verilerle birlikte değerlendirilen bu bilgiler doğrultusunda, yapının, 1943 tarihli Pervititch haritalarında "Arap Otel" olarak adlandırıldığı döneme ait restitüsyon önerisinin geliştirilebileceğine karar verilmiştir (Şekil A8).

Belirtilen zaman dilimi içerisinde, yapının nispeten iyi korunmuş olduğunu söylemek mümkündür. Bununla beraber, Erol Baruter ile yapılan görüşmenin sonucunda, Z11 ve 112 mekanlarında, mekanın bütünlüğünü bozacak nitelikte köklü değişiklikler yapılmış olduğu öğrenilmiştir. Z11 mekanı, 1980'li yıllarda, iki odanın birleştirilmesiyle oluşturulmuştur (Şekil D2). Mekanların tonoz üst örtüleri I profil

kirişlerle desteklenerek iki mekanı ayıran duvar kaldırılmış ve giriş kapısının yeri değiştirilmiştir (Şekil C22). İki I profil arasında kalan boşluktan, kirişlerin üzerine basan tonozların tuğla örgüsü ve kapı boşluğunun kemeri görülebilmektedir (Şekil C75-C76). Bu verilere dayanarak, plan şemasının 1. katla aynı olduğunu söylemek mümkündür (Şekil D3-D41). 112 nolu mekanın ise özgün fonksiyonu tuvalettir. Sonradan, mekanın duvarları, zemin ve tavanı suntalarla kaplanarak oda haline getirilmiştir (Şekil C119-D48). Birinci katın merdiven sahanlığında, 112 nolu mekanın doğu duvarına dayalı olan lavabo, tuvaletin kapatılmasından sonra yaptırılmış olmalıdır (Şekil D8).

Arap Hanı'nın plan şemasında görülen değişiklikler, genel olarak, kullanıcı gereksinimlerinden doğan bir takım müdahaleleri içermektedir. Z05 mekanında, girişin üstüne yerleştirilmiş olan asma kat ve Z07 mekanı içerisinde bulunan demir konstrüksiyon gibi, yer kazanmak veya mekanı bölmek amacıyla, kullanıcılar tarafından yapıya eklenmiş niteliksiz elemanlar restitüsyon önerisinde kaldırılmıştır (Şekil D46-D48). 108 nolu mekan içerisinde yer alan volanların, 1970'li yıllarda, sacın preslenmesi işlemi esnasında kullanıldığı, dolayısıyla hanın otel olarak hizmet verdiği dönemden çok sonra mekana eklenmiş olduğu anlaşılmaktadır (Şekil C108).

Yapıda bazı mekanları birbirine bağlayan geçitler bulunmaktadır. 109 ve 110 mekanlarını birbirine bağlayan kemerli geçidin özgün olduğu düşünülmektedir (Şekil C110). Z09 mekanının doğu duvarı üzerinde yer alan büyük kemerli nişin özgün halinde, Z08 mekanına açılan bir geçit olduğu tahmin edilmektedir (Şekil D2-D41). Z06 ve Z07 mekanları ile Z10 ve Z09 mekanları arasındaki kapı boşluğunun, kiracıları tarafında, ortak kullanım amaçlı, sonradan açıldıkları bilinmektedir (Şekil C55-C68).

Z08, Z10, Z11, 104 ve 109 mekanlarındaki ocakların, zaman içerisinde işlevlerini yitirdikleri için tahrip edilmiş veya kapatılmış oldukları görülmektedir (Şekil D2-D3). Bu ocakların, Z06 ve 106 mekanlarında yer alan ocaklar esas alınarak restitüsyonu önerilmektedir (Şekil D41). Z10 ve Z11 mekanları arasındaki kemerli geçidin özgün halinde, Z11 mekanına ait bir niş olduğu düşünülmektedir. 109 mekanının duvarı üzerinde, kapatılmış iki nişin izleri okunabilmektedir (Şekil D42).

Arap Hanı'nın Kible Sokak üzerinde yer alan girişi, bugün, kaldırım kotuna göre 52 cm., yol kotuna göre ise 71 cm. aşağıdadır (Şekil D1). İlk yapımda, yapının giriş

kotunun yol hizasında ya da bir basamak yukarıda olması gerekmektedir. Hanın giriş kotunun ± 0.00 olduğu kabul edildiğinde, yol kotu, bugünkü yol kotundan yaklaşık 80 cm. aşağıda olmalıdır (Şekil D40).

Hanın kuzey cephesi, parsel sınırından 13- 17 m. geri çekilerek oluşturulmuştur (Şekil D1). Hanın kiracıları tarafından depo olarak kullanılmak üzere, sonradan üstü kapatılan mekanın döşemesi, zemin kat pencerelerinin denizlik seviyesinde olup, cephenin gerisinde yer alan mekanların döşeme kotundan yaklaşık 85 cm. yüksektir (Şekil D9-D45). Özgün döşeme kotunun, en azından, cephe gerisinde yer alan mekanların kotu ile aynı olduğu 1956 yılında çekilmiş hava fotoğrafında da net bir şekilde görülebilmektedir (Şekil C190-D50).

Handa bulunan tüm mekanların döşeme kaplaması şaptır. Erol Baruter ile yapılan görüşme sonucunda, yapının satın alındığı 1951 tarihinde, odaların döşeme kaplamasının ahşap olduğu, ancak kötü durumda olan kaplamaların sökülerek zemine şap döküldüğü öğrenilmiştir. Ahşap kaplamaların, yapının otel olarak kullanıldığı dönemden kalma olduğu düşünülmektedir (Şekil D51). Handa günümüze kalan tek özgün döşeme kaplaması, 1. katan çıkan merdivenin yoğun kalker kaplaması olup, zemin kat sahanlığında da aynı malzemenin kullanılmış olduğu görülmektedir (Şekil C30). İncelenen 19. yüzyıl hanlarından Ticaret Han ve Kuveloğlu Han'da, Arap Hanı'na benzer bir şekilde, merdivenin kaplama malzemesi yoğun kalkerdir (Şekil C184-C185). Adı geçen hanlarda, avlu zemininin de 70 cm.x70 cm. boyutlarında kalker blokları ile döşeli olması, Arap Hanı'nın bugün şap olan avlu döşemesinin özgün hali hakkında fikir vermektedir (Şekil D41-D42).

Yapının cepheleri, genel olarak iyi korunmuş olmakla birlikte, kaplama taşlarında bozulmalar, pencere sövelerinde ve silmelerde ise yer yer erime ve kopmalar mevcuttur. Restitüsyonda önerisinde, bozulmuş olan bölümler özgün detaylara göre tamamlanmıştır (Şekil D49-D50). Yapının kuzey cephesi kısmen, güney cephesinin ise tamamı çimento harçlı sıva ile sıvanmıştır. Kaplama olarak kullanılan volkanik tüf ve kireç taşı kolay yıpranan malzemelerdir. Bu bozulmadan kaynaklanan kötü görüntüyü kapatmak amacıyla, daha sonraki bir dönemde cephenin üzeri sıvanmış olmalıdır.

Yapının iç avluya bakan pencerelerinden Z11 ve 111 mekanlarının ahşap giyotin pencere doğramalarının en erken tarihli uygulamalar olduğu düşünülmektedir (Şekil

C21). Ancak, yapının kuzey ve güney cephesinde, birinci kat seviyesinde yer alan pencere doğramaları, 1951'den sonra değiştirilmiş olmalıdır (Şekil C11). Detaylarına bakıldığında, 1950 ve 1970 yılları arasında, yaygın olarak kullanılmış bir doğrama tipi olduğu görülmektedir (Şekil D21). Zemin kat merdiven sahanlığına bakan ahşap giyotin pencere hariç, dış cephelerde yer alan tüm zemin kat pencere doğramalarının yakın dönemde değiştirilmiş olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, restitüsyon önerisinde, üst kat pencere doğramaları esas alınmıştır (Şekil D49-D50). Orta avluya bakan cephelerde, değiştirilmiş olan doğramaların restitüsyonunun, Z11 ve 111 mekanlarının ahşap giyotin pencereleri esas alınarak önerilmesine karar verilmiştir. Hanın kiracılarından öğrenildiği üzere, restitüsyon önerisinin getirildiği tarihte, hanın ana giriş kapısı ahşaptır. Mevcut metal kapı, güvenlik nedeniyle 10 yıl kadar önce takılmıştır (Şekil C19). İncelenen 18 ve 19. yüzyıl hanlarında, ana giriş kapılarının dövme demirden yapılmış olduğu gözlemlenmiştir (Şekil C186-C187-C188-C189). Ahşap kapılı bir han örneğine rastlanmamış olduğundan, tipolojik karşılaştırmalara dayalı restitüsyon önerisi demir kapılar üzerinden getirilmiştir (Şekil D49-D45).

Orta avlunun üzerini örten demir strüktürün yan yüzeyleri cam olmakla birlikte, üst örtü ondülin levhadır (Şekil C18). Önceki bölümde, konstrüksiyonun özgünlüğüne dair yapılan tartışmalardan kesin sonuçlar elde etmek mümkün olmamıştır. Ancak, 1943 tarihli Pervititch haritasında avlunun üzerinde cam bir çatı olduğu belirtilmektedir (Şekil A8). Bu nedenle, incelenen 19. yüzyıl han yapılarının iki tarafa eğimli cam çatı uygulamaları esas alınarak restitüsyon önerisi geliştirilmiştir (Şekil C180-C181-D44).

Yapının çatı çözümünde, 107, 108, 109 ve 110 mekanlarının tonoz örtüsünün iki tarafa eğimli yapılar aralarda dereler bırakıldığı görülmektedir (Şekil C17). Bugünkü haliyle şap ve yer yer yalıtım amaçlı ziftle kaplanmış olan çatının bu bölümü ile 104 mekanının üzerine denk gelen kısmının, 1951 tarihinde alaturka kiremit ile kaplı olduğu öğrenilmiştir. 1956 tarihli fotoğrafta da açıkça görülen kiremitler eğimin üzerine serbest yerleştirilmiş olmalıdır (Şekil C190-D43).

6. RESTORASYON

6.1. Yaklaşım

Tarihi yapıların korunmasında, sürekli bakımlarının sağlanması gibi temel bir yaklaşımdan yola çıkarak, ilk yapılış amaçlarını yitirmiş ve bunun sonucunda terkedilen veya mimari özelliklerine uygun olmayan işlevler için kullanılan yapıların, bilinçsiz müdahaleler ve bakımsızlık nedeniyle bozulmalara açık olduklarını söylemek mümkündür. Bu tip yapılar söz konusu olduğunda, yapının onarımına yönelik fiziksel müdahalelerin yanı sıra, uygun işlev önerisinin getirilmesi ve restorasyonu için ekonomik olanak sağlanması, yapının yaşatılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Tez konusu olan Arap Hanı'nın, depo, atölye, ofis olarak kullanılan mekanların yanı sıra, barınma amaçlı kiralanan mekanları da içermesi ve üst kat mekanlarının büyük bir bölümünün boş olması, hanın, günümüz ticari etkinliklerine cevap verecek nitelikte etkin kullanılamadığını göstermektedir. Bu nedenle, yapının mekansal özellikleri ve içinde bulunduğu çevrenin tarihi atmosferi göz önüne alınarak yeniden işlevlendirilmesi uygun görülmüş, yeni işlev önerisinin, yapının restorasyonu için ekonomik olanakları sağlayacak bir altyapıya sahip olması ve bölgenin olumsuz koşullarını iyileştirmeye yönelik bir katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Arap Hanı restorasyon projesi, 1943 yılına ait restitüsyon önerisi esas alınarak geliştirilmiştir.

6.2. Yapı İçin Yeni Kullanım Önerisi

Günümüzde pek çok tarihi yapı, hissedarlarının arasındaki anlaşmazlıklar, maddi yetersizlikler, kurumlara ait bir yapı ise bürokratik engeller nedeniyle, uzun süre bakımsız kalmakta, yapının restorasyonuna yönelik girişimler yavaş yürümekte veya hiç gerçekleşmemektedir. Arap Hanı'nın az hissedarlı bir özel mülkiyet olmasının, yeni işlev önerisini hayata geçirmeyi kolaylaştıracağı düşünülebilir. Ancak, yapı sahiplerinin böyle bir beklentilerinin olmasının aksine, yapıyı elden çıkarmak

istedikleri bilinmektedir. Han sahiplerinin bu tutumu nedeniyle, yeni işlev önerisi için, yakın çevreden gelebilecek taleplerin araştırılması gerekli görülmüştür.

İstanbul'un sayılı büyük sanayi şirketlerinden olan Altınmarka Gıda ve Ülker işbirliği ile, ilki, 2004 yılında, Eminönü'nde açılan "Kahve Dünyası", Türk kahvesinin satışı ve servisini beraber içeren bir konseptle ortaya çıkmıştır (Şekil C191-C192). "Kahve Dünyası" adının markalaşması ve dünyaca ünlü Starbucks'lara rakip olacak, yerel kahve zincirinin kurulması hedeflenmektedir. Böyle bir hedefle yola çıkan firmanın, Tarihi Yarımada'da açmış olduğu ilk birimin, mekan kurgusu açısından Avrupa'daki benzerlerinden bir farkının olmadığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle, tez konusu olan Arap Hanı'nın, "Kahve Dünyası" zincirinin Tarihi Yarımada'daki merkezi olmak üzere önerilebileceği düşünülmüştür. Kahvenin yanı sıra, kakao yağı, kakao likörü ve kakao tozu da üreten firmanın ürün yelpazesindeki çeşitlilik ve Ülker ile olan ortaklığı göz önüne alındığında, hanın, kahve, kakao ve çikolata ekseninde satış birimlerini içeren, Türk kahvesinin ve kahve kültürünün tanıtımına yönelik sergi birimlerinin bulunduğu, gelen insanların aynı zamanda oturup kahve içebilecekleri bir mekan olarak tasarlanmasına karar verilmiştir.

6.3. Yeni İşlevin Mekansal Organizasyonu

6.3.1. Zemin Kat (Şekil D54)

Hanın avluya açılan zemin kat mekanları, alışveriş yapmaya gelen insanların kolayca işlerini görebilmeleri açısından, satış birimlerine ayrılmış, Z11 ve Z12 mekanları kahve, Z10 mekanı kakao ürünleri, Z06 mekanı ise çikolata satışının yapıldığı mekanlar olarak düzenlenmiştir. Hanın kuzeydoğu köşesinde yer alan ve kemerli bir geçitle birbirine bağlanan Z08 ve Z09 mekanlarının, el değirmeni, kahve soğutucusu, dibek, cezve, zarflı fincanlar gibi kahve ile ilgili kullanan geleneksel araçların sergilendiği bir müze haline getirilmesine, Z05 mekanının ise, sergilenen ürünlerin benzerlerinin satıldığı, turistlere yönelik hediyelik eşya dükkanı olmasına karar verilmiştir. Z07 mekanı idari birime ayrılmıştır.

Hanın orta avlusu kahvenin çekildiği yer olarak tasarlanmış, böylece kahve çekirdekleri çekilirken yayılan aromatik kokunun tüm mekanları kaplaması amaçlanmıştır. Kahve çekme makinesi ile çuvallar içinde sergilenen kahve, yerden

30 cm. yükseltilmiş bir platformun üzerine yerleştirilerek avludan koparılmıştır (Şekil D60). Orta avlunun güney duvarı üzerine yerleştirilecek dev ekrandan, kahve tarihi ve kahvehane kültürü ile ilgili çeşitli belgesellerin gösterilmesinin mekanı daha da canlandıracağı düşünülmüştür (Şekil D66).

Birinci kata çıkan merdivenlerin altında yer alan mekanın depo olarak kullanılması uygun görülmüştür. Hanın güneybatı köşesinde yer alan tuvalet mekanının ise, çağdaş bir düzenleme ile birlikte yine tuvalet olarak kullanılmasına karar verilmiştir (Şekil D68).

6.3.2. Birinci Kat (Şekil D56)

Birinci kat mekanları hana vakit geçirmeye gelenlere hitap eden, Türk kahvesinin yanısıra kakaolu tatlı servisinin de yapıldığı mekanlar olarak tasarlanmıştır. “104, 105, 107, 108, 109, 110 ve 111” numaralı mekanlar, bu amaca uygun olarak yeme-içme mekanları olarak tasarlanmış, 106 mekanı servis mekanına ayrılmıştır. 112 mekanının ise, özgün durumunda olduğu gibi tuvalet olması planlanmıştır (Şekil D68).

6.4. Yapının Onarımına İlişkin Önerilen Müdahale Teknikleri

Arap Hanı’nın restorasyonuna yönelik yapılacak müdahaleler; eklerden arındırma ve temizleme, sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme ve yeniden yapma başlıkları altında değerlendirilmiştir.

6.4.1. Eklerden Arındırma ve Temizleme

Genellikle, mekanların farklı bir şekilde kullanımına yönelik olarak, geçici amaçlarla yapılmış olan ekler, niteliksiz uygulamalar olup, kaldırılmalarına karar verilmiştir. Bu nedenle, yapının arka bahçesinin üzerini kapatmak amacıyla yapılmış çatı, Z04 mekanında girişin üstünde yer alan asma kat, Z07 mekanında mekanı bölmek amacıyla yapılmış metal konstrüksiyon, Z09 ve Z10 mekanlarını birleştirmek üzere sonradan eklenmiş olduğu bilinen kapı, galerinin güneybatı köşesinde yer alan lavabo ve bazı mekanlarda nişlerin önüne takılmış olan kapaklar kaldırılmalıdır (Şekil D53-D55).

Mekanlarda özgün niş, ocak ve geçitlerin yerlerine yapılan dolgular sökülmalıdır.

Çatıya çıkışı sağlamak amacıyla, 20. yüzyılda yapıya eklendiği düşünülen dökme mozaik merdiven ve merdiven kulesinin, yapının bütünlüğünü olumsuz etkilemesi nedeniyle kaldırılması uygun görülmüştür (Şekil D65-D66).

Mekanların döşemesine dökülen şaplar ile bazı mekanların tavanlarındaki çimento sıvalar sökülmeli, 112 mekanının zemin, duvar ve tavanını kapatan suntalar çıkarılmalıdır. Onarım amaçlı çatıya dökülmüş olan şap ve ziftler kaldırılmalı ve bazı bacaların yüzeyinde görülen çimento sıvalar sökülmelidir (Şekil D57-D58).

Kuzey ve güney cephelerinin taş kaplaması üzerindeki çimento sıvalar sökülmeli, cephe temizliğinde kullanılacak teknik, koruma kimyacıları tarafından, taşların türü, kir tabakasının niteliği gibi tespitlerin yapılmasının ardından kararlaştırılmalıdır. Taş yüzeylerindeki çatlaklara girerek büyümüş olan otlar temizlenmeli ve restorasyon sonrasında, belirli bir program dahilinde, blosid uygulamaları önerilmelidir (Şekil D69-D71).

Özellikle geniş yüzeyli silmelerin ve cephe kaplama taşlarının üzerinde görülen yosunlanma ve mekanların duvarlarında meydana gelen tuzlanmanın giderilmesi için uygun bir kimyasal karışım uygulanmalıdır.

Galeriyi taşıyan demir kolon ve kirişler, zemin kat pencerelerinin demir şebekeleri ve dış cephedeki kılıçlardan korozyona uğramış olanlara yönelik bir inceleme yapılmalı, kullanılabilecek durumda olanlar, pas sökücü ile temizlendikten sonra üzerlerine şeffaf koruyucu sürülmelidir.

6.4.2. Sağlamaştırma

Yapının taşıyıcı sisteminde çıplak gözle tespit edilebilecek hasarlar bulunmamakla birlikte, restorasyon öncesinde, konunun uzmanları tarafından yapılacak detaylı bir çalışma ile zeminin, duvarların ve galeriyi taşıyan demir konstrüksiyonun durumunun incelenmesi yerinde olacaktır.

Hanın batı duvarı ile komşu parselindeki yapı arasında bırakılmış ışıklık benzeri boşluklar, duvarın sıvasız ve dış etkilere açık yüzeyinin yağmur suyuna maruz kalmasına neden olmaktadır. Duvarın dış yüzeyine, suyun duvar bünyesine girmesini engelleyecek bir yalıtım önerilmelidir (Şekil D53-D55).

6.4.3. Bütünleme

Çatıya çıkışı sağlamak üzere galeri tonozunda açılan boşluğun ve özgün olmadıkları tespit edilen geçitlerin özgün malzeme ve yapım tekniğinde örülerek tamamlanması gerekmektedir (Şekil D67-D68).

Yapının pencere kemer ve kilit taşlarında, söve, silme ve birinci kata çıkan merdiven basamaklarında estetik bütünlüğü bozduğu düşünülen kırıklar, plastik onarımlarla bütünlenmelidir (Şekil D70-D72).

6.4.4. Yenileme ve Yeniden Yapma

Hanın girişinin zemin kotu, kaldırım kotuna göre 52 cm. aşağıdadır. Yol ile hanın girişi arasında kalan üçgen parselde gerekli düzenlemeler yapılarak, sorunun çözümü önerilmelidir (Şekil D52).

Zaman içerisinde değiştirilmiş veya yok olmuş kapı ve pencere doğramaları, özgün biçiminde yapılmış yenileri ile değiştirilmelidir (Şekil D63-D64).

Aşınma ve yüzey kayıplarının fazla olduğu, kapı-pencere söveleri ve silmeler ile pencere kemer ve kilit taşları özgün malzeme ve detaylarla yenilenmelidir. Silmelerden kopan büyük parçaların yerine, özgün malzeme ve profil detayında yenileri yapılmalı ve duvar yüzeyine paslanmaz metal kenetlerle bağlanmalıdır. Cephedeki kılıçlardan yüzey kaybı fazla olanlar aynı detayda yenileri ile değiştirilmelidir (Şekil D69-D71).

Mekansal bütünlüğü sağlamak amacıyla, Z11 mekanını ikiye bölen I profil, tonoz üst örtüyü askıya almak suretiyle kaldırılmalı ve yıkılmış olan duvarlar, restitüsyon önerisine uygun olarak, özgün tuğla malzeme ve yapım tekniği ile yeniden örülmelidir (Şekil D53-D54).

Mekanların sıvaları özgün malzeme ile yenilenmelidir.

Avlu ve galeri döşemesi, restitüsyonda önerildiği gibi, 70x70 cm. boyutlarında yoğun kalker bloklar ile döşenmeli, zemin ve birinci kat mekanlarının döşemeleri ise, özgün kotuna getirilerek, ahşap kadrarlar üzerine çakılmış masif ahşap döşeme kaplamaları ile yenilenmelidir (Şekil D73). Hijyen koşullarını sağlaması açısından ıslak hacimlerde “Cotta” seramik kaplaması tercih edilmiştir.

Çatı restorasyonu için analojiye gidilmeden, nötr bir uygulama yapılması tercih edilmelidir. Suyu giderlere yönlendirmek için eğim planına göre yapılacak düzenlemelerin ardından son katman olarak arduaz kaplı, renksiz elastometrik su yalıtım örtüsü kullanılması uygun görülmüştür (Şekil D58). Yağmur suyunun yapıdan uzaklaştırılması, benzer dönem han yapılarında görüldüğü gibi çötenler vasıtasıyla sağlanmalıdır. Orta avlunun üzerini örten strüktür restitüsyona uygun olarak yenilenmelidir (Şekil D59-D60).

Restorasyon kapsamında getirilen yeni işlev önerisi ile birlikte, günümüz konfor şartlarının sağlayacak bir takım donanımların yapıya eklenmesi gerekmektedir. Bu düzenlemelerin yapıya zarar vermeyecek nitelikte ve gerektiğinde kaldırılabilir olmasına dikkat edilmelidir.

Restorasyon projesinde tuvalet olarak önerilen mekanların çağdaş aksamlarla donatılması gerekmektedir. Pis su tesisatı için, mevcut giderlerin yenilenerek kullanılabileceği düşünülmektedir.

Yapının elektrik ve su tesisatının yeni işlev önerisinin mekansal dağılımı gözönüne alınarak yenilenmesi gerekmektedir (Şekil D61-D62). Tesisatın, yatayda döşeme altından devam etmesi, düşeyde ise bazı bacaların şaft olarak kullanılması önerilmektedir. Isınma sorununun çözümünde, yapıya ek bir donanım yükü getirmemek amacıyla bir ısıtma sistemi önerilmemiş, mekanların ayrı ayrı ısıtılmasının daha uygun bir çözüm olacağı düşünülmüştür.

Aydınlatma sisteminin, mekanların özgün atmosferini olumsuz etkilemeyecek spot ve apliklerden oluşması uygun görülmüştür.

7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Osmanlı ticaret hayatı içerisinde çok önemli bir yer tutan şehir hanları, günümüzde eski canlılığını yitirmiş, modern ihtiyaçlara yeteri kadar cevap veremedikleri için ya terkedilmiş ya da kısmen boşaltılmıştır. Halen kullanılmakta olan hanların birçoğu ise, bakımsızlık veya bilinçsiz uygulamalar nedeniyle özelliklerinden pek çok şey kaybetmiştir. Bu nedenle, nispeten iyi korunmuş bir örnek olması açısından, döneminin mimari özelliklerine ve yapım teknolojilerine ışık tutacak veriler içeren Arap Hanı'nın mevcut durumunun belgelenmesi ve korumaya yönelik önerilerin geliştirilmesi, yapının gelecek nesillere aktarılması açısından önem taşımaktadır.

Tez kapsamında, hanın tarihsel süreçte geçirmiş olabileceği değişimler irdelenmiş, ancak, bu değerlendirmeler sonucunda kesin yargılara varılamamış, sıva raspası yapılmadan, yapının özgün haline ilişkin bir öneri geliştirmenin mümkün olamayacağı anlaşılmıştır. Bununla birlikte, yapılan bu çalışma, daha kapsamlı bir araştırmaya zemin hazırlayacak veriler içermektedir.

İstanbul şehir hanlarından biri olarak inşa edilen Arap Hanı, günümüz ticari etkinliklerine cevap verebilecek nitelikte etkin kullanılamamaktadır. Bu nedenle, yapının mekansal özellikleri ve içinde bulunduğu çevrenin tarihi kimliği göz önüne alınarak yeniden işlevlendirilmesi uygun görülmüştür. Mekanın “Kahve Dünyası” adı altında, Türk kahvesi içilebilen ve kahve kültürünün tanıtıldığı bir yer olarak kullanılması önerilmiştir.

Arap Hanı'nın, sokak üzerinde yer alan diğer yapılarla oluşturduğu bütünlük, konut ve ticaret dokusunun iç içe geçtiği Küçükpazar'ın mimari dokusunu yansıtmaları açısından önemlidir. Bu nedenle, çoğu boş ve bakımsız olan bu yapıların özgün işlevleriyle değerlendirilmeleri önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, M.**, 1994. Surlar, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 7, 76, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Ana Basım A.Ş., İstanbul.
- Aksu, H.D.**, 1999. Çorlulu Ali Paşa Hanı'nın restorasyon projesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ayverdi, E.H.**, 1989. Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, 3, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul.
- Ayverdi, E.H.**, 1958. 19. yüzyıl İstanbul haritası, Atatürk Kitaplığı, İstanbul.
- Barışta, H.Ö.**, 2000. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi İstanbul'dan Kuşevleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Baruter, E.**, 2004. Kişisel görüşme.
- Caner, G.**, 2004. 1980 sonrası kentsel dönüşüm sürecinde kent kimliği, Tarihi Yarımada, Süleymaniye örneği, *Lisans Bitirme Ödevi*, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
- Cantay, G.**, 1994. Hanlar, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 3, 548-550, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Ana Basım A.Ş., İstanbul.
- Cezar, M.**, 1963. Osmanlı devrinde İstanbul yapılarında tahribat yapan yangınlar ve tabii afetler, *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, 1, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul.
- Çeçen, M.K.**, 1997. II. Bayezid Suyolu Haritaları, İSKİ, İstanbul.
- Deutsches Syndikat Haritaları**, 1913. Atatürk Kitaplığı, İstanbul.
- Erksan, M.**, 1956. İstanbul Hanları, *Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Eyice, S.**, 1994. Haliç, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 3, 501-507, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Ana Basım A.Ş., İstanbul.
- Goad, C.E.**, 1904. Plan d'assurance de Constantinople, Atatürk Kitaplığı, İstanbul.
- Gülcan, T.**, 1990. 18. yüzyıl İstanbul Tarihi Yarımada ticaret hanları, *Yüksek Lisans Tezi*, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Gülenaz, N.**, 1998. İstanbul'daki 19. yüzyıl ve sonrası Osmanlı ticaret han ve pasajlarının stil ve fonksiyon bakımından incelenmesi, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güran, C.**, 1978. Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi, Vakıflar Genel Müdürlüğü yayınları, İstanbul.
- Hürel, H.**, 2005. İstanbul'u Geziyorum Gözlerim Açık, Dharma yayınları, İstanbul.
- İ.B.B. Planlama ve Yatırım Müdürlüğü**, 2003. Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı raporu.
- Koçu, R.E.**, Eminönü Semti, *İstanbul Ansiklopedisi*, **9**, 5076-5080, Koçu Yayınları, İstanbul.
- Kuban, D.**, 1994. Eminönü, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, **3**, 158-164, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Ana Basım A.Ş., İstanbul.
- Kuban, D.**, 2000. İstanbul Bir Kent Tarihi, Tarih Vakfı yayınları, İstanbul.
- Küçükpazar Yangın Haritaları**, 1892. Atatürk Kitaplığı, İstanbul.
- Mantran, R.**, 1986. 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul, V yayınları, Ankara.
- Özgan, T.**, 2002. İstanbul Tarihi Yarımada'sının koruma kriterleri açısından etüdü ve koruma modeli önerisi, *Doktora Tezi*, M.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pamukciyan, K.**, 1994. Depremler, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, **1**, 33-35, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Ana Basım A.Ş., İstanbul.
- Pamukciyan, K.**, 2002. İstanbul Yazıları, Aras Yayıncılık, İstanbul.
- Pervititch, J.**, 1943. Plan cadastral d'assurances, Atatürk Kitaplığı, İstanbul.
- Seçgin, N.**, 1994. Küçükpazar, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, **5**, 160-161, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Ana Basım A.Ş., İstanbul.
- Süreyya, M.**, 1996. Sicill-i Osmani, Tarih Vakfı Yurt yayınları, İstanbul.
- Tanışık, İ.H.**, 1943. İstanbul Çeşmeleri, T.C. Maarif Vekilliği Antikite ve Müzeler Müdürlüğü yayınları, Ankara.
- Tanyeli, G. ve Kahya, Y.**, 1994. Galata köprüleri, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, **3**, 357-359, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Ana Basım A.Ş., İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Didem Göktan, 23.12.1976 yılında Manisa’da doğmuştur. Orta ve Lise eğitimini Manisa Fatih Anadolu Lisesi’nde tamamlamıştır. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nden 1999 yılında mezun olmuş, 2001 yılında İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı Restorasyon Programı’nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır.